

JYVÄSKYLÄN LIIKUNTASUUNNITELMA 2001-2010.
ASUKKAIDEN LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISTA KOSKEVAT TOIVEET,
TARPEET JA KOKEMAT PUUTTEET

Susanna Mattila

Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon

Pro gradu -tutkielma

Syksy 1999

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos/liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta

MATTILA, SUSANNA: Jyväskylän liikuntasuunnitelma 2001-2010.
Asukkaiden liikuntapaikkarakentamista koskevat toiveet,
tarpeet ja kokemat puutteet

Pro gradu –tutkielma, 153 s., 6 liites.

Liikuntasuunnittelu ja –hallinto

1999

Tutkielmassa tarkastellaan liikuntasuunnittelua ja -paikkarakentamista asukasnäkökulmasta. Kohteena ovat Jyväskylän asukkaat, joista 1200 lähetettiin väestökysely kesällä 1998. Tarkoituksena oli selvittää asukkaiden liikuntapaikkarakentamista koskevat toiveet, tarpeet ja kokemat puutteet ja siten tuottaa tietoa vuosien 2001-2010 Jyväskylän liikuntasuunnitelmaa varten.

Tutkimus koskee kyselyn avoimiin ja monivalintakysymyksiin annettuja vastauksia. Vastausten analysoinnin apuna käytettiin SPSS -ohjelmaa ja avointen vastausten luokittelua. Tutkimuksessa käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista menetelmää.

Tutkielman tulosten mukaan asukkaiden tarpeita on vaikea selvittää väestökyselyllä. Monivalintakysymyksen avulla selvitetty toivotuimmat uudet liikuntapaikat olivat kuntosali, pyörätie ja keilahalli. Vastaajien itse kirjoittamissa puutteissa nousivat selkeimmin esille kenttiä, kevyenliikenteen väyliä ja uimahallia koskevat vastaukset. Myös alue, jolla mainittu liikuntapaikka sijaitsee oli vastauksissa usein toistunut teema. Lisäksi tietyt yksittäiset liikuntapaikat esiintyivät monissa vastauksissa. Tuloksista kävi ilmi, että avoimet ja monivalintakysymykset antavat toisiaan täydentävää tietoa, jota voidaan hyödyntää liikuntasuunnitelmaa tehtäessä.

Liikuntasuunnittelussa asukkaat on otettu huomioon muun muassa yhteissuunnittelua käytettäessä. Selkeä teoria tai malli asukasnäkökulman saavuttamiseksi puuttuu kuitenkin edelleen. Alan tiedeyhteisössä tulisi keskustella näiden kehittämisestä ja ylipäätään asukasnäkökulman tarpeellisuudesta liikuntasuunnittelussa.

Asiasanat: Liikuntasuunnittelu, liikuntapaikkarakentaminen, liikuntapaikat, asukaslähtöisyys, hyvinvointi, kunnat.

TIIVISTELMÄ	
1 JOHDANTO	5
2 LIIKUNTASUUNNITTELUN TASOT	8
2.1 Liikuntasuunnittelu Suomessa	8
2.2 Liikuntasuunnittelu ja liikuntapaikkarakentamisen rahoitus valtakunnantasolla	11
2.3 Lääni- ja maakuntatason liikuntasuunnittelu	15
2.4 Kunnallinen liikuntasuunnittelu	18
2.4.1 Liikuntasuunnittelu ja -suunnitelmat Jyväskylässä	21
2.4.2 Muita Suomessa tehtyjä kuntien liikuntasuunnitelmia	27
3 LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISEN LÄHIHISTORIA	30
3.1 1970-luku ja suurrakentamisen 1980-luku	30
3.2 Liikuntapaikkarakentaminen laman kourissa	31
3.3 Peruskorjausten tarve	32
3.4 Liikuntapaikkarakentamisen tulevaisuus	35
3.5 Kaavoitus ja ympäristö osana liikuntapaikkarakentamista	38
4 AIEMMAT TUTKIMUKSET	43
5 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA JA KÄSITTEET	49
5.1 Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet	49
5.1.1 Liikuntasuunnittelu	49
5.1.2 Liikuntapaikkasuunnittelu	52
5.1.3 Liikuntapaikka	53
5.2 Suunnittelumallit ja -teoriat	55
5.3 Liikuntasuunnittelu perus- ja soveltavien tieteiden joukossa	57
5.4 Liikuntapaikat hyvinvointiyhteiskunnan, tarpeiden, toiveiden ja koettujen puutteiden näkökulmasta	58
5.4.1 Tarpeet, toiveet ja puutteet	58
5.4.2 Hyvinvoinnista, hyvinvointivaltiosta ja palvelujen tarpeesta	61
5.4.3 Hyvinvointipolitiikka kunnissa	66
5.4.4 Liikuntapaikkarakentaminen ja hyvinvointipalvelut	72

5.4.5 Toiveet ja tarpeet liikuntapaikkasuunnittelussa ja liikuntapaikka- rakentamisessa	74
6 LÄHTÖKOHTANA JYVÄSKYLÄN LIIKUNTASUUNNITELMA	78
6.1 Jyväskylän väestö	79
6.2 Jyväskylän liikuntapaikat	80
6.3 Liikuntapaikkarakentaminen Jyväskylässä	82
6.4 Edellisen Jyväskylän liikuntasuunnitelman tavoitteita	83
7 TUTKIMUSONGELMAT	86
8 TUTKIMUSMENETELMÄT	89
8.1 Kysely aineistonkeruumuotona	89
8.2 Avointen vastausten anti verrattuna monivalintakysymyksiin	91
8.3 Tutkimuksen kulku	92
8.4 Tutkimuksen luotettavuudesta	93
8.5 Aineiston analysointimenetelmät	94
9 TULOKSET	96
9.1 Harrastaminen	96
9.2 Liikunnan harrastamisen edellytykset	97
9.3 Liikunnan harrastamisen esteet	98
9.4 Toivotut uudet liikuntapaikat	101
9.5 Jyväskylän liikuntapaikoissa koetut puutteet	104
9.6 Monivalinta- ja avointen kysymysten vastaavuus	116
9.7 Vertailua vuoden 1987 tuloksiin	118
10 POHDINTA	121
11 LÄHTEET	136
LIITE 1	148

1 JOHDANTO

Olof Moenin mukaan liikuntapaikka on kuin kirkko, joka kerää yhteen saman ideologian omaavat ihmiset (Moen 1992, 1). Nuo kiehtovat rakennelmat ovat vetäneet ihmisiä puoleensa jo ainakin 2500 vuoden ajan (Farmer, Mulrooney & Ammon 1996, 6). Liikuntapaikoilla on eri maanosissa osittain toisistaan poikkeava merkitys. Vaikka Euroopan kulttuuri on melko yhtenäinen, on eroja jo esimerkiksi Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Siksi liikunnan aseman vahvistaminen ja yhteisten periaatteiden löytäminen myös tuossa yhteisössä olisi tarpeen. Pohjoismaissa liikuntapaikkojen suunnittelu, rakentaminen ja käyttö muistuttavat melko läheisesti toisiaan. Tosin erojakin on, esimerkiksi Suomessa liikuntasuunnitteluun tieteellisenä toimintana on kiinnitetty enemmän huomiota kuin Ruotsissa (Moen 1992, 1).

Suomalaisessa liikunnassa ja liikuntapaikkarakentamisessa julkisen sektorin rooli on voimakas. Maamme liikuntapaikoista noin 65 prosenttia on kuntien omistuksessa (LIPAS 1999a). Yhdistettäessä kuntien omistamat liikuntapaikat Suomen luonnon tarjoamiin mahdollisuuksiin, on maassamme kansainvälisesti arvioituna hyvät edellytykset liikunnalle. Liikuntapaikkojen arvon on laskettu olevan noin 50 miljardia markkaa (Hallitus 1997, 5). Aivan pienestä kansallisesta omaisuudesta ei siis ole kyse.

Jyväskylää on jo pitkään pidetty liikuntakaupunkina. Kaupungin urheilijoiden menestys, alan ainoa yliopistokoulutus Suomessa ja myös monipuoliset liikuntamahdollisuudet ovat olleet luomassa tuota mainetta. Tunnetuimpien liikuntapaikkojen kuten Hipposhallin ja Laajavuoren alueen kehittämiseen on vaikuttanut osaltaan Suomen liikuntasuunnittelun yliopistollisen asiantuntemuksen ja koulutuksen sijoittuminen Jyväskylään.

Liikuntasuunnittelu on menneinä vuosikymmeninä ollut virkamies- ja asiantuntija-

johtoista, mikä näkyy myös Jyväskylän liikuntasuunnitelmissa. Ajat, poliittiset käytännöt, arvostukset ja asukkaiden tarpeet kuitenkin muuttuvat ja myös liikuntasuunnittelussa on oltava valmiita muutokseen.

Asukasnäkökulmaa on jo pitkään pidetty tärkeänä suunnittelun lähtökohtana. Käytännön liikuntasuunnittelussa tätä näkökulmaa ei juurikaan ole korostettu. Osallistuvan suunnittelun menetelmissä asukkaat on huomioitu entistä paremmin osaksi suunnitteluprosessia. Osallistuva suunnittelu vaatii siihen osallistuvilta paljon aikaa ja muita resursseja, eikä sen toteuttamista ole nähty realistisena suurempien kaupunkien kohdalla. Asukasnäkökulmaa voidaan kuitenkin pyrkiä tavoittamaan myös muilla metodeilla kuten tulkitsemalla asukkaiden ilmaisemia mielipiteitä.

Jyväskylän kaupungin uusi liikuntasuunnitelma vuosille 2001-2010 on parhaillaan valmisteilla. Suunnitelmaa varten toteutettiin väestökysely, jonka tuloksena saatuja asukkaiden mielipiteitä käytettiin tämän tutkimuksen aineistona. Tutkielman tarkoituksena on osaltaan antaa Jyväskylän vuosien 2001-2010 liikuntasuunnitelman tekijöille lisätietoa asukkaiden liikuntapaikkarakentamista koskevista näkemyksistä.

Tutkielman aihe rajattiin sen lähtökohdan, yhden kunnan liikuntasuunnitelman mukaisesti. Suomessa kunnalliseen liikuntasuunnitteluun vaikuttavat paikallisen päätöksenteon ja resurssien rinnalla myös läänin ja maakunnan sekä valtakunnan tason liikuntapaikkarakentamisen trendit ja periaatteet. Toisaalta koska liikuntapaikkarakentaminen on pääasiassa julkista toimintaa, sitä säätelevät myös vallalla olevat poliittiset suuntaukset. Viime vuosikymmenien poliittisella päätöksenteolla on pyritty toteuttamaan hyvinvointipolitiikkaa. Muun muassa nämä näkökulmat on otettava huomioon nykyaikaisessa liikuntasuunnittelussa, vaikka lähtökohdat muodostuvat asukkaiden mielipiteiden pohjalta.

Ennen vastausten tulkintaa on aiheellista tarkastella liikuntasuunnittelun historiaa ja nykytilaa, sen jakautumista eri hallintotasoille sekä alan tutkimusta. Teoreettisina

lähtökohtina käsitellään liikuntasuunnittelun teorioita ja -malleja, käsitteitä sekä hyvinvoinnin asemaa liikuntapaikkarakentamisessa. Pohtimisen arvoista on esimerkiksi tuleeko julkisen sektorin tukea liikuntapaikkarakentamista rajattomasti, ajaako muiden hyvinvointipalvelujen turvaaminen liikunnan edelle tai onko liikuntapaikkarakentaminen ylipäättään hyvinvointia. Hyvinvointi on yksi tutkimuksen käsitteistä liikuntasuunnittelun, liikuntapaikkasuunnittelun ja liikuntapaikan -käsitteiden rinnalla.

Tutkimusosassa pyritään selvittämään mitä ovat Jyväskylän asukkaiden liikuntapaikkarakentamista koskevat tarpeet ja toiveet. Tätä pääongelmaa varten tulkitaan asukkaiden kokemia puutteita ja tarkastellaan heidän toivomuksiaan uusista liikuntapaikoista. Lisäksi vertaillaan avointen- ja monivalintakysymysten vastausten käyttökelpoisuutta liikuntasuunnittelun välineenä. Vastausten tulkitsemiseksi tarkastellaan teoriaosassa tarpeiden, toiveiden ja koettujen puutteiden käsitteitä. Näihin on vaikutuksensa puolestaan myös liikuntaharrastamisen edellytyksillä ja esteillä.

2 LIIKUNTASUUNNITTELUN TASOT

Suomalaisen liikuntasuunnittelun ja liikuntapaikkarakentamisen historiaa ja nykytilaa voidaan tarkastella monelta kannalta. Tässä työssä sitä on tarkasteltu valtakunnan, läänin- ja maakunnan sekä kunnan tasoilla. Pyrkimyksenä on ymmärtää liikuntasuunnittelun kehittymistä ja nykytilaa ennen kaikkea asukasnäkökulmasta. Liikuntasuunnittelussa ja liikuntapaikkarakentamisessa on tehty virheitä, ja tullaan varmaankin aina tekemään, mutta myös hyviä päätöksiä ja ratkaisuja on saatu aikaan. Liikuntasuunnittelun lähihistorian ja tämän päivän tilanteen tunteminen on paikallaan uutta suunnitelmaa tehtäessä. Niin asukkaiden kuin suunnittelijoidenkin aikaisemmat kokemukset saattavat paljastaa mitä kannattaa tehdä, miten ja miksi tai mikä jättää tekemättä. Toisaalta sekä historia että alan tutkimus voivat auttaa niiden periaatteiden luomisessa, joiden pohjalta liikuntasuunnittelua ja rakentamista tullaan jatkossa tekemään.

2.1 Liikuntasuunnittelu Suomessa

Liikuntasuunnittelun voidaan katsoa alkaneen Suomessa 1930-luvulla, jolloin valtio alkoi tukea urheilua voimakkaammin. Tieteellisenä toimintana liikuntasuunnittelu sai alkunsa 1970-luvulla, kun Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliseen tiedekuntaan perustettiin erillinen liikuntasuunnittelun laitos, ja sinne yliassistentin toimi sekä apulaisprofessorin virka. 1980-luvun lopulla laitoksen nimi muutettiin liikunnan sosiaalitieteiden laitokseksi. 1970- ja 1980-luvuilla liikuntasuunnittelu kehittyikin niin käytännössä kuin tieteellisenä toimintana. (Suomi 1989, 9.) Toisaalta 1980-luvulla suunnittelun arvostus yleensä oli heikkoa kansalaisten keskuudessa (Suomi 1998). Koska suunnittelu oli tuona aikana pitkälti asiantuntijakeskeistä, saattoi arvostuksen

puute johtua kansalaisten ja asukkaiden kokemasta vähäisistä vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksista. Suunnittelusta puuttui asukasnäkökulma.

Suomi (1989) on tarkastellut liikuntasuunnittelun kehityshistoriaa kuudesta eri näkökulmasta. **Yhteiskuntasuunnittelun** näkökulmasta hän on löytänyt liikuntasuunnittelusta seuraavat ajoittaiset trendit. Vuosisadan alussa keskityttiin suurten kaupunkien yksittäisten liikuntapaikkojen rakennustekniseen suunnitteluun. 1920-luvun ja II maailmansodan välillä vallitsi keskittämisen teoria, jolloin rakennettiin urheilulaitoksia keskitetysti väestökeskuksiin. 1940- ja 1950-luvulla suunnittelu keskittyi puolestaan hajasijoitukseen, jolloin liikuntapaikkoja toteutettiin lähinnä kilpaurheilun tarpeisiin. 1960- ja 1970-luvuilla oli teoreettisena pyrkimyksenä viedä liikuntapaikkoja lähemmäksi ihmisiä eli hajakeskittää. On kuitenkin katsottu, että käytännössä tuolloin hallitsi hajasijoitus. 1980-lukua leimasi toisaalta trendisuunnittelu, joka ilmeni erityisinä normijärjestelminä ja kuntien suunnitteluorganisaatioina, toisaalta taas yhteiskunnallinen keskittäminen. (Suomi 1989, 42.) Nämä molemmat merkitsivät asukasnäkökulmasta hyvin etäistä suunnittelua.

Vuosisadan alussa ja maailmasotien jälkeen käsitys liikunnasta olikin hyvin urheilu- ja huippu-urheilukeskeinen. Liikuntasuunnittelu ei juurikaan koskettanut kaikkia kunnan asukkaita. Arkipäivän elämä takasi valtaosalle väestöstä fyysistä rasitusta ja 'liikunta' kuului urheilijoille. Myöhemmin liikunnasta tuli kuitenkin osa yhä useamman asukkaan elämää. Tämä ymmärrettiin myös päättäjien toimesta, jotka pyrkivät luomaan olosuhteita lähelle asukkaita. Asukasnäkökulmaa ei tuolloin kuitenkaan vielä ymmärretty nykyisellä tavalla, vaan suunnittelua tekivät virkamiehet. Yhteiskunnallinen keskittäminen oli osittain seurausta 1970-luvun suunnittelukoneiston kasvun aiheuttamasta hallinnon byrokratisoitumisesta (Jauhiainen 1995, 276). Tyyllisesti 1980- ja 1990-luvuilla alettiin puhua mosaiikkimaisesta yhteiskunnasta, mikä merkitsi erilaisten teemojen ja tyylien sekoittumista yhdyskuntasuunnittelussa (Suomi 1998).

Tarkasteltaessa liikuntasuunnittelua **teknisen kehityksen** näkökulmasta painottuu liikuntapaikkojen rakentamisen merkitys. Ensimmäiset julkisesti suunnitellut urheilupaikat valmistuivat vuosisadan vaihteessa Turkuun ja Helsinkiin. Vuosisadan alun liikuntasuunnittelu olikin paljolti juuri teknistä keskittyen lähinnä urheilukenttien suunnitteluun. 1950-luvulla urheilukenttien rinnalle nousivat myös sisäliikuntatilat. Vaikka liikuntapaikkojen tekninen suunnittelu onkin edelleen pitkälti asiantuntijoiden tehtävä, on myös asukasnäkökulmalla merkitystä. Pohjimmiltaan liikuntapaikkojen toimivuus on parhaan toteutuksen tärkeimpiä ominaisuuksia. Tästä asukkaalla eli liikuntapaikkojen käyttäjällä on usein eniten kokemusta. Toimivuus tulee huomioida myös muun muassa materiaalien valinnassa ja tilojen sijoittelussa.

Urheilun **sisällöllisen kehityksen** näkökulmasta katsottuna siirryttiin 1940- ja 1950-lukujen laitosrakentamisesta kohti kuntosuunnittelua. Kuntien osuus nousi tärkeimmäksi sekä liikuntalaitosten suunnittelijana, rakentajana että ylläpitäjänä. Nykymuotoisen liikuntasuunnittelun voitiin tuolloin katsoa alkaneen. (Suomi 1989, 43-44). Siirryttäessä urheilusta kohti kuntoilua siirryttiin samalla 'ammattilaisesta' kohti asukasta eli urheilijasta kohti liikkujaa. Tuolloin asukasnäkökulman huomioimisen olisi pitänyt korostua myös liikuntasuunnittelussa. Liikuntasuunnittelussa seurattiin kuitenkin suunnittelun yleisiä trendejä ja sen lähtökohta säilyi virkamiestasolla.

Neljäntenä Suomi (1989) tarkastelee liikuntasuunnittelua **tavoitteiden kehityksen** näkökulmasta. Tavoitteita esiintyy yksittäisistä liikuntasuunnitelmista vallitsevan liikuntalain nimeämiin. Poliittishallinnollisessa tarkastelussa näiden järjestelmien inhimillisiä toimintoja kontrolloiva, valvova ja seuraava luonne korostuu. Käytännössä tämä merkitsee muun muassa valtiollista säätelyä liikuntalain avulla. (Suomi 1989, 45). Tavoitteissa on usein mainittu myös asukkaiden tarpeiden huomioiminen. Tätä ei kuitenkaan ole toteutettu asukasnäkökulmaa selvittämällä. Suunnittelussa ollaan

pikemminkin toimittu niiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta, joita asukkailla on ajateltu olevan kuin heidän itse ilmaisemiensa näkökulmien perusteella. Tarvetta käsitteenä on käytetty myös poliittisena 'välineenä' miettimättä ehkä sen varsinaista sisältöä sen tarkemmin.

Tieteen kehityshistoriallisesta näkökulmasta katsottuna liikuntasuunnittelu ei eroa muista tieteenaloista. Ensin muodostui alan tutkimuskohde ja tutkimusmetodiikka, sen jälkeen käsitejärjestelmän kehittäminen, jota seurasi puolestaan liikuntasuunnittelumallien luominen. Mallit olivat puolestaan pohjana, kun pyrittiin muodostamaan liikuntasuunnittelun teoriaa. (Suomi 1989, 42-46.) Viimeaikoina suunnittelussa on tavoiteltu humanistisempaa otetta. Osallistuva- ja yhteissuunnittelu ovat ihmistä varten toteutetun suunnittelun menetelmiä. Toisin kuin ehkä yleisesti luullaan, on osallistuva liikuntasuunnittelu tuloksellisesti mahdollista myös Suomen kaltaisessa valtiollisen ja julkisen sektorin ohjauksen maassa. Suomen kuntien liikuntahallinnoista yli 10 prosenttia käyttääkin liikunnan yhteissuunnittelumetodia. (Suomi 1998.) Olisi ehkä aika hahmotella asukasnäkökulman paremmin huomioiva liikuntasuunnittelun malli, esimerkiksi edellä mainittuja metodeja hyväksikäyttäen.

2.2 Liikuntasuunnittelu – ja liikuntapaikkarakentamisen rahoitus valtakunnantasolla

Julkisen hallinnon liikuntasektori on kolmiportainen. Valtiontasolla vaikuttaa voimakkaimmin opetusministeriö, aluehallinnosta vastaa läänin liikuntahallinto ja paikallisella tasolla kunnan liikuntatoimi.

Suomen (1989) mukaan valtakunnallisella tasolla liikuntasuunnittelun varsinainen ohjaus tapahtuu liikuntapaikkasuunnitelmiin perustuen. Ensimmäinen valtakunnallinen

suunnitelma valmistui vuonna 1980 ja niitä on tehty yhteensä kolme. (Suomi 1989, 53.) Valtakunnallinen liikuntapaikkasuunnittelu perustui aikaisemmin paljolti läänien liikuntasuunnitelmiin, jotka on puolestaan tehty kuntien ehdotuksista (Suomi 1989, 53). Kuntien ehdotuksien tulisi taas pohjautua myös asukkaiden kokemuksiin ja näkemyksiin.

Kuten kaikkien Suomen kuntien, myös Jyväskylän liikuntapaikkarakentamista rahoitetaan valtiontuella ja siksi myös valtion tason tavoitteet ja toimintaperiaatteet on syytä tiedostaa uutta liikuntasuunnitelmaa tehtäessä. Esimerkiksi Jyväskylän uimahallin peruskorjausta opetusministeriö rahoittaa kolmella miljoonalla markalla (Jyväskylän kaupunki 1999d). Tukea myönnetään vuosittain tietyille kunnille, joiden hankkeita opetusministeriö on päättänyt avustaa.

Eräs valtakunnantason liikuntasuunnittelun keskeisistä osa-alueista on opetusministeriön myöntämät liikuntapaikka-avustukset. Näitä avustuksia voidaan liikuntalain mukaan myöntää vain valtakunnallisissa, läänien tai paikallisissa liikuntapaikkasuunnitelmissa oleville hankkeille (Liikunnan ja Urheilun maailma 1997). Opetusministeriön tämänhetkinen painopiste liikuntapaikkarakentamisen rahoituksessa on peruskorjaushankkeiden sekä lähiliikuntapaikkojen kehittämisessä. Ministeriö pyrkii kiinnittämään huomiota myös perusliikuntapaikkojen tasa-arvoiseen saatavuuteen, turvallisuuteen sekä rakentamisen ympäristövaikutuksiin. Kuntien esittämistä uusimmista liikuntapaikkahankkeista on peruskorjaushankkeita kolmasosa. (Opetusministeriö 1999a.) Peruskorjaus- ja lähiliikuntapaikkahankkeiden kohdalla asukasnäkökulma korostuu, sillä nämä hankkeet ovat laajojen väestönosien käytössä toisin kuin huippu-urheilun suorituspaikat.

Opetusministeriössä liikuntapaikkarakentamisen rakennusteknisestä ohjauksesta ja valvonnasta vastaa hallintopalveluyksikkö. Esitykset myönnettävistä avustuksista tekee

puolestaan liikuntaneuvosto. (Hallitus 1997, 4.) Valtion liikuntaneuvosto toimii liikunnan alueella opetusministeriön asiantuntijaelimenä ja sen asettaa valtioneuvosto eduskunnan toimikauden pituiseksi ajaksi. Liikuntaneuvoston kolme jaostoa ovat olleet liikuntapoliittinen-, liikuntatieteellinen- ja erityisliikunnan jaosto. (Opetusministeriö 1999c). Lisäksi erillinen rakentamisjaosto aloitti toimintansa vuoden 1999 lopulla. Uuden jaoston tehtäviä ovat muun muassa valmistella liikuntaneuvostolle asiantuntijalausunto rakentamishakkeista, pohtia tasa-arvon toteutumista liikuntapaikkarakentamisessa sekä tarkastella liikuntarakentamista konkreettisesti uuden liikuntalain kannalta (Paavola 1999).

Opetusministeriön lisäksi liikuntapaikkoihin liittyviä tehtäviä voi kuulua myös muille valtion hallintoelimille. Esimerkiksi ulkoilureittien kohdalla tällaisia ovat ympäristö-, maa- ja metsätalous- sekä liikenneministeriö. (Karjalainen & Verhe 1995, 1.)

Valtio avustaa liikuntapaikkarakentamista siis lähinnä opetusministeriön kautta. Avustusten ensisijaisena saajana pidetään kuntaa, mutta sitä voidaan myöntää myös muille julkisoikeudellisille yhteisölle. Huippu-urheilun osalta liikuntapaikkarakentamisen tukea myönnetään valtakunnalliseen käyttöön soveltuviin harjoittelu- ja kilpailupaikkoihin. (Hallitus 1997, 13-14.) Aukkaan näkökulmasta avustuksen saajalla ei yleensä ole merkitystä mikäli harrastamisen edellytykset sen myötä parantuvat tai harrastuskustannukset laskevat.

1980-luvulla opetusministeriö rahoitti liikuntapaikkarakentamista vuosittain noin 100 miljoonalla markalla. Seuraavan vuosikymmenen aikana valtion määräraha kunnille laski (Sjöholm 1994, 32.) ja vuonna 1996 avustus määräraha oli alentunut noin 65 miljoonanaan markkaan (Hallitus 1997, 3). Vuoden 1999 talousarvioesityksessä liikuntapaikkarakentamisen osuus oli noin 84 miljoonaa markkaa (Opetusministeriö 1999b). Avustusta haettiin yhteensä 112 hankkeelle. Tuosta summasta on jo myönnetty

noin 65 miljoonaa markkaa yhteensä 39 hankkeelle. (Liikunnan ja Urheilun Maailma 1999.) Opetusministeriön vuosien 2000 –2003 toiminta- ja taloussuunnitelman mukaan tulee liikuntapaikkarakentamisen osuus lähivuosina nousemaan. Tuo nousu olisi kahtena seuraavana vuotena viisi miljoonaa markkaa. (Opetusministeriö 1999a.) Tuo viisi miljoonaa markkaa merkitsee yhden markan lisäpanosta jokaisen Suomen asukkaan liikunnan tukemiseen.

Vuonna 1980 voimaanastuneen liikuntalain aikana valtio on tukenut noin 2200 perustamishanketta yli miljardilla markalla. Valtionrahoituksen osuus on noin 20 prosenttia liikuntapaikkarakentamisen koko rahoituksesta. Opetusministeriön lisäksi tukijoina ovat olleet työ-, kaupp- ja teollisuusministeriö. (Hallitus 1997, 5.) Uusimmissa kuntien rahoitussuunnitelmissa on esitetty yhteensä noin neljää sataa liikuntapaikkahanketta. Näiden hankkeiden kustannusarvio on yhteensä 3,8 miljardia markkaa. (Opetusministeriö 1999a.)

Perustamishankkeiden alarajaksi määriteltiin aikaisemmin 500 000 markkaa. Tätä pienemmät hankkeet käsiteltiin kuntien käyttökustannusmenoina. Käytäntö ei kuitenkaan ollut kovin tarkoituksenmukainen liikuntapaikkarakentamisen näkökulmasta, sillä pienten kuntien pienet hankkeet jäivät usein tyystin tuen ulkopuolelle. (Hallitus 1997, 13.) Rajaa laskettiin valtionneuvoston päätöksellä sataan tuhanteen markkaan. Päätös tuli voimaan vuoden 1999 alusta. (Sjöholm 1999.) Hankkeiden tuen ylärajana on ollut kolme miljoonaa markkaa tai viidesosa hankkeen kokonaiskustannuksista (Liikunnan ja Urheilun maailma 1997). Asukasnäkökulmasta pieni hanke saatetaan kokea kallista hanketta merkityksellisemmäksi. Esimerkiksi kuntoradan valaistuksen avustaminen voi kuntoilijan kannalta olla tärkeämpää kuin mäkihypyn avuksi rakennetun tuulitunnelin tukeminen.

2.3 Lääni- ja maakuntatason liikuntasuunnittelu

Julkisen liikuntasuunnittelun ja liikuntapaikkarakentamisen aluekohtaisia toimielimiä ovat läänien liikuntatoimet ja maakuntaneuvostot. Liikuntarakentamisavustuksien kohdalla opetus-ministeriö siirtää osan kunkin suunnitelmakauden päätösvallostaan lääninhallituksille (Opetusministeriö 1999a).

Liikuntapaikkarakentaminen koettiin jo läänien urheilulautakuntien toiminnan alusta lähtien tarpeelliseksi. Liikuntapaikkasuunnittelu aloitettiin monen muun alueellisen kehittämissuunnittelun vanavedessä. Tuolloin tärkeä osa suunnittelua oli seutu-kaavoituksen yhteydessä tehty työ. Laajempien alueiden liikuntasuunnitelmien teko alkoi kuitenkin vasta vuonna 1977, kun opetusministeriö käynnisti valtakunnan ja väliportaan liikuntapaikkasuunnitelmien laadinnan. Työn alussa kerättiin liikuntapaikkojen perustiedot valtakunnalliseen liikuntapaikkarekisteriin ja koottiin tiedot liikuntapaikkojen rakentamishankkeista. Tämän kehityksen seurauksena vuoden 1979 aikana hyväksyttiin liikuntasuunnitelmat maan jokaisen läänin urheilulautakunnassa. (Juppi , Klemola, Ilmanen & Aunesluoma 1995, 192.)

1980-luvulla liikuntapaikkarakentamista läänien osalta vaikeutti valtion siihen osoittaman tuen merkittävä väheneminen. Tuolloin läänintason tavoitteita olivat kaikkia palvelevien liikuntapaikkojen syntyminen sekä tasavertaisten mahdollisuuksien luominen kaikille omaehtoisen liikunnan harrastamiseen. (Juppi ym. 1995, 173, 175.)

Keski-Suomen läänin kolmas ja viimeisin liikuntapaikkasuunnitelma tehtiin vuosille 1988-1992. Suunnitelma pohjautui kuntien liikuntasuunnitelmiin ja läänin liikuntalaukunnalle tehtyihin liikuntapaikkaesityksiin. (Keski-Suomen läänin liikuntalautakunta 1987.) Läänikohtainen liikuntasuunnittelu on ollut lähes ainoastaan liikunnan fyysisen ympäristön suunnitteluun eli liikuntapaikkarakentamiseen keskittynyttä. Läänikohtaisia

liikuntapaikkasuunnitelmia käytettiin ohjeellisena apuna valtionapuja myönnettäessä. (Suomi 1989, 53.)

1990-luvun aikana läänin tason liikuntasuunnitelmista käytännössä luovuttiin. Säännöllinen suunnittelutyö koettiin turhaksi ja läänien liikuntahallinnossa siirryttiin kuntien suunnitelmien kanssa linjassa olevaan hankesuunnitteluun. (A. Lehtinen, henkilökohtainen tiedonanto 23.11.1999). Muutos kuvastaa yleistä suuntausta julkishallinnon byrokratian vähentämiseksi. On ymmärretty, ettei päällekkäinen suunnittelutyö ole järkevää, vaan olisi enemminkin pyrittävä mielekkääseen työnjakoon. Läänien tehtäväksi liikuntapaikkarakentamisessa sopineekin paremmin edunvalvonta-, koordinointi- ja neuvontatehtävät kuin liikuntapaikkasuunnitelmien tekeminen. Myös yksittäisen asukkaan näkökulmaa läänintasolta on melko vaikea saavuttaa.

Lisää muutoksia läänintason liikuntasuunnitteluun tuli uuden läänijaon astuessa voimaan syyskuun alussa vuonna 1997. Jyväskylä oli ennen uudistusta Keski-Suomen läänin hallinnollinen keskus, mutta muutoksen myötä siitä tuli osa Länsi-Suomen lääniä. Länsi-Suomen lääni on Suomen lääneistä suurin. Vanhojen läänien liikuntalautakunnat lakkautettiin ja tehtävät siirrettiin uusien läänien hallituksille. Lääninhallituksissa liikuntatoimi on organisatorisesti läänien sivistysosastojen yhteydessä. (Hallitus 1997, 3,4.)

Entisen Keski-Suomen läänin alueen hankkeet päätetään käytännössä Keski-Suomen liikuntaneuvoston toimesta. Hankkeet käsitellään tämän jälkeen Länsi – Suomen läänin sivistystoimen tarkastajan ja –neuvoksen toimesta, jotka vastaavat hankkeiden kiireellisyysjärjestyksestä. Hyväksytyt hankkeet allekirjoittaa päätöksistä juridisesti vastaava läänin maaherra, minkä jälkeen hankkeet siirtyvät opetusministeriön käsiteltäviksi. (Suomi 1999.)

Vuonna 1999 opetusministeriö on myöntänyt Länsi-Suomen läänin liikuntapaikkoihin ja koulutuskeskuksiin tukea yhteensä kymmenelle hankkeelle noin 14 miljoonaa markkaa (Liikunnan ja Urheilun Maaailma 1999). Läänin kautta myönnetty avustukset olivat ennen uutta liikuntalakia suuruudeltaan puolesta miljoonasta kahteen miljoonaan markkaan. (Opetusministeriö 1997). Vuonna 2000 avustusten yläraja nousee neljään miljoonaan ja alaraja laskee jo uuden liikuntalain myötä 100 000 markkaan (Suomi 1999). Näin myös pienemmillä hankkeilla on mahdollisuus saada avustusta. Tällä on merkitystä varsinkin pienille kunnille, joissa ei ole tarvetta eikä resursseja suurhankkeisiin. Myös isompien kuntien pienempien hankkeiden, kuten lähiliikuntapaikkojen tukeminen on nyt helpompaa. Aikaisempina vuosina liikuntapaikkahakemuksen kustannusarviota nostettiin jopa keinotekoisesti avustuksen alarajan saavuttamiseksi (Sjöholm 1999).

LIPAS -rekisterin mukaan Jyväskylä on esittänyt Länsi-Suomen lääninhallitukselle neljää hanketta. Hankkeissa haetaan avustusta keilahallille, uimahallin peruskorjaukseen, urheilukentän sosiaalitulojen ja jalkapallokentän laajennukseen (LIPAS 1999d). Esimerkiksi viimeksi mainittuun hakemukseen avustusta onkin saatu. Länsi-Suomen lääninhallitus avustaa Huhtasuon pallokentän laajennusta neljänneksellä sen kustannusarviosta. (Jyväskylän kaupunki 1999a.)

Liikuntapaikkahakemus voi olla myös ylikunnallinen. Yhtä kuntaa koskeva ajattelu onkin liikuntasuunnittelussa usein riittämätön, sillä esimerkiksi uimahallin rakentamisen vaikutukset ulottuvat myös naapurikuntiin (Karimäki 1999a). Etenkin kalliiden ja huippuvarustettujen liikuntapaikkojen rakentamisessa kuntien välinen yhteistyö nousee tärkeään asemaan. (Älli 1993, 11.) Esimerkiksi ulkoilureitti saattaa sijaita monen eri kunnan alueella, jolloin kuntien välinen yhteistyö voidaan toteuttaa esimerkiksi maakunnan liittojen kautta. (Karjalainen & Verhe 1995, 43). Useampaa kuntaa

koskevassa liikuntasuunnittelussa tulisi pyrkiä kaikkien kyseisten kuntien asukkaiden tarpeiden ja toiveiden huomioonottamiseen.

Läänin toimesta tehty liikuntarakennusten tarkistus on osoittautunut vuosien varrella hyväksi rakennustoiminnan opastusmuodoksi, varsinkin kun uusimmista hankkeista ei aikaisemmin ollut olemassa opasta tai lähdekirjaa. Opastus onkin ollut tarpeen, sillä liikuntapaikkarakentamisessa oli ongelmia vielä 1990-luvun alussakin. Puutteita oli muun muassa kaavoituksessa, saavutettavuudessa, materiaalien valinnassa ja taloudellisuudessa. (Juppi ym. 1995 173-176.) Aikaisemmin kaikissa lääneissä oli liikuntapaikkarakentamiseen liittyvää teknistä tarkastusta ja ohjausta hoitavat päätoimiset liikuntatoimentarkastajat. Vuonna 1997 näitä tarkastajia oli neljä. Heidän apunaan toimi myös sivutoimisia liikuntatoimentarkastajia ja rakennustarkastajia. Samana vuonna opetusministeriö asetti yhdeksi läänien liikuntatoimen tehtäväksi juuri liikuntapaikkarakentamisen tukemisen ja neuvonnan. (Hallitus 1997, 4,12.)

Keski-Suomen läänin liikuntapaikkasuunnitelmien lisäksi muita läänintason liikuntasuunnitelmia on esimerkiksi vuonna 1991 valmistunut Pohjois-Karjalan läänin toinen liikuntapaikkasuunnitelma (Pohjois-Karjalan läänin liikuntalautakunta 1991). Maakunnallisesti liikuntapaikkatilannetta on kartoitettu muun muassa Satakunnassa. Vuonna 1993 valmistuneessa Satakunnan liikuntapaikkaselvityksessä tarkasteltiin liikuntapaikkarakentamista ja liikunnan asemaa Satakunnan alueella tulevaisuudessa sekä suoritettiin lajikohtainen tarkastelu kehittämissuhteiksiin (Älli 1993).

2.4 Kunnallinen liikuntasuunnittelu

Suomen 452 kuntaa eivät ole keskenään samanlaisia, ja siksi kuntia sekä niiden toiminta-aloja varten on vaikea asettaa yksiselitteisiä ohjeita. Vaikka on selvää, että

esimerkiksi kuntien liikuntatoimien menot vaihtelevat paljon, on talouden vertailu niiden välillä vaikeaa jo organisatoristen erojen vuoksi (Puronaho & Borodulin & Koskenranta & Vuori & Matilainen & Viitamäki 1999,64). Toisaalta kunkin kunnan liikuntasuunnittelussa tulisi ehkä enemmän ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet ja oman kunnan asukkaiden näkemykset kuin pyrkiä yhtäläisyyksien etsimiseen. Esimerkiksi uudessa maankäyttö- ja rakennuslaissa kuntien erilaisuus on huomioitu kirjoittamalla kaavasäännökset joustaviksi (Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999).

Kuluneen vuosikymmenen aikana useat uudistukset ovat vaikuttaneet kuntien toimintaan ja myös liikuntasuunnitteluun. Näistä ensimmäinen oli vuosien 1989 –1996 vapaakuntakokeilu, jonka myötä kuntien erot tiedostettiin yhä paremmin. Vuonna 1993 astui voimaan valtionosuusuudistus ja vuonna 1995 uusi kuntalaki. Uudistuksien seurauksena liikuntasuunnittelua voidaan toteuttaa kunnissa entistä itsenäisemmin. Kuntalain muutos sen sijaan lisää vaatimusta ottaa myös asukkaiden mielipiteet huomioon päätöksenteossa.

Eroista huolimatta kunnille lienee yhteistä kuitenkin se, että liikuntarakentamispäätökset ohjaavat liikuntapolitiikkaa voimakkaasti (Suomi, Puronaho & Matilainen 1998). Toisaalta kaupungistuneessa yhteiskuntarakenteessa nämä päätökset ovat myös keskeinen osa ei vain liikunta-, mutta myös kaupunkipolitiikkaa. (Hallitus 1997, 7). Esimerkiksi kilpajäähalliin sijoittaminen tukee ajatusta enemmän huippu-urheilun kuin kuntoilun tukemisesta. Tällöin painottuu helposti tiettyjen ryhmien suosiminen koko väestön huomioonottamisen sijaan. Toisaalta esimerkiksi jäähallin rakentaminen vaatii kaupunkipolitiikassa hallin tarvitseman maa-alueen kaavoittamista urheilulle eikä esimerkiksi taidemuseolle.

Liikuntapolitiikka on kiinteästi sidoksissa yleiseen poliittiseen tilanteeseen. Toisaalta sen voidaan katsoa sisältyvän liikuntakulttuuriin. Liikuntapolitiikassa tavoitteena on

järjestelmällinen liikunnan suunnittelu ja ohjaus, kun taas liikuntakulttuurille ominaista on arvaamaton ja ennustamaton luonne (Karimäki 1999a, 9).

Liikuntapaikkasuunnittelu on myös osa pitkäkätäimen yhdyskuntasuunnittelua. Yhdyskuntasuunnittelussa keskeistä on useiden elämänalueiden huomioon ottaminen. Liikuntapaikatkin on ymmärrettävä osaksi kunnan kokonaisuutta. Tämän vuoksi liikuntapaikkarakentaminen ja hankkeiden toteutus vaatii käytännössä suunnittelijoiden ja päättäjien kiinteää yhteistyötä ja koordinoitua. (Älli 1993, 3.) Ei riitä että eri sektorien suunnittelijat, päättäjät ja asiantuntijat pohtivat suunnittelun päämääriä, vaan heiltä edellytetään myös asukasnäkökulman tiedostamista (Karimäki 1999a). Perustelua asukkaiden näkemysten huomioonottamiseen löytyy muun muassa vuoden 1995 kuntalaista (Kuntalaki 1995).

Kuntalain 27. pykälä käsittelee osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Sen mukaan valtuuston on huolehdittava kunnan asukkaiden ja palveluiden käyttäjien edellytyksistä osallistua ja vaikuttaa alueen toimintaan. Lisäksi pykälässä kehoitetaan asukkaiden mielipiteiden selvittämiseen ennen päätöksentekoa sekä asukkaiden omaaloitteisen asioiden hoidon avustamiseen, valmisteluun ja suunnitteluun. (Kuntalaki 1995.) Toiminnan ei siis tulisi pohjautua ainoastaan objektiiviseen tietoon vaan pikemminkin kommunikaatioprosessiin. Tämä pätee myös liikuntasuunnitteluun. (Karimäki 1999a, 139.) Tuossa prosessissa asukkaankin äänen tulisi kuulua.

Suomessa on noin 28 000 liikuntapaikkaa, joista 66 prosenttia on kuntien omistuksessa ja ylläpitämiä (LIPAS 1999a). Kunnallisesta liikuntasuunnittelusta tuli lakisääteistä vuonna 1980 liikuntalain astuessa voimaan. Lain mukaan kunnan on luotava edellytyksiä asukkailleen muun muassa liikuntapaikkoja tarjoamalla. (Liikuntalaki 1999.) Toisaalta liikuntalain tarkoitus on suurien linjojen määrääminen. Kunnasta, sen resursseista sekä sen itselleen asettamista laatuvaatimuksista sen sijaan riippuu miten kunta käytännössä toteuttaa esimerkiksi liikuntapaikkarakentamista alueellaan.

Huolimatta tästä kuntien merkittävästä roolista liikuntasuunnittelussa, mikä sillä on esimerkiksi liikuntalaitoksien rakentamisessa ja aluevarauksien suunnittelussa, pyritään suunnittelussa ottamaan huomioon myös yksityisen sektorin tarpeet. Suunnittelu on kunnallisessa liikuntasuunnittelussa ohjelmoitu yleiskaavoitukseen liittyvän tilanvaraus-suunnitelman, tätä hieman tarkemman kehittämissuunnitelman ja yksityiskohtaisen toteuttamissuunnitelman kautta. Kunnallisessa liikuntasuunnittelussa ovat vaihdelleet aikakausittain sekä liikuntapaikkojen keskittämistä että hajauttamisajattelu. (Suomi 1989, 56-57.)

Vuoden 1980 liikuntalain mukaan kunnat saivat avustusta liikuntapaikkojen rakentamiseen enintään 39-45 prosenttia hyväksyttävistä perustamiskustannuksista. Tämä tuki, joka käytännössä jäi 15-25 prosenttiin kohdistui kuitenkin vain harkinnanvaraista tukea saaviin hankkeisiin. Kyseinen tukimuoto päättyi vuoden 1992 lopussa. Pääosan liikuntapaikkarakentamisen kustannuksista hoitavat kunnat itse. (Sjöholm 1999). Toisaalta asukkaiden rooli rahoituksessa on voimistumassa. Käyttömaksujen lisääntyessä yhä suurempi osa rakennuskustannuksista peritään välillisesti liikuntapaikkojen käyttäjiltä eli asukkailta.

2.4.1 Liikuntasuunnittelu ja -suunnitelmat Jyväskylässä

”Urheilun ja liikunnan edistäminen” alkoi Jyväskylän kaupungin osalta 1880-luvulla, jolloin rakennettiin uimalaitos Jyväsjärven rantaan (Markkanen 1989a, 17.) Suomen ensimmäinen kunnallinen urheilulautakunta perustettiin Helsinkiin vuonna 1919 (Sjöholm 1994,31-33) ja jo vuonna 1924 aloitti Jyväskylässäkin toimintansa kaupungin ensimmäinen urheilulautakunta. Maassa käytyjen sotien vuoksi 1920- ja 1930-luvut olivat Jyväskylässä kuitenkin hiljaista urheilurakentamisen aikaa. (Markkanen 1989b, 17, 29, 32.) Uusi rakentamisen kausi alkoi 1940-luvulla. Tuolloin myös kaupungin liikuntapaikkasuunnittelu otti ensiaskeleita, ja vuonna 1948 laadittiinkin viiden vuoden

rakennusohjelma. Uusi suunnitelma syntyi vuonna 1955 valtion urheilulautakunnan edellyttäessä tarkkaa suunnittelua veikkausvoittovarojen saamiseksi (Nygård 1989a, 75-78,88.) Suunnittelun lähtökohta oli tuolloin selkeästi taloudellisen edun saavuttamisessa eikä asukkaiden toiveissa, tarpeissa ja kokemuksissa.

Edistysaskelista huolimatta Jyväskylässä oli vuosisadan alusta saakka ollut huutava pula urheilupaikoista. Olosuhteet kuitenkin paranivat Jyväskylän urheilupaikkarakentamisen nousukaudella vuosina 1956-1960. Hallinnoinnissa siirryttiin uuteen aikaan vuonna 1968, kun urheilulautakunnan nimi muutettiin urheilu- ja ulkoilulautakunnaksi. Seuraavalla vuosikymmenellä liikuntapaikkarakentamista edesauttoi vuonna 1973 vahvistettu ulkoilulaki sekä 1979 valmistunut ja 1980 voimaan astunut liikuntalaki. (Nygård 1989b, 75- 78,88.)

1980-luvulle tultaessa liikuntapaikkarakentamisen asema Jyväskylässä heikkeni. Liikuntapaikkoihin oli käytettävissä yhä vähemmän varoja, vaikka liikuntahallinnon kokonaisuudet kasvoivatkin (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987a, 8). Menojen kasvu johtui osittain liikuntapaikkojen lisääntyneistä ylläpitokustannuksista, mitkä puolestaan selittyivät liikuntapaikkojen määrän kasvulla. Uusia liikuntapaikkoja valmistui 1980-luvulla Jyväskylässä 63, mikä oli muutama liikuntapaikka edellistä vuosikymmentä vähemmän (LIPAS 1999a). Vuosien 1987-1997 Jyväskylän liikuntapaikkarakentamista on tarkasteltu muun muassa Jyväskylän edellisen liikuntasuunnitelman arviointiraportissa.

1990-luvulla kaupunkiin syntyi 25 uutta liikuntapaikkaa. Näistä merkittävimpiä olivat Hipposhalli, harjoitusjäähalli ja monitoimitila Graniitti. Uusien liikuntapaikkojen määrä on laskenut kuluneen vuosikymmen aikana. Vuonna 1990 uusia liikuntapaikkoja rekisteröitiin 15, mutta muina vuosina vain kolmesta neljään kappaletta. Vuonna 1998 rekisteröitiin ainoastaan yksi uusi liikuntapaikka ja sekin kuului jo käytössä olevaan

monitoimitila Graniittiin (LIPAS 1999b.) Selitys löytynee resurssien kohdentumisesta kahteen suurhankkeeseen, vuonna 1992 valmistuneeseen Hipposhalliin ja 1993 valmistuneeseen monitoimitila Graniittiin. Toisaalta taustalla lienee myös laman aiheuttamat säästöt. Kunnissa peruskorjattiin ennemmin vanhoja liikuntapaikkoja kuin rakennettiin uusia.

Kunnan liikuntatoimen toiminta vaikuttaa luonnollisesti sen liikuntapaikkarakentamiseen. Jyväskylässä liikuntatoimen hallinto on viime vuosikymmenten aikana vaihtanut muotoaan usein ja tällä on varmasti ollut vaikutuksensa myös kaupungin liikuntapaikkarakentamiseen. Vuoteen 1988 saakka liikuntatoiminta ohjasi liikuntalautakunta, vuosiksi 1988-1995 liikuntatoimi siirtyi osaksi vapaa-aikalautakuntaa, minkä jälkeen liikuntalautakunta erotettiin jälleen omaksi yksikökseen. Lisäksi liikuntatoimeen on vaikuttanut liikuntakeskustoimikunnan toiminta vuosina 1992-1995. Liikuntapaikkojen kunnossapito puolestaan siirtyi osittain Jyväskylän teknisen palvelukeskuksen alaisuuteen 1990-luvun lopulla. (Jyväskylän kaupunki 1987-1998a.) Viimeisin muutos tehtiin vuoden 1999 syksyllä, jolloin liikuntapaikkojen ”omistajatehtävät” siirtyivät tekniseltä palvelukeskukselta liikuntapalvelukeskukselle. Samalla julkisen käyttöomaisuuden määräraha ”urheilu- ja retkeilyalueet” siirrettiin liikuntalautakunnan vastuulle. (Jyväskylän kaupunki 1999b.) Vuoden 2000 talousarviossa tuo määräraha on neljää miljoonaa markkaa (Jyväskylän kaupunki 1999f.) Tämä olisi ollut vuoden 1998 liikuntamenoista noin yhdeksän prosenttia. Asukkaan näkökulmasta organisatoriset muutokset hankaloittavat päätöksentekoon vaikuttamista. Asukkaalla voi olla esimerkiksi vaikeuksia tietää miten hän tekee liikuntapaikkaa koskevan aloitteen, tai mihin hän voi kohdistaa liikuntapaikkaa koskevan palautteen.

Liikuntasuunnitelmat

Asukkaiden näkemykset on otettava huomioon liikuntasuunnitelman hahmotteluvaiheessa ja sitä tukevaa tietoa kerätessä. Liikuntasuunnitelman kirjoitus- ja esitysvaiheessa yksittäisen asukkaan rooli ei niinkään korostu.

Jyväskylän ja samalla koko Suomen ensimmäinen nykymuotoinen liikuntasuunnitelma valmistui vuonna 1975 saaden alkunsa Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön aloitteesta. Tätä seurannut, vuosille 1983-1988 tehty Jyväskylän kaupungin liikuntapaikkasuunnitelma laadittiin puolestaan toista valtakunnallista liikuntasuunnitelmaa varten. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987a, 7.) Näissä suunnitelmissa näkyi silloinen urheilupainotteisuus. Nygårdin (1989b) mukaan ensimmäisessä suunnitelmassa oli kuitenkin nähtävissä liikkumisharrastuksen kehityssuunta urheilusta liikuntaan. Toisaalta ensimmäisessä niin kuin toisessakin suunnitelmassa taustalla vaikuttivat myös päättäjille paineita aiheuttaneet "muotivirtaukset". (Nygård 1989b, 92, 94). Tällaisia ovat voineet olla esimerkiksi squashin suosion lisääntyminen. Tuohon paineeseen reagoiminen on myös osaltaan asukkaiden vaatimusten ja näkökulman ymmärtämistä.

Jyväskylän kaupungin kolmas liikuntasuunnitelma tehtiin vuosille 1987-2000. Suunnittelua varten perustettiin kaksi työryhmää: suunnitelmaa ohjaava ja valvova suunnitteluryhmä sekä sitä asiantuntemuksellaan tukeva seurantaryhmä. Rakenteellisesti suunnitelma koostui perusselvitys- ja suunnitelmaosasta sekä lyhennelmästä. Liikuntapaikkarakentamista suunnitelmassa käsiteltiin omana kokonaisuutenaan. Esitetyt liikuntapaikkarakentamishankkeet perustuivat kuntasuunnitelmassa jo oleviin hankkeisiin, kuntalaisten tarpeisiin, urheiluseurojen puutteisiin sekä käytettävissä oleviin taloudellisiin resursseihin (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987a, 3,7, 54.) Suunnittelussa oli mukana myös Teknillisen korkeakoulun

Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, jonka kanssa käytettiin liikuntaan eriytynyttä suunnittelua SOFY –projektin yhteissuunnittelu periaatteiden ja -oppien mukaisesti (Suomi 1998, 13). Asukkaiden tietoisuuteen liikuntasuunnitelma tuli parhaiten kaikkiin kaupungin talouksiin jaetun tiedotteen avulla.

Jyväskylän edellistä liikuntasuunnitelmaa tehtäessä käytettiin hyväksi Liikunnan Mallikunta-projektin tutkimustuloksia. Sen mukaan väestö asetti liikuntapaikat seuraavanlaiseen toivejärjestykseen: 1) ulkoilalueet, 2) uimahalli, 3) liikuntahalli, 4) hiihtourheilupaikat, 5) ulkokentät, 6) jääurheilalueet, 7) tenniskentät, 8) kuntosalit ja 9) moottoriurheilalueet. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987b, 31, 35, 38.) Tutkimuksen mukaan urheiluseuroissa liikuntaa harrastavista yli puolet harrasti palloilulajeja, mutta suosituin yksittäinen laji oli kuitenkin kuntourheilu. Vähiten harrastajia keräsivät puolestaan esimerkiksi nyrkkeily ja hevosurheilu. Lisäksi toiveet liikuntapaikoista vaihtelivat paljon asuinalueelta toiselle. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987b, 31, 35, 38.)

Kolmannen suunnitelman kattama ajanjakso lähenee loppuaan. Entisen suunnitelman toteutuminen arvioitiin vuonna 1998 ja uuden valmistelu on käynnissä. Vuosien 2001 – 2010 liikuntasuunnitelma tehdään Jyväskylän kaupungin liikuntaviraston ja Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen yhteistyönä kuten edellisenkin suunnitelma. Edellisen suunnitelman seurannasta mainittakoon, että suunnitelman ensimmäisille vuosille suunnatut hankkeet toteutuivat parhaiten. Vaikka suunnitelmassa oli painotettu sen toteutumisen vuosittaista seuraamista, oli tämä tavoite jäänyt lähes kokonaan toteutumatta. Tämän vuoksi myös suunnittelukauden loppuun esitetyt hankkeet ehkä jäivät toteutumatta. Kokonaisuutena suunnitelma oli toteutunut hyvin liikuntapaikkarakentamisen osalta, sillä siinä ehdotetut hankkeet oli pitkälti myös toteutettu. Arvioinnissa tarkasteltiin lähinnä nimettyjen hankkeiden toteutumista, mutta ei pohdittu miten hankkeet olivat asukkaiden mielestä onnistuneet. Vaikka asukkaiden

mielipiteiden ehkä ajateltiin nousevan esiin uuden suunnitelman väestökyselyn myötä, helpottaisi prosessinomainen liikuntapaikkarakentamisen arvioiminen todennäköisesti myös uuden suunnitelman tekoa. Arvioinnista nousseita kysymyksiä olisi voitu hyödyntää esimerkiksi kyselyn pohjana.

Uutta suunnitelmaa varten tehtiin sekä seura- että väestökysely. Väestökyselyn tulokset ovat tämän työn aineistona. Lisäksi kyselyä on raportoitu tutkijaryhmän toimesta. Raportissa oli pyritty ottamaan huomioon myös asukasnäkökulma. Sen luonne oli kuitenkin enemmän lyhyen informatiivinen kuin laajasti pohdiskeleva, joten asukkaiden mainitsemien puutteiden ja toiveiden taustoja tarkasteltiin melko vähän. Raportin mukaan lasten osalta toivottiin lisää perusliikuntapaikkoja (pieniä pelikenttiä, yleisurheilukenttiä ja luonnonjäitä) sekä sisätiloja ja saleja. Asuinalueiden näkökulmasta lasten liikuntapaikkojen kohdalla painottuivat Halssilanrinne ja Keltinmäki. (Glan 1999.) Aikuisväestön liikuntaharrastuneisuus on raportin mukaan kasvanut Jyväskylässä viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Mäntynen 1999) Tämä korostaa asukasnäkökulman tärkeyttä kaupungin liikuntasuunnitelman teossa. Liikuntapaikkojen edellytykset ja olosuhteet koskettavat yhä useampaa kaupungin asukasta.

Kun Jyväskylän liikuntapaikkojen määrä edellisen suunnitelman alussa 1987 oli 163, on luku vuoden 1999 syksyllä jo 235. Jyväskylän kaupunki omistaa näistä liikuntapaikoista 83 prosenttia. Tämä on huomattavasti maan keskiarvoa (66%) korkeampi luku. (LIPAS 1999c.) Mitä suurempi osa liikuntapaikoista on kunnan omistuksessa sitä suurempi moraalinen velvollisuus sillä on huomioida asukkaidensa näkemykset liikuntasuunnittelussaan. Kaupungissa on siis valmistunut 72 uutta liikuntapaikkaa edellisen suunnitelmakauden aikana. Nämä seikat asettavat omat vaatimuksensa uudelle suunnitelmalle. Huomiota ei voida kohdistaa ainoastaan uusien paikkojen rakentamiseen, sillä kunnossa pidettävien vanhojen liikuntapaikkojen määrä on yhä suurempi. Toisaalta on myös mietittävä olisiko joidenkin liikuntapaikkojen

yksityistäminen järkevää. Tällöin asukasnäkökulman huomioon ottamista ei kuitenkaan voida vaatia samalla tavalla kuin liikuntapaikan ollessa kunnan omistuksessa, sillä yritysperusteisissa liikuntapaikoissa taloudellinen kannattavuus lienee 'yhteistä hyvää' tärkeämpää.

Myöskin valtakunnan- ja läänintason liikuntasuunnittelu rajaavat osaltaan tulevan suunnitelman mahdollisuuksia. Myös koko Jyväskylän kaupunkia koskevat suunnitelmat vuosille 2001-2010 on otettava huomioon uuden suunnitelman työstämisessä, esimerkiksi kaupungissa järjestettäviä suuria kilpailuja ja tapahtumia unohtamatta. Muun muassa Veteraaniyleisurheilun EM-kilpailut järjestetään Jyväskylän seudulla vuonna 2000. Asukasta kilpailut ja tapahtumat koskettavat niin kilpailijana, vapaaehtoistyöntekijänä, yleisönä kuin tapahtuma-alueen väestönäkin.

2.4.2 Muita Suomessa tehtyjä kuntien liikuntasuunnitelmia

Muiden kuntien liikuntasuunnitelmat voivat helpottaa suunnittelumetodien valintaa ja mietittäessä millaisia näkökulmia suunnittelussa tulisi ottaa huomioon. Toisaalta ne kertovat miten eri suunnittelumenetelmien käytössä on onnistuttu. Osa Suomessa tehdyistä kuntien liikuntasuunnitelmista on pelkästään liikuntapaikkarakentamiseen kohdistuvia, kun taas joissain suunnitelmissa tätä osa-aluetta ei käsitellä lainkaan. Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitos on ollut mukana Jyväskylän suunnitelmien lisäksi myös Vaasan, Rovaniemen, Keravan, Kotkan ja Jyväskylän maalaiskunnan suunnitelmissa. Näistä Vaasa on asukasluvultaan lähimpänä Jyväskylää ja siksi tältä osin mielenkiintoisin tarkastelun kohde. Muissa esiteltävissä kunnissa asukkaita oli vuoden 1998 lopussa noin 30 000 (Suomen Kuntaliitto 1999).

Vaasan kaupungin liikuntasuunnitelma vuosille 1985-2000 tehtiin Jyväskylän viimeisimmän suunnitelman tavoin Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön toimesta. Suunnitelman pääkohteet olivat liikuntatoimen ja organisoidun liikunta-toiminnan kehittäminen sekä liikuntapaikkarakentaminen. (Puronaho, Suomi & Vuolle 1984.)

Vuosille 1984-2000 tehdyssä Rovaniemen kaupungin liikuntasuunnitelmassa kaupungin liikuntapaikkarakentaminen oli yhtenä pääkokonaisuutena, mutta enimmäkseen siinä keskityttiin liikuntatoimen toiminnalliseen kehittämiseen. Liikuntapaikkarakentamisessa lähtökohtana oli niin sanottu elinpiirijattelu (ks. s. 56). Suunnitelman ehdotus liikuntapaikkarakentamishankkeista perustui Rovaniemen kaupungin kehitys-ennusteisiin, liikuntalautakunnan päätöksiin ja esityksiin, läänin tarkastettuun liikunta-paikkasuunnitelmaan sekä opetusministeriön ohjeisiin ja päätöksiin. (Ruoppila, Suomi, Vuolle, Telama, Kankainen, Rantakari, Parkkinen & Lahtinen 1984, 40). Elinpiirimallin käyttö viittaa asukasnäkökulman huomioimiseen, mutta toisaalta suunnittelua tukevan tiedon hankinnassa tätä lähtökohtaa ei ole otettu huomioon.

Keravan liikuntasuunnitelma valmistui vuonna 1990. Tämän suunnitelman perus-selvitystyö muodostui liikuntatutkimuksen tuloksista, ylikunnallisesta yhteistyöstä sekä erityisryhmien liikuntapalveluja, liikuntatoimen hallintoa ja taloutta koskevista haastattelu-, tutkimus- ja selvitystiedoista. Suunnitelma toteutettiin paljolti samoin menetelmin kuin Jyväskylän toinen liikuntasuunnitelma, mutta liikuntapaikka-rakentamista Keravan suunnitelmassa ei kuitenkaan oltu eritelty lainkaan. (Rantakari & Puronaho 1990.)

Kotkan kaupungin aluekohtainen liikunta-, virkistys- ja vapaa-aikasuunnitelma vuosille 1993-1997 toteutettiin yhteissuunnittelu -menetelmän avulla. Alueen suunnitteluun

osallistui satoja kaupungin asukkaita, viranhaltioita ja luottamushenkilöitä. Liikuntarakentamista suunnitelmassa ei eritelty omaksi alueekseen. (Lanki & Puronaho 1992.)

Yhteissuunnittelua toteutettiin myös Jyväskylän maalaiskunnan liikunta-, virkistys- ja vapaa-aikasuunnitelmaa tehtäessä. Tässä suunnitelmassa kaikille kunnan alueille muodostettiin asukassuunnitteluryhmät, joiden tuottaman tiedon puolestaan sovittiin yhteen viranomaisista ja luottamushenkilöistä koostunut yhteissuunnitteluryhmä. Liikuntapaikkarakentamista suunnitelmassa käsiteltiin vapaa-ajan fyysisen ympäristön kehittämisenä ja tulevaisuuden hankkeina. (Jyväskylän yliopisto 1994, 4, 5, 15.)

Asukasnäkökulma on huomioitu parhaiten Kotkan ja Jyväskylän maalaiskunnan suunnitelmissa. Kotkan suunnitelmassa näkökulma on lisäksi kokonaisvaltainen sisällyttäen liikuntapaikkarakentamisen osaksi toiminnallista suunnittelua.

3 LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISEN LÄHIHISTORIA

Aloitettaessa uuden liikuntasuunnitelman työstämistä on paikallaan tutustua menneiden vuosikymmenien ajatusmalleihin ja toimintatapoihin. Tämä auttaa ymmärtämään jo olemassa olevien liikuntapaikkojen syntyhistoriaa ja toisaalta välttämään jo tehtyjä virheitä. Esimerkiksi 1980-luvun nousukaudella rakennettiin nopeasti kylpylöitä ja rinnehihtokeskuksia, joista osa myöhemmin joutui taloudellisiin vaikeuksiin kannattamattomuutensa vuoksi. Taloudellisen tilanteen jälleen kohennuttua on vastaavanlaisia hankkeita syytä harkita aiempaa tarkemmin.

Liikuntapaikkarakentamisen lähihistoriaa tarkastellaan tässä työssä 1970-luvulta lähtien, sillä tuolloin valmistui Jyväskylän ja samalla koko Suomen ensimmäinen nykymuotoinen liikuntasuunnitelma. Lisäksi 1970-luvulla sai alkunsa liikuntasuunnittelun tieteellinen toiminta, kun Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliseen tiedekuntaan perustettiin erillinen liikuntasuunnittelun laitos.

3.1 1970-luku ja suurrakentamisen 1980-luku

Muutama vuosikymmen sitten elettiin voimakkaan liikuntarakentamisen aikaa, muun muassa puolet maamme uimahalleista on rakennettu 1970-luvulla (Hallitus 1997, 7). 1980-luvun lopulla liikuntarakentamiseen sijoitettiin merkittävästi kylpylärakentamisen muodossa. Vuosikymmentä leimasivatkin yleisesti suurien liikuntapaikkojen kuten monitoimihallien ja urheilukeskusten rakentaminen (Juppi ym. 1995, 130). Esimerkiksi Jyväskylässä Hippos-hallin rakentaminen aloitettiin 1980-luvun lopulla, vaikka se valmistui vasta 1992 (Jyväskylän kaupunki 1987-1998b).

Suunnittelun osalta Suomessa hallitsi 1980-luvun alkupuolelle saakka rationaalisteknokraattinen -suunnittelu. Käytännössä tämä merkitsi erilaisten suunnittelutekniikoiden käyttöä ja eri ministeriöiden asettamia lukuisia suunnittelua koskevia normeja. 1980-luvulla kritiikki tällaista suunnitteluajattelua kohtaan kuitenkin kasvoi. (Suomi 1998.) Teknokraattiseen näkemyksen mukaan teknistä asiantuntemusta omaavat suunnittelijat osaavat kehittää asuinympäristöä parhaiten ja heillä on myös siihen poliittinen oikeutus. Rationaalisen suunnittelun perusta oli suunnitelmissa, jotka hyvinvointivaltion asiantuntijakoneisto oli tuottanut (Karimäki 1999a, 20).

Rationaalisteknokraattisessa suunnittelussa ajateltiin, että kansalaisten paras tai ”hyvä” saavutetaan tiedon avulla, joka puolestaan on asiantuntijoiden hallussa. Suunnittelu oli tulos valtavan tietomäärän keräämisestä ja monia tahoja miellyttävien kompromissiratkaisujen tekemisestä. (Jallinoja 1993, 33-36.) Tällaista tietoa oli muun muassa tietyn ihmismäärän mukaan lasketut standardiluvut, joita käytettiin kuvaamaan liikuntapaikkojen tarvetta (Suomi 1998, 11-12). Nyttemmin ajatus asukkaista omien tarpeidensa asiantuntijoina on hyväksytty yhä laajemmin ja asiantuntemusta on pyritty saamaan lähemmäksi kuntalaisia. Samalla myös liikuntasuunnittelussa ollaan siirtymässä keskitetystä suunnittelusta kohti hajautetumpaa suunnittelua. (Karimäki 1999a, 21.) Tämä merkinnee myös asukasnäkökulman entistä parempaa huomioonottamista.

3.2 Liikuntapaikkarakentaminen laman kourissa

Liikuntapaikkarakentaminen on rakentamisen erikoisaloista ehkä eniten kärsinyt 1990-luvun lamasta (Roininen 1997, 7-8). Vuoden 1993 valtionrahoitus ja -tuki uusille hankkeille sekä perusparannukseen oli noin puolet vuoden 1990 summista (Kurikka & Borodulin 1997, 21). Sen lisäksi, että uusia liikuntapaikkoja ei rakennettu entiseen

tahtiin, olivat 1990-luvun lisäleikkaukset vaarana jo rakennetuille liikuntapaikoille (Sjöholm 1994). Kun resursseja liikuntapaikkojen yllä- ja kunnossapitoon ei löytynyt, oli selvää että niiden taso laskee. Samaan aikaan on painotettu kuntien merkitystä erityisesti perusliikuntapaikkojen järjestäjänä ja erityisliikunnan turvaajana, mikä tekee tilanteesta ristiriitaisen. (Kurikka & Borodulin 1997, 21.) Asukkaiden toiveet ja tarpeet on siis otettu huomioon, mutta niiden toteutukseen ei resursseja ole.

Vuoden 1997 aikana elpymisen merkkejä oli jo kuitenkin näkyvissä (Roininen 1997, 7-8) eikä kuntien liikuntapaikkahankkeiden määrä viime vuosina ole enää laskenut. Rakentamisvauhti kuluvalla vuosikymmenellä on silti selvästi edellistä vuosikymmentä alhaisempi. Hankkeet ovat painottuneet keskisuuriin kuntiin ja vähiten hankkeita on ollut käynnissä pienissä kunnissa. (Kurikka & Borodulin 1997, 20.) Alimmillaan kuntien liikuntarakentaminen oli vuonna 1992, jolloin rahaa kyseiseen tarkoitukseen käytettiin koko maassa 273 miljoonaa markkaa. (Suomi ym. 1998.)

3.3 Peruskorjausten tarve

Usein isoihin liikuntarakentamishankkeisiin uppoaa suuri osa kunnan liikuntarakentamisen määrärahoista. Perusparannuksille, huolloille ja ylläpidolle ei varoja juurikaan jää kohdennettavaksi. Näitä toimenpiteitä vaatisivat usein kipeimmin ympäri vuorokauden käytössä olevat ja kaikkien saavutettavissa olevat ilmaiset ulkoliikuntapaikat. (Puronaho ym. 1999, 65.)

Liikuntapaikkarakentamisessa painopiste onkin viime vuosina siirtynyt enemmän uusista investoinneista perusparannukseen. Vuonna 1995 uusien hankkeiden osuus oli vielä kolme neljäsosaa perusparannusten saadessa vain neljänneksen, mutta kaksi vuotta myöhemmin jakautuivat hankkeet tasan molempiin. (Kurikka & Borodulin 1997, 21.)

Vuonna 1997 opetusministeriön myöntämistä 35 hankkeesta 63 prosenttia koski peruskorjauksia (Suomi ym. 1998). Vuonna 1999 perusparannusten osuuden kasvu hieman laantui, sillä opetusministeriön myöntämistä 39 hankkeesta 41 prosenttia koski peruskorjausta tai laajennusta (Liikunnan ja Urheilun Maailma 1999a).

Liikuntatoiminnan jatkumiseksi ja kehittämiseksi liikuntapaikkojen perusparannukset ovat usein kiireellisiä ja välttämättömiä. Mitä pidempään huonokuntoisten liikuntapaikkojen peruskorjausta siirretään, sitä huonompaan kuntoon ne päätyvät. Rakennettujen liikuntalaitosten arvoksi laskettiin vuonna 1994 noin 30 miljardia markkaa. (Sjöholm 1994, 32.) Koska suurin osa kuntien liikuntapaikkarakentamisesta rahoitetaan verovaroin, lienee myös kunnan asukkaalla oikeus ilmaista mielipiteensä verotulojen käytöstä.

Toisaalta perusparannuksien etuna voidaan pitää myös sitä, että teknisesti monipuolisina kohteina niillä voi olla työllistävä vaikutus alueella. (Roininen 1997, 10.) Liikuntapaikkarakentamisen kohdalla tuo vaikutus saattaa olla merkittävä kunnalle tai alueelle ajankohtana, jolloin työttömyys on suuri. Liikuntapaikkarakentaminen työllistää usein kuitenkin vain väliaikaisesti. (Karimäki 1999a, 127.) Lisäksi työllisyyttä pidemmän aikaa parantavat suuret hankkeet ovat Suomessa harvinaisia. Uusien työpaikkojen lisääntyminen koskettaa kuitenkin osaa kunnan asukkaista hyvinkin läheisesti.

Pääosin 1960- ja 1970-luvuilla rakennettujen uimahallien kohdalla on käynnissä vilkas peruskorjaus- ja parannustoiminta. Rakentamisvaiheessa käytetyt ratkaisut eivät olleet aina parhaimpia mahdollisia. Tämä lisää vanhojen uimahallien korjaustarvetta entisestään. Uimahallien peruskorjaustarve havaittiin jo 1980-luvulla, mutta tuolloin kuitenkin panostettiin enemmän kylpylöihin kuin uimahalleihin. Nyt toteutetut korjaukset vaativat mittavia investointeja ja kustannukset saattavat olla samaa luokkaa

alkuperäisten rakennuskustannusten kanssa. (Roininen 1997, 9.) Vuosien 2000-2004 valtakunnallisissa rahoitussuunnitelmissa uimahallien peruskorjaushankkeita onkin 11 kolmea uutta uimahallia kohden (LIPAS 1999a). Vaikka uimahallien peruskorjaustarve on yleisesti tunnustettu, pitää Jyväskylän yliopiston Liikunnan kehittämiskeskuksen tutkimuksen mukaan vain noin 20 prosenttia väestöstä niiden kuntoa huonona tai erittäin huonona. Toisaalta uudet tai kunnasta puuttuvat uimahallit ovat asukkaiden toivomuslistan kärjessä. (Suomi, Puronaho, Matilainen & Mäntynen 1999.) Myös Jyväskylän uimahallia on peruskorjattu. Saattaa olla, että asukkaat toivovat pikemminkin edullista uintimahdollisuutta kuin virkistystyyppisiä kylpylöitä.

Myös jäähallien perusparannukset on aloitettu. Lähtökohdat Suomen jäähallien rakentamiselle ovat olleet erilaiset kuin uimahallien kohdalla, sillä jäähallikantamme on hyvin kirjava sekä laadultaan että syntyhistorialtaan. Tämän vuoksi myös hallien korjaustarve vaihtelee kunnasta toiseen. (Roininen 1997, 9.) Vuonna 1999 Opetusministeriön tukemasta 39 hankkeesta oli kuusi jäähalleja (Liikunnan ja Urheilun Maa- ja metsätalouden tutkimuskeskus 1999a). Jäähallin peruskorjaus on myös Jyväskylässä ajankohtainen ja esimerkiksi kaupungin liikuntalautakunnassa ja -valtuustossa esillä ollut asia. (Jyväskylän kaupunki 1987-1998a.) Jäähallien kohdalla asukasnäkökulma pohjautuu uimahalleja useammin penkkiurheilijan toiveisiin ja tarpeisiin.

Vuoden 1999 painopistealueitaan nimetessään opetusministeriö ei tarkentanut avustamiskohdettaan tarkemmin, vaan sen kerrotaan yleisesti olevan peruskorjaushankkeissa sekä lähiliikuntapaikkojen kehittämisessä (Opetusministeriö 1999a). Myös uudessa rakennuslaissa painotetaan peruskorjauksia uudisrakentamisen sijasta. Lisäksi siinä kiinnitetään huomiota erityisryhmien liikuntaedellytysten kohentamiseen perusparannusten yhteydessä (Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999).

3.4 Liikuntapaikkarakentamisen tulevaisuus

Vaikka menneisyydellä on merkityksensä, suuntautuu suunnittelu ja liikuntasuunnitelman tekeminen ennen kaikkea tulevaisuuteen. Edes huomisen sisällöstä ei voi tarkkaan tietää, mutta joitain mahdollisia trendejä ja kehityspiirteitä on silti nähtävissä.

Teoksessa *Liikunta 2025* skenaariot on muodostettu kaksi mahdollista tulevaisuuden näkymää suomalaisen liikuntakulttuurin kehityssuunnasta. *Liikunta yksilökeskeisessä yhteiskunnassa* -mallissa liikuntapaikkarakentaminen toteutuisi liikuntapaikkojen rakentamisena valikoiduille eliittiryhmille. Sen mukaan rakentamisessa käytettäisiin hyväksi Suomen monipuolista luontoa ja tilan runsautta. Kaupallinen, monipuolisuutta tavoitteleva liikuntapaikkatarjonta keskittyisi tällöin suuriin yksiköihin seututason liikuntapaikkojen lisääntyessä. (Mäntylä, Pyykkönen, Juppi & Sneck 1990, 99, 109, 110.) Yksilökeskeisyys ei ole kuitenkaan asukaslähtöisyyteen rinnastettava näkemys. Ensimmäisessä liikuntapaikkoja rakennetaan yksilöllisiä liikuntaharrastuksia varten, kun taas jälkimmäisessä rakentamisen lähtökohta on asukkaan tarpeissa ja toiveissa.

Kun liikuntaa tarkastellaan toisen skenaarion suhteen on ympäröivä yhteiskunta *yhteisöllisesti suuntautunut*. Tällöin tärkeäksi tavoitteeksi koetaan aikuis-, perhe- ja erityisryhmien liikunnan edellytysten parantaminen. Ulkoiluun sopivien, luonnonmukaisten liikuntaympäristöjen merkitys kasvaisi. Tällöin suhtautuminen liikuntapaikkojen rakentamiseen muuttuu ihmisten huolestuessa luonnon saastumisesta ja kulumisesta. (Mäntylä, Pyykkönen, Juppi & Sneck 1990, 99, 109, 110.)

Myös Raatikainen ja Forsström esittävät näkemyksiään liikunnan tulevaisuudesta. He olettavat, että liikuntapaikkojen rakentaminen yleistyy väentiheden ja elintason kohotessa. Tällöin tiheimmin asutuilla alueilla liikutaan yhä useammin rakennetuilla

liikuntapaikoilla varsinkin sosiaalisten liikuntalajien kuten joukkuelajien kohdalla. (Raatikainen & Forsström 1992, 133.) Juppi ym. (1995) ehdottivat tulevaisuuden ratkaisuksi puolestaan ylikunnallisia liikuntapaikkahankkeita sekä liikuntalaitosten yksityistämistä (Juppi ym. 1995, 323). Tuo muutaman vuoden takainen näkemys onkin jo osittain toteutunut.

Lisäksi Suomen liittyminen Euroopan Unionin jäseneksi vuonna 1995 vaikuttaa myös liikuntapaikkarakentamiseen: EU:n standardit ja direktiivit rakentamisesta koskevat myös tätä rakentamisen osa-aluetta. Liikuntapaikkojen materiaalien kuten urheiluhallien lattiapintojen, tekonurmien ja nurmikenttien standardointi käsitellään Eurooppalaisen standardisoimisjärjestön CEN:n alaisuudessa toimivan teknisen komitean toimesta. Toisaalta rakentamisen taso on Pohjoismaissa niin korkea, etteivät direktiivit aiheuttane laatuongelmia. Sen sijaan esimerkiksi turvallisuusvaatimukset kilpa- ja huippu-urheilutapahtumissa saattavat teettää lisätyötä. Kunto- ja lähiliikuntapaikoissa kansalliset ratkaisut voidaan sen sijaan tehdä parhaaksi katsotulla tavalla. Kilpailuttamistilanne saattaa laskea rakentamisen kustannuksia kaikkien liikuntapaikkojen kohdalla. (Sjöholm 1999.)

Liikuntapaikkarakentamisessa on osittain melkoisia eroja Pohjoismaiden ja muun Euroopan välillä. Näitä ovat muun muassa liikuntapaikkojen suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito. Muualla Euroopassa nämä on toteutettu yleisemmin urheiluseuran tai yksityisen yrittäjän toimesta, mutta Suomessa ja muissa pohjoismaissa ne ovat pääasiassa kuntien tehtäviä. (Sjöholm 1999.) Esimerkiksi Norjassa valtion tuki kattaa liikuntapaikkojen kustannuksista vähintään kolmasosan ja osasta jopa puolet (Kokkonen 1999). Mitä kauemmaksi asukkaasta liikuntapaikkoja koskevien ohjeiden ja normien päättäminen viedään sitä vaikeampaa asukasnäkökulman huomioonottaminen päätöksissä on. Koko Eurooppaa tai pohjoismaita koskevien näkökulmien rinnalla on

paikallisen ulottuvuuden säilyttäminen tarpeen. Uutta tutkimusta tarvittaisiin myös kansainvälisestä näkökulmasta.

Tulevaisuudessa myös yksityisen sektorin asema tulee vaikuttamaan liikuntapaikkarakentamiseen. Huippu-urheiluun markkinatalousajattelulla onkin jo pitkään ollut vaikutuksensa. Kyseinen kehitys on nyt yhä enemmän määräämässä myös kuntoliikunnan kehitystrendejä ja näin myös niitä koskevien liikuntapaikkojen rakentamista ja ylläpitoa. Tavallisen kuntoilijan kuntoliikuntapalveluista voinee kuitenkin vain rajoitettu osa toimia puhtaasti liiketaloudellisin perustein. Vaikka käyttäjiä vaaditaankin osallistumaan liikuntapaikkojen käyttökustannuksiin, tultaneen paikkojen investointikustannukset katsomaan edelleen yhteiskunnan velvollisuudeksi. Käyttömaksujen noustessa korostuu asukasnäkökulman huomioonottaminen. Toisaalta liikuntatoimen viranhaltijatkaan eivät ole valmiita antamaan tehtäviään muiden tahojen järjestettäväksi, sillä tämä voisi heidän mukaansa vaikeuttaa muun muassa palveluiden tasavertaista saantia (Kurikka & Borodulin 1997, 35).

Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) liikuntapoliittisissa tavoitteissa vuosille 1999-2003 on myös kiinnitetty huomiota liikuntapaikkojen suunnitteluun ja rakentamiseen. Tavoitteissa on painotettu erityisesti liikuntapaikkojen kehittämistä lasten ja nuorten luonnolliseen arkiliikuntaan sekä kunto- ja terveystoimintaan. Lisäksi SLU:n mukaan huomiota olisi kiinnitettävä myös kansainvälisten arvokilpailujen vaatimukset täyttäviin liikuntapaikkoihin. Suunnittelujärjestelmää SLU kehittäisi seuraavasti:

”Tehdään valtakunnallinen liikuntapaikkastrategia ottaen huomioon mm. eri urheilumuotojen tasapuolinen avustaminen sekä lasten liikunnan, terveystoiminnan, huippu-urheilun, erityisliikunnan sekä molempien sukupuolten ja kestävä kehityksen tarpeet. Selvitetään entistä tehokkaammin eri lajien ja liikuntamuotojen tarvitsemien liikuntapaikkojen kehittämistarpeita.” (Suomen Liikunta ja Urheilu 1999.)

Tavoitteessa korostuu tasa-arvoisuus liikuntapaikkoja suunniteltaessa ja rakennettaessa. Myös kulttuuriministeri Lindén (1999) on esittänyt ajatuksia liikuntapaikkarakentamisen tulevaisuuden haasteista. Hän toivoo liikuntaneuvoston uuden rakentamisjaoston laativan liikuntaolosuhteiden kehittämisstrategian siten, että siinä kiinnitettäisiin huomiota liikuntapaikkojen kysynnän synnyttämään tarpeeseen ja nykyisen varustustason säilyttämiseen. Lisäksi hän mainitsee kuntien välisen yhteistyön välttämättömyyden sekä kehottaa pohtimaan, millä tavalla yksityisrahoitusta voitaisiin ja olisi järkevää lisätä liikuntapaikkarakentamisessa. Myös huippu-urheilun olosuhteisiin kaivataan Lindénin mukaan selkeitä toimintatapoja. (Lindén 1999.) Lindén ottaa puheenvuorossaan esille tärkeitä liikuntasuunnittelun näkökohtia. Keskustelua tulisi käydä myös siitä, kenen tarpeita liikuntasuunnittelussa pyritään selvittämään ja täyttämään. Lisäksi tulisi pohtia millä tavalla liikuntasuunnittelun ja -rakentamisen tarpeet selvitetään (esimerkiksi millä metodeilla) sekä millä tavalla päätökset olisi niiden perusteella tehtävä. Tämän päivän tarpeiden ja vaatimusten huomioonottaminen ei riitä vaan on myös ajateltava tulevien käyttäjien tarpeita, ovathan liikuntapaikat yleensä käytössä pitkään, noin 40-50 vuotta.

3.5 Kaavoitus ja ympäristö osana liikuntapaikkarakentamista

Edellä mainittu yleiskaavoitukseen liittyvä tilanvaraussuunnittelu on oleellinen osa liikuntapaikkarakentamisen suunnittelua (Suomi 1989, 57). Yleisesti on kuitenkin koettu, ettei kaavoitus aina ota riittävästi huomioon liikuntapaikkarakentamisen tarpeita. Tähän on osittain ollut syynä liikuntatoimen osallistumattomuus itse kaavoitusprosessiin. (Opetusministeriö 1991, 13-14.) Esitellessään kuntien liikunta- ja nuorisopolitiikan tavoitteita 2000-luvulle Suomen Kuntaliiton Kari Sjöholm toteaaakin, että asetettaessa tavoitteita kaavoitukselle tulee myös kunnan vapaa-ajan viranomaisia kuulla. Tätä tahoja on kuunneltava myös detaljikaavojen osalta. (Sjöholm 1999.)

Toisaalta myös yksittäisen asukkaan mielipide tulisi ottaa huomioon. Tähän saakka asukkaiden vaikutusmahdollisuudet ovat rajoittuneet lähinnä valitusoikeuteen.

Kaavoituksen osalta suunnittelusta tuli joustavampaa 1990-luvulla, kun yleiskaavat korvattiin osayleiskaavojen laatimisella. Lisäksi vapaakuntakokeilun myötä saivat kunnat vahvistaa itse asemakaavansa. Tämä on osiltaan johtanut päätösten tekemiseen markkinavoimien ohjailemana. (Suomi 1998.) Helsingin jäähallihanke lienee tästä tunnetuin viimeaikainen esimerkki.

Liikuntapaikkojen kaavoitukseen liittyviä tekijöitä ovat muun muassa liikenne, maanomistus ja maaperän laatu. (Opetusministeriö 1991, 13-14.) Esimerkiksi peruspalveluja suunniteltaessa olisi siirtymismahdollisuudet virkistys- ja ulkoilualueille taattava sopivien liikennejärjestelyjen avulla (Sjöholm 1999). Liikenneyhteyksillä saattaakin olla ratkaiseva vaikutus liikunnan harrastamiseen. Liikuntapaikkojen huono saavutettavuus on suurin naisten ja maaseudulla asuvien ilmoittama este liikunta-harrastukselleen (Rissanen, Valtonen & Asikainen 1995, 13).

Suurin osa liikuntapaikoista sijoittuu liikunnalle varatuille alueille liikuntakeskuksiin ja urheilupuistoihin. Tällöin suuremmissa uudisrakennus- ja saneerauskohteissa joudutaan kiinnittämään huomiota koko liikunta-alueen yleissuunnitelmaan ja kaavoitukseen. Kaavoitus on usein laadittu vuosikymmeniä sitten, eikä enää vastaa tämän päivän tarpeita. Vaadittavat kaavamuutokset liikunta-alueilla ovat usein aikaa vieviä ja vaivalloisia prosesseja. Prosessia hidastaa muun muassa suunnittelussa vaadittava ympäristöasioiden selvitys. Alueiden yleissuunnitelmien tarkistus tulisikin käynnistää jo riittävän ajoissa, mikä helpottaisi myös esirakentamistarpeen kartoittamista. (Roininen 1997, 8.) Uuden maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kaavojen ajanmukaisuutta onkin valvottava ja vanhentuneiden kaavojen toteutumista pyritään estämään arviointimenettelyn avulla (Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999).

Myös liikuntapaikkarakentamiseen vaikuttava uusi maankäyttö- ja rakennuslaki tulee voimaan vuoden 2000 alusta. Lain myötä kaavojen alistusmenettelystä luovutaan lähes kokonaan ja valtaa sekä vastuuta siirtyy valtionhallinnolta kuntiin. Kunta hyväksyy jatkossa sekä yleis- että asemakaavat. Valvonnan vähentyessä rakennetun ympäristön seurantatieto on aikaisempaa tärkeämpää. Erona vanhaan lakiin on myös fyysisen suunnittelun rinnalle noussut sosiaalinen ja toiminnallinen näkökulma. Uudessa laissa esiintyy lisäksi uusi käsite ”osalliset”. Sekä asukkaiden osallisuutta että kaavojen vaikutuksien arviointia ohjelmoidaan ja toteutetaan osallistumis- ja arviointisuunnitelman avulla. Liikuntaa laki koskee ainakin sen erityisryhmiä koskevien määräytysten osalta. (Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999). Asukasnäkökulma huomioidaan siis uudessa laissa entistä paremmin.

Kestävä kehitys ja liikuntapaikkarakentaminen

Usein ajatellaan, että mahdollisimman suuri osa liikunnasta tulisi toteuttaa luonnonmukaisissa olosuhteissa. Nykypäivän asukas haluaa usein kuitenkin harrastaa mielilajejaan vuoden- ja kellonajasta riippumatta. Mikäli lajissaan mielihuipulle, onkin ympärivuotinen harjoittelu menestyksen edellytys. Parhaimmillaan, tai pahimmillaan juhannus vietetään putkessa hiihdellen. Esimerkiksi siitä huolimatta, että Suomi on tuhansien järvien maa, kuluu uimariemme ajasta 10 kuukautta vuodesta uiden sisällä.

Liikunta ja liikuntapaikkarakentaminen voi olla ympäristöystävällistä. Toisaalta se voi olla myös luonnosta vieraantunutta. Tavoite on kuitenkin ensin mainitussa, sillä erilaisten ympäristöuhkien vaikuttaessa elämäämme, on myös yhteiskunnan eri osa-alueiden huomioitava ympäristökysymykset toiminnassaan. Kestävässä kehityksessä on pyrkimyksenä tarpeiden tyydyttäminen ja toiveiden täyttäminen siten, että näin voidaan tehdä myös tulevaisuudessa. Tämä tarkoittaa globaaliajattelua myös paikallistason toimissa. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1993, 53.) Lähtökohta ei siis

ole vain tämän päivän kuntalaisissa vaan myös tulevaisuuden asukkaissa ja 'maailman-kansalaisissa'.

Kestävän kehityksen mukaan tuen pitäisi kohdistua perusliikuntapaikkojen ja kevyenliikenteen väylien kehittämiseen sekä lähiliikunnan ja -virkistyksen tukemiseen. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1993, 53.) Suunta on ollut hieman päinvastainen, sillä teknistymisen myötä monet liikuntalajit ovat muuttuneet joko luonnon olosuhteista rakennettuun ympäristöön tai ulkoa sisälle. Lisäksi vaatimus ympärivuotisesta harjoittelusta on lisännyt runsaasti energiaa kuluttavien liikuntapaikkojen rakentamista. (Herva 1994, 314.) Kysymys on siis myös asukkaiden tottumuksista ja laajemmin heidän arvomaailmastaan. Valintojensa ja toiveidensa kautta kukin asukas on osaltaan toimimassa kestävän kehityksen mukaisesti tai sen vastaisesti.

Jokainen liikuntapaikka sekä muovaa ympäristöään että on itse osa sitä. Liikuntapaikan tulisi sopeutua ympäristöönsä ja muodostaa arkkitehtorinen kokonaisuus sen kanssa. (Opetusministeriö 1991, 20.) Mikäli liikuntapaikkoja halutaan rakentaa keskustojen tuntumaan on ympäristötekijät tutkittava huolellisesti. Keskustojen kohdalla kehittämisen avainalue on maanalainen rakentaminen. (Roininen 1997, 10.) Tulisi myös selvittää, miten asukkaat kokevat liikunnan harrastamisen esimerkiksi väestösuojaan rakennetussa liikuntapaikassa.

Myös Sneek (1994, 89) on pohtinut kestävästä kehitystä liikuntarakentamisen näkökulmasta. Hänen mukaansa olosuhteiden luominen edellä mainitulle ympärivuotiselle harjoittelulle on muualla syntyneen varallisuuden siirtämistä kertakäyttökulttuuriksi. Tällä tarkoitetaan, että rakentamisella ei sinänsä ole enää yhteiskunnan kannalta merkittävää arvoa, vaan liikuntapaikat ovat eräänlaisia sijoituskohteita. Tällainen rakentaminen, jota voidaan viedä yhä pidemmälle ja pidemmälle ei puolestaan vastaa kestävän kehityksen periaatteita. Toisaalta uudet rakenteet saattavat aikanaan jäädä

käyttämättömiksi kalliin ylläpitonsa vuoksi. Tavallaan Sneek asettaa liikunta- paikkarakentamisen yhteiskunnan, ja ennen kaikkea hyvinvointiyhteiskunnan tehtävänä kyseenalaiseksi. Jos liikunnan harrastajat itse rahoittaisivat toimintansa kustannukset, olisi toiminta ehkä enemmän kestävä kehityksen mukaista.

Liikuntapaikkojen kohdalla ympäristö tulisi ottaa huomioon monesta eri näkökulmasta. Liikuntapaikkarakentamisen aiheuttamat haitat voidaan jakaa suoriin ja epäsuoriin haittoihin sekä toisaalta lyhyt- ja pitkäaikaisiin vaikutuksiin. Ensin mainittuja suorita haittoja ovat esimerkiksi kaadettu metsä ja toisaalta liikuntapaikan käyttöön liittyvän liikenteen aiheuttamat ympäristöongelmat. Jälkimmäisiä, epäsuoria haittoja voisivat olla jalkapallopeleiden melu ja toisaalta golfkentän nurmen vaatimien lannoitteiden vaikutukset. Jokaisen liikuntapaikan kohdalla on tekijöitä, joilla on oma erityinen vaikutuksensa ympäristölle. (International Olympic Committee 1997, 14-15.) Esimerkiksi kuntopolkuja ja latuja tehtäessä maaperä joutuu kovalle koetukselle, kun taas uimahallien kohdalla vedenkulutuksen määrään on syytä kiinnittää huomiota. Asukasnäkökulmasta havaitaan suorat ja lyhytaikaiset vaikutukset epäsuoria ja pitkäaikaisia haittoja helpommin. Kestävä kehityksen tukemiseksi olisi myös jälkimmäisistä keskusteltava.

Suomessa ympäristöä ja kestävä kehitystä koskevat asiat ovat ympäristö-, sisäasiain-, maa- ja metsätalous- sekä opetusministeriön vastuulla (Opetusministeriö 1999a). Myös uusi liikuntalaki (Liikuntalaki 1999) sekä vuoden 1995 kuntalaki velvoittavat yleisesti kestävä kehityksen periaatteiden huomioonottamiseen (Sisäasiainministeriö 1999). Liikuntapaikkasuunnitelmia tulisikin pohtia tietoisesti aina myös kestävä kehityksen näkökulmasta. Peruskorjauksiin panostaminen uudisrakentamisen sijasta on jo askel kohti kestävä kehityksen ajattelua. Kestävä kehitys on siis otettu huomioon valtakunnan tasolla, lisäksi yhä useampi asukas vaatii liikuntapaikkoja, jotka ovat sekä sopusoinnussa ympäristönsä kanssa että lähellä käyttäjänsä ottaen huomioon tämän tarpeet.

4 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Tietoa liikuntapaikkarakentamisen teknisestä toteuttamisesta ja -suunnittelusta on löydettävissä runsaasti. Lukemattomat julkaisut käsittelevät tiettyjen liikuntapaikkojen rakennusmateriaaleja, tilaratkaisuja, lämmöntuottojärjestelmiä ja muita teknisiä seikkoja. Varsinkin uimahalleihin ja stadioneihin on kiinnitetty paljon huomiota. Myöskin olympialaisten vaatimat liikuntapaikkajärjestelyt ovat tuottaneet paljon kirjallista materiaalia. Sen sijaan kokonaisvaltaisempaa, ympäröivän yhteiskunnan huomioonottavaa liikuntapaikkarakentamista ja varsinkin sen suunnittelua koskevaa tutkimusta on niukemmin. Liikuntapaikkatarvetta pohtivaa tai sen selvittämistä (esimerkiksi asukasnäkökulmasta) kuvaavaa materiaalia on hyvin vähän.

Ruotsissa liikuntapaikkoihin liittyvä tutkimus on osa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Liikuntapaikkarakentamista tutkivat pitävätkin alan tiedeyksikön puuttumista maasta vakavana puutteena. (Moen 1992, 1.) Suomessa liikuntasuunnittelun ja -rakentamisen tutkimus on keskittynyt Jyväskylän yliopistoon. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen toinen suuntautumisvaihtoehto on liikuntasuunnittelu- ja hallinto. Laitoksella on myös liikunta-suunnittelun professuurin virka ja sen alaisuudessa on tehty tutkimusta sekä useita opinnäytetöitä alaan liittyen.

Liikuntasuunnittelun professori Kimmo Suomi (1989) on kehittänyt liikuntasuunnitteluun elinpiirimallin (ks.s. 56). Lisäksi hän on arvioinut liikunnan yhteissuunnittelumetodin toimivuutta Huhtasuon lähiössä (Suomi 1999). Myös Anna-Katariina Salmikangas on ollut tutkimuksessaan yhteissuunnittelun näkökulma. Hän on käsitellyt tutkimuksissaan liikuntasuunnittelua Kainuun liikunnan yhteissuunnitteluhankkeiden (Salmikangas 1993) ja Kainuun liikunnan mallikuntaprojektin yhteydessä (Salmikangas 1994). Ari Karimäki on liikuntasuunnittelun- ja hallinnon lisensointityössään pohtinut Äänekosken uimahallin sosiaalisia vaikutuksia (Karimäki 1999a).

Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon opinnäytetöitä ovat muun muassa Tuula Jaatisen (1993) työ, jossa selvitetään yhteissuunnittelun toimimista erityisissä liikuntaympäristössä, Olli-Pekka Hakalan (1990) 7-14-vuotiaiden lasten leikki- ja liikuntapaikkojen suunnittelun kehittämistä selvittänyt tutkimus sekä Teija Ronkaisen (1991) "Ikääntyneiden liikkumisympäristöjen kehittäminen ja suunnittelu". Jaana Vasankari (1992, 13-19) tutki liikuntapaikkatarvetta yhtä kylää koskevassa "Kehittyvä Kintaus" -projektissa. Siinä liikuntapaikkatarvetta selvitettiin kylän ala-asteella järjestetyllä kirjoituskilpailulla ja kylätoimikunnalle tehdyllä kyselyllä. Anneli Mörä-Leino (1999) on puolestaan selvittänyt miten keski-ikäiset kokevat Jyväskylän liikuntakaupunkina ja Anu Flöjt (1999) miten nuoret voivat toimia ympäristön kehittäjinä. Kahdessa viimeksi mainitussa liikuntasuunnittelua oli pohdittu ja pyritty ymmärtämään tietyn asukasryhmän näkökulmasta.

Liikuntasuunnittelua koskevia tai sivuavia opinnäytetöitä on tehty myös muiden laitosten, tiedekuntien ja yliopistojen alaisuudessa. Esimerkiksi Kokkosen ja Mattilan (1990, 107) yhteiskuntapolitiikan laitoksen työssä selvitettiin myös tyytyväisyyttä liikuntapaikkoihin. Siinä sukupuolien välille syntyi merkittäviä eroja ainoastaan sisäliikuntatilojen kohdalla, joita miehet toivoivat enemmän. Asuinalueen suhteen keskustan asukkaat olivat muita tyytymättömämpiä ulkoilureitteihin, retkeilyalueisiin ja luontopolkuihin. Selvityksessä tiedusteltiin myös kuntalaisten mielipidettä liikuntapaikkojen yksityistämisestä ja muuttamisesta osakeyhtiö -pohjaisiksi. Ajatusta vastusti 28 prosenttia asukkaista. 38 prosenttia oli sitä mieltä, että tulevaisuudessa kunnan ja yksityisen sektorin tulisi yhdessä tarjota kyseisiä palveluja.

Liikuntapaikkojen käytöstä, julkisen tuen kohdentamisesta eri sukupuolille, ikäluokille, varallisuusryhmille tai väestöryhmille on olemassa vähän tutkimustietoa. Toisaalta myöskään julkisen tuen kohdentumisesta alueittain, liikuntaseurojen panostuksesta eri

väestöryhmien liikuntaan tai liikuntarakentamistuen kohdentumisesta eri aikoina eri väestöryhmille ei ole olemassa vielä kattavaa tutkimustietoa. (Suomi ym. 1998.)

Jyväskylän yliopiston Liikunnan kehittämiskeskus tekeekin parhaillaan tutkimusta valtakunnallisista liikuntapalveluista ja kansalaisten tasa-arvoisista mahdollisuuksista liikuntapalvelujen käytössä. Tutkimuksessa selvitettiin myös liikunnan harrastamista vaikeuttavia syitä, joista tärkeimmät olivat liikuntapaikkojen saavutettavuus. Ajan tai sopivan liikuntapaikan puute sekä sairaus tai kivut olivat myös usein liikkumista estäviä tekijöitä. Lasten kohdalla suurimmat esteet olivat ensin mainittu saavutettavuus ja toisaalta harrastuksen hinta. Suosituimmaksi liikuntapaikaksi tutkimuksessa osoittautui koulun liikuntasali. Kevyen liikenteen väylät, uimahalli sekä pururata tai hiihtolatu saivat myös kannatusta, mutta kukin hieman eri ikäluokissa. Kysyttäessä asuinkunnasta puuttuvaa keskeistä liikuntapaikkaa kaipasivat sekä naiset että miehet uimahallia. Lisäksi naiset toivoivat kuntosalia ja miehet jäähallia. (Suomi ym. 1999.)

Opetusministeriön teettämässä Kulttuuripuntari-tutkimuksessa on selvitetty liikunnan asemaa suomalaisten elämässä. Tutkimuksessa tarkasteltiin kulttuuripalvelujen käyttöä, arvostusta ja merkitystä palveluiden käyttäjien ja harrastajien mielipiteiden, kokemusten ja näkemysten pohjalta. Sen tarkoituksena oli kansalaismielipiteen kartoittaminen, mielikuvan muodostaminen tyypillisestä palvelujen käyttäjistä ja keskustelun herättäminen palveluiden kehittämistarpeesta. Tutkimuksessa siis pyrittiin tavoittamaan myös asukasnäkökulmaa. Kulttuuripuntarin mukaan asukkaat ovat nykyistä enemmän valmiita sijoittamaan liikuntaharrastuksiin. Lisäksi tutkimuksesta käy ilmi, että liikunnalla on muita kulttuuripalveluja enemmän merkitystä työssä ja arkielämässä jaksamiseen (Opetusministeriö 1999d.)

Suomen ympäristökeskuksen tekemässä kyselytutkimuksessa tiedusteltiin asukkaiden tyytyväisyyttä alueen liikuntapaikkoihin. Kyselyssä ei ilmeisesti kuitenkaan oltu eritelty

liikuntapaikkoja tarkemmin. Tutkimuksen mukaan asukkaat ovat hyvin tyytyväisiä viher- ja ulkoilualueisiin ja kaikkein tyytyväisempiä ollaan kävely- ja pyörätieverkostoon. (Strandell 1999). Tällainen tutkimus täydentää usein olemassa olevaa tietoa tai avaa uusia näkökulmia. Sen ottaminen liikuntasuunnittelun ainoaksi lähtökohdaksi saattaa kuitenkin olla ongelmallista, mikäli tutkimus on tehty selvittämään esimerkiksi asuinympäristön laatua kokonaisuudessaan. Tällöin asukkailta ei välttämättä ole tiedusteltu liikuntasuunnittelun kannalta oleellisia seikkoja.

Valtion urheilulautakunnan ja myöhemmin opetusministeriön toimesta on jo useita vuosikymmeniä laadittu liikuntapaikkojen rakentamiseen ja ylläpitoon liittyvää ohjeistoa. Alan tietouden kokoaminen on yhä tärkeämpää liikuntamuotojen monipuolistuessa ja välinetekniikan kehittyessä. Opetusministeriön työryhmän (1991) mukaan alan tieto on lisäksi syytä järjestää keskitetysti, lähinnä valtionaputoiminnan kannalta. Keskitetty käytäntö on todettu hyväksi myös esimerkiksi Ruotsissa, jossa valtio ei osallistu rakennuskustannuksiin. Työryhmän tulokset on koottu 1990-luvun alussa yhdessä muiden opetusministeriön muistioiden kanssa julkaisuksi ”Liikuntapaikkojen rakentamista koskevan tutkimuksen yleissuunnitelma sekä ehdotus tutkimuksen tietopalvelun organisoimiseksi”. (Opetusministeriö 1991, 1.) Vuonna 1996 opetusministeriö avusti liikuntapaikkarakentamisen tutkimushankkeita 1,5-2 miljoonalla markalla (Opetusministeriö 1997, Hallitus 1997, 5). Tästä huolimatta Suomen ym. (1998) mukaan tietoa muun muassa liikuntapaikkojen hoitotavoista on edelleen liian vähän. Jotta liikuntapaikkarakentamista koskevia päätöksiä voitaisiin tehdä, on niiden ylläpidosta oltava myös ajanmukaista tietoa. Tilanne on sama, jos haluamme edistää tasa-arvoa liikuntapaikkojen käytössä. Myös liikuntapaikkojen ympäristövaikutuksia kartoittava tutkimustieto olisi tarpeen.

Liikuntapaikkarakentaminen on rakentamisen erikoisala, joka vaatii suunnittelijoilta ja rakentajilta tavanomaiseen talonrakennukseen tai maa- ja vesirakennustoimintaan

verrattuna erityistietoja ja -taitoja. Liikuntapaikkarakentamisessa on otettava huomioon esimerkiksi eri urheilulajien kansainväliset ja kansalliset säännöt, liikuntafysiologiset seikat sekä paikan toimintaan liittyvät tekijät. (Opetusministeriö 1991, 1.) Tämän vuoksi myös itse liikuntapaikkoihin liittyvää tietoa tarvitaan niiden tarvetta ja suunnittelua koskevan tutkimuksen ohella. Uusin julkaisu aiheesta on opetusministeriön ”Liikuntapaikkojen mitat ja merkinnät” (Honkanen & Rousku 1999). Liikuntapaikkojen huolellinen ja järkevä käytännön toteutus on mielekästä myös asukkaan näkökulmasta. Esimerkiksi tarkoituksenmukaisesti valittu lattiamateriaali saattaa olla voimistelusalin toimivuuden kannalta ratkaisevan tärkeä.

Toisaalta tieto liikuntapaikkojen käytöstä ohjaa uusien liikuntapaikkojen suunnittelua. Aikaisempien tehtyjen liikunta- ja liikuntapaikkarakentamissuunnitelmien kohdalla onkin tehty tutkimusta liikuntapaikkojen käytöstä ja tarpeesta. Esimerkiksi Jyväskylän edellistä liikuntasuunnitelmaa tehtäessä käytettiin hyväksi Liikunnan Mallikunta-projektin tutkimustuloksia, jolloin tietoja liikuntaan liittyvistä asioista kerättiin sekä väestöltä että kaupungin kaikilta urheiluseuroilta. Tutkimus osoitti muun muassa, että väestö liikkuu aktiivisimmin asuinalueilla, joilla on enimmäkseen pientaloja ja omistusasuntoja, paljon kevyenliikenteen väyliä, puistoalueita ja rantaviivaa sekä joilla tontit ja asunnot ovat suuria. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987b, 31, 35, 38.)

Liikuntapaikkojen käyttöä ovat tutkittu myös Jyväskylän yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen toimesta. Anttilan, Mertaniemen ja Puronahon (1991) tutkimuksessa suosituimpia liikuntapaikkoja olivat kuntopolut ja pururadat, urheilukenttien vetäessä vähiten harrastajia. Vuonna 1988 tehdyn espoolaisten liikuntatottumuksia kartoittaneen tutkimuksen mukaan suosituimpia liikuntapaikkoja olivat kävely- ja pyörätiet, uimahallit, ladut, uimarannat ja ulkoilureitit. (Anttila, Mertaniemi & Puronaho 1991,

103.) Tutkimukset olivat luonteeltaan kuitenkin lähinnä kartoittavia eikä niissä pohdittu liikuntapaikkatarpeen ilmenemistä laajemmin.

Liikuntapaikkarakentamista on käsitelty myös monien seminaarien yhteydessä. Muun muassa 1992 Jyväskylässä pidetyssä kuudennessa Talvilomailu ja luonto - konferenssissa yhden strategiaryhmän teemana oli ”Liikuntarakentaminen - kehitystä vai kerskakultusta”. Ryhmän työn tuloksena syntyi 14 teesiä, joista esimerkkinä mainittakoon NARP:n eli Pohjoismaisen työryhmän luominen vapaa-ajan- ja virkistysuunnittelua varten. (Strategiaryhmä 6 1992, 37-38.) Suomen Liikunnan ja Urheilun toimesta on puolestaan järjestetty Liikuntajärjestöjen, kuntien ja läänien rakentamispäiviä, joista viimeisimmät olivat vuoden 1998 syksyllä Tampereella ja 1999 Helsingissä.

Kaiken kaikkiaan liikuntasuunnittelun ja liikuntapaikkarakentamisen tutkimus on seurannut kunkin aikakauden suunnittelun yleisempiä trendejä. Asukasnäkökulman arvostuksen viimeaikaisen kasvun myötä toivoisi lisätutkimusta myös tältä liikuntasuunnittelun osa-alueelta. Tämä työ pyrkii osaltaan herättämään keskustelua tuosta ajankohtaisesta aiheesta.

5 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA JA KÄSITTEET

5.1 Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet

Suomessa liikuntasuunnitteluun liittyvää käsitteistöä kehitettiin eniten 1960- 1970 - luvuilla (Suomi 1989, 46). Mainittakoon, että esimerkiksi ruotsinkielestä liikunta-paikkarakentamiseen liittyvä käsitteistö puuttuu lähes kokonaan (Moen 1992, 4). Käsitteiden määrittely ja käytettyjen näkökulmien valinta on tutkimuksen teossa niin kuin liikuntasuunnittelussakin oleellinen seikka. Jos mukanaolijat (esimerkiksi suunnittelijat ja suunnittelualueen asukkaat) eivät puhu suunnittelun kohteesta, keinoista ja tarkoituksesta yhteisten käsitteiden avulla, lienee parhaan suunnittelutuloksen saavuttaminen vaikeaa.

5.1.1 Liikuntasuunnittelu

Tutkijoilla on ollut erilaisia näkemyksiä liikuntasuunnittelun käsitteestä. 1970- luvun alussa käsitteelle asetettiin tavoitteeksi olla muun muassa osa 1) kokonaisvaltaista yhdyskuntasuunnittelua, 2) yhteiskunnan sosiaali- ja terveystaloutta ja 3) aktiivista luonnonsuojelupolitiikkaa sekä liikenne- ja rakennussuunnittelua. (Suomi 1989.) Voitaneen ajatella, että näitä tavoitteita liikuntasuunnittelu tukee välillisesti. Asukasnäkökulman sisältyminen näihin tavoitteisiin riippuu siitä, miten laajasti nämä suunnittelun osa-alueet ymmärretään. Edellä mainittuja toimia voidaan tehdä virkamiesjohtoisesti ja asiantuntijavaltaisesti, tai toisaalta ottaen huomioon myös asukkaiden näkökulmat. Esimerkiksi yhdyskuntapolitiikassa voidaan tukea hyötyliikunnan edellytyksiä virkamiesten päättämällä liikennejärjestelyillä tai pyrkiä selvittämään ensin millä tavalla asukkaat mieluiten kohottavat kuntoaan. Luonnonsuojelupolitiikkaa koskevan tavoitteen kohdalla puhutaan nykyään myös kestävästä kehityksestä.

1970-luvun lopussa Vuolle (1978) täydensi edellä mainittua määritelmää seuraaviksi kokonaisuuksiksi: liikuntasuunnittelu on 1) ohjaustoimintaa, joka tähtää tavoitteelliseen toimintaan, pyrkimyksenä yhdistää tavoitteet, keinot ja tiedot, 2) ekologisesti nähtynä yhdyskunta- ja yhteiskuntasuunnittelun muodostamaa aluesuunnittelua, 3) fyysistä suunnittelua (maankäytön, liikuntatilojen ja välineiden suunnittelu) ja 4) funktionaalista liikuntasuunnittelua. Lisäksi Vuolle on tarkastellut liikuntasuunnittelua yhteiskunnallisena ohjausmekanismina päätöksentekojärjestelmässä, joka pyrkii kehittämään ympäristön rakenteita vastaamaan tarpeitaan. (Suomi 1989, 47-48). Tämän mukaan tavoitteena on siis järjestelmän tarpeiden, ei asukkaiden tarpeiden täyttäminen. Asukasnäkökulman voi ajatella sisältyvän kaikkiin Vuolteen määrittelyn kokonaisuuksiin. Toisaalta liikuntasuunnittelua voidaan toteuttaa näillä osa-alueilla myös asiantuntija- ja virkamiesjohtoisesti ilman asukkaan mielipiteen huomioimista. Määritelmän pohjalta voidaan kysyä myös, mitä ovat ensimmäisessä kohdassa mainitut keinot ja päätöksenteon yhteydessä mainitut tarpeet.

Ojalan (1981) näkemys liikuntasuunnittelusta on samansuuntainen kuin Vuolteen. Ojala käsittää liikuntasuunnittelun päätöksenteon valmisteluna eli 1) ongelmien tiedostamisena, 2) tiedon keruuna, käsittelynä ja analysointina, 3) tavoitteiden ja päämäärien asettamisena, 4) vaihtoehtojen vertailuna, karsintana ja valintana sekä tavoitteiden ja päämäärien toteutumisen seuranta. Ojalan määrittelemät liikuntasuunnittelun keskeisimmät osa-alueet ovat toimintasuunnittelu, maankäyttö- ja rakentamissuunnittelu sekä taloussuunnittelu. (Suomi 1989, 49.) Tämän työn kohdalla korostuu tiedon käsittely ja analysointi asukasnäkökulmasta. Liikuntapaikan vaikutusten arviointi puuttuu edellä mainituista määritelmistä kokonaan. Toisaalta jatkuvana prosessina vaikutusten arviointia tuskin voisikaan sijoittaa ainoastaan johonkin tiettyyn kohtaan vaan kyseessä on jatkuva prosessi, jolla tuotetaan kokonaisvaltaista tietoa päätöksenteon avuksi (Karimäki 1999a).

Suomen (1989) mukaan liikuntasuunnittelu käsittää liikunnan fyysisen, toiminnallisen ja sosiaalisen ympäristön suunnittelun. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitetaan sellaista rakennusten, toimintapaikkojen, yhteyksien ja liikenteen suunnittelua, joka kohdistuu liikuntaan. Liikunnan fyysisen ympäristön suunnittelu ei siten ole pelkästään liikunta- paikkasuunnittelua. (Suomi 1989, 18.) Esimerkiksi suomalaisten paljon liikuntaan käyttämät kevyenliikenteen väylät ovat ennemminkin liikenne- kuin liikuntapaikka- suunnittelua. Liikuntasuunnitteluun liittyy myös toiminta liikuntapaikoilla ja niiden käyttö. Tässä työssä liikunnan fyysisen ympäristön suunnittelu, tarkemmin sen osa-alue liikuntapaikkasuunnittelu, on käytännön suunnittelua johon päädytään asukkaiden tarpeiden, toiveiden ja kokemusten selvittämisen sekä tavoitteiden asettamisen jälkeen. Näkökulma ei siis ole pelkästään materialistinen vaan pyrkimyksenä on keskittyä aiheeseen myös liikuntapaikkojen käyttäjien näkökulmasta. Pyrkimyksenä ei ole vain selvittää mitä tulisi rakentaa, vaan myös ymmärtää miksi.

Sekä toiminnalliset että suunnittelulliset käsitteet liikuntasuunnittelussa syntyivät hajakeskitys-ajattelun valtakautena (ks. Asuinympäristön suunnitteluperiaatteet 1975). Hajakeskityksessä palvelu suunnitellaan ja toteutetaan kunnan eri osien keskuksiin, jolloin esimerkiksi liikuntapaikat eivät keskity ainoastaan kunnan varsinaiseen keskusta. Käsitteistö loi perustan liikuntasuunnittelun kehittämiseksi kohti erityisten liikuntasuunnittelumallien luomista. (Suomi 1989, 49.)

Tutkijoiden liikuntasuunnittelun määrittelyssä on eroja ja yhtäläisyyksiä. Suomi tarkastelee liikuntasuunnittelun sisältöä kokonaisvaltaisesti. Myös Vuolteen ajattelussa on nähtävissä samoja elementtejä, joskin hän kytkee määritelmässään liikunta- suunnittelun myös muihin yhteiskunnan sektoreihin. Ojalan määritelmä kuvaa liikuntasuunnittelua sen sisällön lisäksi prosessina, jossa eri vaiheet seuraavat ajallisena toisiaan. Asukasnäkökulmaa määritelmässä ei mainita lainkaan. Tässä tutkimuksessa tuo lähtökohta sisältyy keskeisesti liikuntasuunnittelun määritelmään.

5.1.2 Liikuntapaikkasuunnittelu

Julkisessa liikuntahallinnossa liikuntapaikkasuunnittelu käsitetään jatkuvana prosessina, perustuen määräajoin tehtäviin tarkistuksiin ja uutta suunnittelukautta varten kerättyihin tietoihin (Keski-Suomen liikuntalautakunta 1987, 1.) Liikuntapaikkasuunnittelu on liikuntapaikkojen tarpeen ja niitä koskevien toiveiden kartoittamista. Se on myös liikuntapaikkojen rakennusteknistä, toiminnallista ja biomekaanista suunnittelua. (Opetusministeriö 1991, 13-19.) Kartoitettuja toiveita ja tarpeita tulisi kuitenkin pyrkiä myös ymmärtämään ja tulkitsemaan asukkaan näkökulmaa tavoitellen.

Rakennusteknisessä suunnittelussa huomio kiinnittyy käytettyihin materiaaleihin, ilmastoon ja maaperään. Toiminnallisessa puolestaan tarkastellaan liikuntapaikkojen monikäyttöisyyttä ja laatua. Biomekaaninen suunnittelu ottaa huomioon ihmisen liikkumiseen oleellisesti vaikuttavat seikat. Liikuntapaikkasuunnittelua voidaan tehdä myös liikuntapaikkojen ekonomisuuden näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy muun muassa paikkojen kestävyteen ja korjaustarpeeseen. Tarkasteltaessa liikuntapaikkoja arkkitehtorisista ja kaavoituksellisista näkökulmista puhutaan usein yleissuunnittelusta. (Opetusministeriö 1991, 13-19.) Ekonomisuuden näkökulmaan tulisi liittää myös kestävä kehityksen näkökulma. Tässä työssä liikuntapaikkasuunnittelua käsitellään kunnan pitkäjähtäimen suunnitteluna, jossa asukkaan kokema liikuntapaikkojen tarve ja uusien liikuntapaikkojen toiveet korostuvat.

Suomen (1989, 18.) mukaan Liikuntapaikkasuunnittelu rajoittuu rakentamissuunnitteluun sekä liikuntatoimintoja varten tarvittavien rakennusten, liikuntapaikkojen ja tilojen suunnitteluun. Tässä määritelmässä lähestymistapa on selkeän materialistinen. Yksityiskohtaisessa tarkastelussa liikuntapaikkasuunnittelu on sisällöltään erilainen riippuen suunnittelun kohteesta. Toisaalta riippumatta suunnittelun kohteesta on suunnittelussa huomioitava useita eri näkökulmia. Suunniteltaessa esimerkiksi ulkoilureittiä on huomioitava reitin tarve, tema ja tavoitteet, yhteistyötahot ja yhteistyön

muodot, vastuutahot, suunnittelualan taustatiedot, reitin linjaus, reittiuran ja rakenteiden yleiskuvaus, käyttöoikeuksien hankkiminen, ylläpito, kustannusarvio ja rahoitussuunnitelma, markkinointi ja tiedotus, reitin parantaminen ja kehittäminen sekä aikataulu (Karjalainen & Verhe 1995, 73.) Reittiä käyttävien ja sen varrella asuvien asukkaiden näkemyksiä tulisi myös kuulla.

5.1.3 Liikuntapaikka

Liikuntapaikkoja ovat kaikki liikunnan eriasteiseen harrastamiseen tarkoitettut alueet sekä sisä- ja ulkotilat. Vaikuttavuutensa, kokonsa ja saavutettavuutensa mukaan liikuntapaikat voidaan jakaa perus-, yleis- ja erityisliikuntapaikkoihin. Perusliikuntapaikkoja ovat muun muassa kuntopolut ja -ladut, pienet palloilukentät, yleisurheilun suorituspaikat, pienreitit kävelyä, pyöräilyä ja hiihtoa varten, virkistysalueet polkuineen, vapaamuotoiset peli- ja leikkialueet sekä uimapaikat.

Perusliikuntapaikat palvelevat lähinnä yksittäistä kuntaa tai sen osa-alueita. (Älli 1993, 1.) Lisäksi nämä paikat kohdistuvat laajoille väestöryhmille ja liikunnan harrastaminen niissä on joustavaa, monipuolista ja halpaa. Ne ovat liikuntapaikkoja jotka on tarkoitettu ensi sijassa kuntoiluun ja virkistykseen. (Ruoppila, Suomi, Vuolle, Telama, Kankainen, Rantakari, Parkkinen & Lahtinen 1984, 27). ”Liikuntapaikat ja kansalaisten tasa-arvo” – tutkimukseen vastanneet ihmiset määrittivät perusliikuntapaikan Suomen ym. (1999) mukaan seuraavasti:

”liikuntapaikat, jotka sijaitsevat muutaman sadan metrin päässä heidän kotoaan, jotka eivät välttämättä ole minkään standardin mukaisia, joissa ei ole katsomoita eikä edes pesu- tai pukeutumistiloja, ja joissa pääsääntöisesti ei jaeta vuoroja.”

Tutkimuksen mukaan väestön mielestä perusliikuntapaikkoja ovat uimahalli, pururata, hiihtolatu sekä yleisurheilukenttä. Uimahalli ei kaikilta osin täytä edellä mainitun

määrittelyn sisältämiä piirteitä. Toisaalta uimahallilla onkin suomalaisten liikunta- paikka -arvostuksessa erityisasema. Koska perusliikuntapaikat koskevat laajaa osaa väestöstä, ja niiden kohdalla on kyse oleellisimmista olosuhteista, eräänlaisesta liikuntapaikkojen vähimmäisvaatimuksista, on niiden kohdalla asukasnäkökulman huomioon ottaminen ensiarvoisen tärkeää.

Yleisliikuntapaikkoja ovat kuntakohtaiset liikunta-, urheilu- ja ulkoilualueet, jotka palvelevat kaikkia kuntalaisia. Tällaisia ovat muun muassa yleisurheilukentät, isot palloilukentät, keskisuuret ulkoilu- ja virkistysalueet sekä kuntakohtaiset kävelyreitit. Vain tietyn liikunta- ja urheilulajin harjoitus- ja harrastuspaikoiksi rakennetut liikuntapaikat ovat erityisliikuntapaikkoja. Ampumaradat, laskettelukeskukset sekä hevos- ja moottoriurheilualueet ovat esimerkiksi tällaisia liikuntapaikkoja. Erityisliikuntapaikat palvelevat yleensä useampaa kuntaa ja ovat seudullisesti, maakunnallisesti tai valtakunnallisesti merkittäviä liikuntapaikkoja. Lisäksi liikunta- paikat voidaan jakaa laajuutensa, palveluvarustuksensa ja rakenteellisten ominaisuuksiensa perusteella valtakunnallisesti, maakunnallisesti, seudullisesti tai paikallisesti merkittäviin liikuntapaikkoihin. (Älli 1993, 1-2.) Tällöin ne luonnollisesti koskettavat laajempaa asukasjoukkoa.

Viimeaikoina on puhuttu paljon lähiliikuntapaikoista ja niiden tarpeesta. Tästä huolimatta lähiliikuntapaikan käsite on vielä melko määrittelemätön. Suomen ym. (1999) mukaan asukkaiden perusliikuntapaikkojen määrittely viittaa usein lähiliikunta- paikkoihin. SLU:n Esa Landström (1999) kuvailee lähiliikuntapaikkaa seuraavasti:

” Lähiliikuntapaikan pitäisi olla lähellä kotia, helppo saavuttaa, turvallinen, eri ikä- ja väestöryhmiä palveleva, viihtyisä ja ympäristöystävällinen.”

Kulttuuriministeri Lindénin (1999) mukaan lähiliikuntapaikalla

”...tarkoitetaan fyysisen aktiivisuuden kannalta luontevia ja toimivia olosuhteita kansalaisten päivittäisessä elinpiirissä.”

Tärkeintä lähiliikuntapaikassa lienee sen monikäyttöisyys ja sijainti lähellä liikkujan

kotia eli sen saavutettavuus. Ällin (1993, 11) mukaan saavutettavuudella tarkoitetaan etäisyyttä käyttäjistä sekä liikenneyhteyksiä. Kun lajien liikuntapaikkarakentamiselle asetamat tavoitteet ja vaatimukset eivät merkittävästi poikkea toisistaan voidaan eri liikuntalajeja harrastaa samoilla liikuntapaikoilla. Tämä lisää asukkaiden kokemaa liikuntapaikkojen saavutettavuutta. (Älli 1993, 11.) Liikunta-alan viimeaikaisissa keskusteluissa on liikuntapaikan saavutettavuus ollut laajasti esillä.

Liikuntapaikka -käsitteen määrittelyä voitaisiin tehdä myös sen pääasiallisen tarkoituksen mukaan. Esimerkiksi kevyenliikenteen väyliä ei ole suunniteltu, rakennettu ja rahoitettu liikkumistarkoitukseen kuntoilun ulkoilun tai urheilun näkökulmasta. Toisaalta suomalaiset käyttävät kevyenliikenteen väyliä paljon tähän tarkoitukseen. Jos kevyenliikenteen väylät määritellään liikuntapaikoiksi tulisi niiden rakentaminen rahoittaa osittain liikuntapaikkarakentamisen resursseista. Kuitenkin jos nykyinen liikuntapaikkaverkosto halutaan pitää yllä ja kunnossa, olisi liikuntarakentamisen määrärahojen tällöin kuitenkin noustettava.

Tämän työn aineistona olleen kyselyn avoimista vastauksista nähdään, että joskus asukas määrittelee liikuntapaikat edellä mainituista määritelmistä poiketen. Asukasnäkökulmaa käytettäessä ei liikuntapaikalle olekaan olemassa yhtä ja ainoaa oikeaa määritelmää.

5.2 Suunnittelumallit ja -teoriat

Liikuntasuunnittelu on pyritty yhdistämään yleisiin suunnitteluteorioihin oman teorian kehittämisen sijasta (ks. Olin 1977, 21). Vuolle (1978) on esittänyt liikuntasuunnitteluun sekä tarvelähtöistä- että tavoitetietoista suunnittelumallia. Suomen (1989, 50-51) mukaan useimmat liikuntasuunnittelua teoreettisesti kehitelleet tutkijat ovat

nähtävät suunnitteluteorian suunnittelujärjestelmän eli -mallin kuvauksena. Malli on tällöin yksinkertaistettu ja idealisoitu kuva teoriasta.

Liikuntasuunnittelun teoriakytkenät liitetään yleisesti NOT- ja RAT -suunnitteluun. NOT- eli normatiivisrationaalista suunnittelua ovat muun muassa liikuntapaikkojen normitetut väestöpohjamääritykset ja käyttöetäisyydet sekä valtionavustukset. RAT -suunnittelulla tarkoitetaan puolestaan rationaalisteknokraattista suunnittelua, jossa olennaista on asiantuntijakeskeisyys ja -valtaisuus. Näitä suunnittelusuuntauksia käytettäessä liikuntasuunnittelu jaetaan kuitenkin inhimilliselle toiminnalle vieraalla tavalla erikseen fyysiseen ja toiminnalliseen suunnitteluun. Tämä onkin lisännyt kritiikkiä kyseisten teorioiden käyttöä kohtaan. Kritiikin seurauksena syntyi PART – suunnitteluteoria eli osallistuvan suunnittelun teoria. Myös jäljempänä esitelty elinpiirimalli syntyi samasta syystä. PART -teorian ydinsisältöjä ovat itseohjauksellisuus, demokraattisen suunnittelun edellytysten analysointi, tieteellisen demokraattisen suunnittelun mahdollisuus sekä vastasuunnitelmat. (Suomi 1989, 17, 26-27, 52.) Asukasnäkökulman merkitys voimistuu siirryttäessä NOT- suunnittelusta RAT-suunnittelun kautta PART -suunnitteluun.

Suomessa liikuntasuunnittelun lähtökohtana on käytetty esimerkiksi liikkumisympäristön kehittämismallia, jossa ihmisten toimintaympäristöä tarkastellaan fyysisestä, toiminnallisesta ja sosiaalisorganisatorisesta näkökulmasta. Toinen lähtökohta on ollut elinpiiriteoria, jossa keskeisiä käsitteitä ovat pihapiiri, naapurusto, päivänpiiri ja kaupunki. Elinpiiriteorioita käytettiin aluksi suunnittelualueiden hahmottamiseksi. (Suomi 1989, 17, 66.) Myöhemmin teoriaa on alettu käyttää itse suunnittelun apuvälineenä tavoitteena ennemminkin liikkumisympäristöltään ja liikuntapalveluvarustukseltaan mahdollisimman omavaraisten asuinalueiden suunnittelu kuin kunnan kehittäminen kokonaisuutena (Suomi 1998). Tällöin asukasnäkökulma perustuisi

suunnittelun kohteena olevan alueen asukkaiden eikä kaikkien kuntalaisten mielipiteisiin.

5.3 Liikuntasuunnittelu perus- ja soveltavien tieteiden joukossa

Suomi (1989) tarkastelee liikuntasuunnittelun asemaa perus- ja soveltavien tieteiden joukossa. Liikuntatieteelle ja suunnittelulle yhteiset tieteenalat ovat sosiologia, kasvatustiede, humanistiset tieteet, yhteiskuntatieteet, tekniset tieteet ja luonnontieteet. Suunnittelun voidaan ajatella olevan näiden perustieteiden sovellus. Tällöin se jakautuu suunnitteluteorioihin, yhteiskunta-, yhdyskunta-, alue- ja kaupunkisuunnitteluun. Tässä työssä tavoitellusta asukasnäkökulmasta ajateltuna sosiologialla ja humanistisilla tieteillä on esimerkiksi teknisiä tieteitä merkittävämpi rooli.

Siirryttäessä perustieteistä kohti soveltavaa tarkastelutapaa tulee liikuntasuunnittelusta suunnittelun soveltava tutkimusala. Tällöin tarkastelun kohteena ovat liikuntasuunnittelun käsitteistö, -tekniikat, -mallit ja teoretisointi. Viimein päädytään liikuntasuunnittelun käytäntöön, joka jakautuu liikunnan fyysisen, toiminnallisen ja sosiaalisen ympäristön tarkasteluun, liikunnan yhdyskuntasuunnitteluun, sekä kunnan liikuntasuunnitelmaan. Käytännössä perustieteet, perustieteelliset sovellukset ja liikuntasuunnittelun soveltava tutkimusala konkretisoituvat liikuntasuunnittelussa liikuntasuunnitelmiksi. (Suomi 1989, 12-20.)

5.4 Liikuntapaikat hyvinvointiyhteiskunnan, tarpeiden, toiveiden ja koettujen puutteiden näkökulmasta

5.4.1 Tarpeet, toiveet ja puutteet

Jos liikuntasuunnittelun tehtävä on tarpeiden selvittäminen, on tutkijoiden ja suunnittelijoiden selvitettävä ensin itselleen mitä he tarpeilla tarkoittavat. Tässä työssä pohditaan asukkaiden tarpeiden rinnalla myös heidän toiveitaan ja kokemiaan puutteita. Käytännössä tarpeiden, toiveiden ja koettujen puutteiden erottaminen lieneekin vaikeaa.

Tarveproblematiikan moniulotteisuuden vuoksi inhimilliset tarpeet on liitetty tieteessä useisiin teoreettisiin yhteyksiin ja tieteenaloihin. Tarve kytkeytyy ihmisen aineelliseen olemiseen liittäen ihmisen osaksi ulkoista maailmaa, josta häntä ei voida erottaa. Tarve-käsitettä voisi kutsua suhdekäsitteeksi, sillä tarve ei ole olemassa sinällään, vaan se on aina sidoksissa tarpeen tyydyttämisen haluun. Tarvetta ja sen tyydyttämistä voidaan tarkastella erillään, mutta niiden väistä suhdetta ei tule unohtaa, niin kuin ei myöskään tarpeen kohdetta. (Ilmonen 1985, 1-5.)

Tarpeemme tyydytystavat ovat paljolti sosialisoin tulosta. Ongelmia syntyy, kun tarpeet ja tarpeentyydytyksen sosiaalisen organisaation toiminta ovat ristiriidassa keskenään. Tällöin asukkailla on tarpeita, joita vallitseva yhteiskuntamuoto ei ole valmis tyydyttämään. Puute on usein käsitetty tarpeen synonyymiksi. Pelkästään tarpeen tai puutteet olemassaolosta ei voi kuitenkaan vielä päätellä, miten ne tulisi tyydyttää. Tarpeesta ei voida päätellä sen kohdetta, toisaalta myöskään kohteesta ei voida päätellä mitä tarvetta se tyydyttää (Ilmonen 1985, 1-5.) Esimerkiksi vaellusretki voi olla yhdelle asukkaalle fyysisen liikkumisen ja toiselle esteettisen elämysten tarvetta tyydyttävää toimintaa. Toisaalta samassa tilanteessa joku asukas voi puhua luonnonläheisyydestä tai toiveesta saada luontopolku asuinalueelleen.

Tarpeita tarkasteltaessa voidaan erottaa tarvetila ja tarvekäyttäytyminen. Tarvetila on olemassa tarvekäyttäytymistä ennen ollen samalla sen välttämätön, joskaan ei riittävä edellytys. Tarvetilassa yksilö ennakoi tarpeen tyydytystä tai turhautumista käyttäytymällä tietyllä tavalla, jolloin syntyy tarvekäyttäytymistä. Tarvetila voi vaihdella voimakkuudeltaan, eikä se ole useinkaan sinänsä havaittavissa. Tarvekäyttäytyminen on tavoitteellista eli siinä määräytyy enemmän kuin pelkkä toiminnan suunta (Kiviniemi 1971, 3-4).

Kunnan asukkaan lehteen kirjoittama mielipidekirjoitus tai päätöksentekijöille tekemä aloite ovat esimerkkejä tarvetilan synnyttämästä tarvekäyttäytymisestä. Tarvekäyttäytymistä on myös väestökyselyyn vastaaminen, vaikkakin lähtökohta on silloin erilainen. Tarpeen kokija eli tässä asukas toteuttaa tuolloin tarvekäyttäytymistä jonkun toisen aloitteesta. Tarvetila voi synnyttää myös useammanlaista tarvekäyttäytymistä. Sama asukas voi esimerkiksi kirjoittaa mielipideosastojutun ja tehdä aloitteen liikunta-lautakunnalle. Nämä tarvekäyttäytymisen muodot ovat todennäköisesti kyselyyn vastaamista voimakkaampia, sillä niissä asukkaan on oltava oma-aloitteinen. Tavoitteena kaikissa näissä tarvekäyttäytymisen muodoissa on liikkumisolosuhteiden parantaminen.

Tarpeita voidaan luokitella monella tavalla. Ne voidaan jakaa esimerkiksi tarpeen alkuunpanijan (deprivaatio- tai yllyketilanne), tarvekäyttäytymisen tai tavoitteen mukaan. Tarpeet voidaan luokitella myös sen mukaan ovatko ne synnynnäisiä vai opittuja. Tavallisimmin tarpeita on luokiteltu tavoitteiden mukaan, kuten esimerkiksi Maslow on tehnyt. Tällöin on pyritty etsimään ihmisille tyypillisiä tai yhteisiksi oletettuja niin sanottuja perustarpeita. Käytettäessä Maslowin hierarkiaa voidaan liikuntapaikkatarpeiden kohdalla puhua niin sanotuista korkeammista tarpeista (turvallisuus, kiintymys, itsekunnioitus ja riippumattomuus, informaatio, ymmärtäminen, kauneus ja itsensä toteuttaminen) (Kiviniemi 1971, 18). Myös Etzionin tarveluettelon voisi ajatella osittain soveltuvan liikuntapaikkatarpeisiin. Hänen

”inhimilliset perustarpeensa” ovat liittymisen-, tunnustuksen saamisen-, kontekstin-, tyydytyksen toistuvuuden-, stabiliteetin- ja sosiaalisen rakenteen tarve (Kiviniemi 1971, 18). Liikuntapaikkarakentamisen näkökulmasta nämä tarpeet ovat välillisesti yhteydessä toimintaan liikuntapaikoilla, niiden olemassaoloon, puutteeseen, kuntoon tai sijaintiin.

Voidaanko tarvekäsitettä käyttää ryhmä- tai yhteisötasolla riippuu siitä, miten kyseinen käsite määritellään. Jos tietyllä joukolla on yhteisiä tavoitteita, joiden vuoksi muodostuu ryhmiä toteuttamaan jäsentensä tarpeita, voidaan ajatella että tällainen ryhmä käyttäytyy kuten tarvetilassa oleva yksilö. Näin ei kuitenkaan ole kaikkien ryhmien kohdalla, vaan ainoastaan silloin, kun ryhmällä on yhteinen tavoite (Kiviniemi 1971, 20). Tällainen ryhmä voisi olla esimerkiksi Jyväskylän Laajavuoren moottorirataa vastustavat lähiseudun asukkaat.

Tarve -käsitteen käyttöä vaikeuttaa sen käyttö monissa eri yhteyksissä. Käsitettä on käytetty niin yksilöistä, yhteiskunnista kuin taloudestakin puhuttaessa. (Heller 1976, 69 Kariston 1984, 18 mukaan). Lisäksi tarveteorioiden hyödyntämistä yhteiskuntatieteissä rajoittaa tarpeiden syntymekanismien selvittämättömyys, suhde arvoihin, yleistettävyyden (universaaliusproblematiikka), luokittelun ongelmat ja tarpeiden keskinäiset suhteet. (Tanninen 1990, 104). Liikuntasuunnittelussa ongelmia aiheuttaa myös tarpeiden selville saaminen eli se, millä keinoin asukkaiden perimmäiset näkemykset saadaan esille ja suunnittelun lähtökohdaksi.

Liikuntapaikkojen kohdalla voitaisiin tarvetta, toivetta ja puutetta erotella seuraavasti. Tarve syntyy tyytymättömyyden tilasta, tilanteesta jossa asukas kokee liikunta-harrastuksensa vaikeaksi esimerkiksi liikuntapaikan kunnan tai puuttumisen vuoksi. Tarvetta tai tarpeita lienee kuitenkin vaikea pukea sanoiksi ja ne heijastuvat usein asukkaiden kokemina puutteina tai toiveina. Puute on liikunnan harrastamista haittaava, mutta ei välttämättä sitä estävä käsitys omista mahdollisuuksista. Toive taas syntyy, kun

asukkaalla on ajatus siitä, miten hänen liikuntamahdollisuuksiaan voitaisiin liikunta-
paikkarakentamisella parantaa. Tässä työssä asukkaan toiveet koskevat uusia liikunta-
paikkoja.

Allardtin mukaan hyvinvoinnin kannalta tarpeet ovat perustavampia kuin toivomukset.
Toiveiden selvittäminen on kuitenkin menetelmä selvittää ihmisten tarpeita. (Allardt
1980, 19-26.) Voidaan ajatella, että toiveet heijastavat tarpeita. Esimerkiksi asukkaan
toive uudesta ulkoilualueesta voi peilata liikkujan tarvetta säilyttää yhteys luontoon ja
tarvetta huolehtia omasta kunnosta.

Liikuntapaikkarakentamisen kohdalla voitaisiin myös pohtia missä määrin
markkinoiden taloudellista etua tavoittelevat tarpeet ohjaavat päätöksiä. Liikuntapaikan
rakentamisen lähtökohdat ovat erilaiset yksityisin ja julkisin varoin kustannettujen
hankkeiden kohdalla. Ensimmäisessä keskeistä on taloudellinen kannattavuus, kun taas
jälkimmäisessä tulisi asukasnäkökulman ohjata toteutusta. Yhtiöittäessä kunnan tai
kuntaliittojen omistamia liikuntapaikkoja on tätä lähtökohdan muutosta pohdittava.
Liikuntapaikan tehtävä on erilainen, jos tavoitteena on taloudellinen voitto eikä
asukkaiden hyvinvointi. Kun lähtökohtana on asukasnäkökulma, on myös asukkaiden
toiveet ja tarpeet selvitettävä.

5.4.2 Hyvinvoinnista, hyvinvointivaltiosta ja palvelujen tarpeesta

Vaadittaessa rahoitusta liikunnalle ja liikuntapaikkarakentamiselle on niille löydyttävä
perusteluja yleisestä yhteiskunnan toimintapolitiikasta koskien julkisten varojen
käyttöä. Tuo politiikka on Suomessa jo useiden vuosikymmenien ajan perustunut
hyvinvointi-ajatteluun.

Hyvinvointi on käsitteenä hyvin monimuotoinen ja avoin. Se voidaan ymmärtää esimerkiksi pysyvänä tilana tai prosessinomaisena muuttavana käsitteenä. (Karimäki 1999a, 34, 38.) Hyvinvoinnin tutkimuksessa on käytetty muun muassa resurssi- ja tarvepohjaisia hyvinvoinnin määritelmiä. Perinteisesti on tukeuduttu näistä ensimmäiseen, jolloin on selvitetty objektiivisia elinoloja kuten toimeentuloa, koulutusta ja terveydentilaa. Subjektiiivista määritelmää, joka perustuu ihmisten kokeman hyvinvoinnin jakautumiseen on käytetty vähemmän. (Tanninen 1990.) Tätä määritelmää käytetään esimerkiksi selvittäessä tukeeko liikunnan harrastaminen asukkaan hyvinvointia.

Allardt (1980) mukaan ”hyvinvointi on tila, jossa ihmisillä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi”. Toisaalta hän yhtyy myös käsitykseen, että hyvinvointiin ei ainoastaan sisälly ihmisten tarpeiden välttämätön, vaan myös melko korkeatasoinen tyydyttäminen. Jonkin väestön tai yhteiskunnan hyvinvointia arvioitaessa verrataan todellista maailmaa toivottuun maailmaan. Ihmisten toiveita on kuitenkin yleensä mahdotonta täyttää sellaisenaan. Siksi onkin myös verrattava eri yhteiskuntia keskenään tai samaa yhteiskuntaa eri aikoina. (Allardt 1980, 19-26). Tässä tutkimuksessa selvitetään paitsi tämänhetkisiä liikuntapaikkatoiveita, verrataan niitä myös nykytilanteeseen ja vuosikymmenen takaiseen liikuntapaikkojen määrään. Asukkaiden arvomaailman ja liikuntapaikkarakentamista koskevien näkemysten vertailu vuoden 1987 ja tämän päivän välillä helpottaa yhteiskunnan muutoksen ymmärtämistä. Tämän vertailun tekeminen on kuitenkin vaikeaa. Nyky-yhteiskunnassa liikuntapaikkatarpeita ei voitane luokitella välttämättömiksi tarpeiksi, mutta perustelluiksi kylläkin. Liikuntapaikkarakentaminen tukee osaltaan tarpeiden korkeatasoista tyydyttämistä.

Hyvinvoinnin analyysi edellyttää myös mallia joko hyvästä tai huonosta yhteiskunnasta. Täydellisenä hyvän yhteiskunnan mallia ei voida koskaan toteuttaa. (Allardt 1980, 19-26). Voitaisiin ehkä ajatella, että liikuntasuunnittelulla pyritään kohti hyvän yhteis-

kunnan toteuttamista. Toisaalta ”hyvän” toteuttaminen voidaan ymmärtää monella tavalla. Hyvinvointiyhteiskunnassa ”hyvä” on usein ollut asiantuntijoiden näkemys tavoittelemisen arvoisesta elinolosta (Jallinoja 1993, 35).

Allardt tarkastelee hyvinvointia muun muassa poliittisten periaatteiden jaon kautta, jossa ihmisten toiveiden huomioimisesta riippuen toteutetaan joko *toivomus-* tai *ihannevaltaista* periaatetta. Ensin mainitun mukaan hyvinvointia toteutetaan asukkaiden toiveiden täyttämiseksi mahdollisimman hyvin. Tämä on kuitenkin vaikea tehtävä silloin, jos ajatellaan etteivät asukkaat osaa aina tuoda toivomuksiaan julki. Toiveiden ilmaisemisen on todettu olevan sitä vaikeampaa, mitä kurjemmista olosuhteista ihminen on lähtöisin. Tällöin ihminen ei ehkä edes osaa kuvitella millaista parempi elämä voisi olla. (Allardt 1980, 19-26.) Liikuntapaikkojen kohdalla tämä merkitsisi toivomusten puuttumista silloin, kun parempien liikuntapaikkojen olemassaolosta ei tiedetä. Voi vain kysyä, onko uusien ja parempien liikuntapaikkojen rakentaminen silloin edes tärkeää, jos asukas tyytyy vallitsevaan tilanteeseen. Toisaalta silloin, kun asukkaat tiedostavat tarpeensa ja toivomuksensa, osannevat he nyky-yhteiskunnassa ne myös ilmaista.

Ihannevaltaisten periaatteiden käytössä päättäjien ei välttämättä tarvitse hyväksyä ihmisten toiveiden arvojärjestystä. He voivat katsoa tietyt toiveet arvottomiksi tai jopa tuhoisiksi. Tästä esimerkkinä voisi olla asukkaan toivomus formularadan rakentamisesta luonnonsuojelun läheisyyteen. Päättäjät voivat olla hyväksymättä asukkaan toivomuksia, joitain toivomuksia ei tarvitse ottaa huomioon ja joidenkin toivomusten hylkääminen on yhteiskunnan kannalta edullista. Allardt mainitsee myös distributiivisen enemmistön käsitteen, joka kuvaa omien toiveiden täyttämiseen pyrkiviä yksilöitä, mutta joiden pyrkimysten summalle kollektiivinen tulos voi kuitenkin olla päinvastainen. Tämä näkemyksen mukaan ihannevaltaiset periaatteet ovat toimivampia. (Allardt 1980, 19-26). Liikuntapaikkarakentamisen kohdalla esimerkki distributiivisen enemmistön käsitteestä voisi olla uimahallin pääsymaksun poistaminen asukkaan

toivomuksesta. Vapaapääsyn myöntäminen yksittäiselle asukkaalle esimerkiksi hänen sairautensa vuoksi ei sellaisenaan aiheuta ongelmia. Kuitenkin, jos pääsymaksu poistetaan kaikilta sitä omalle kohdalleen toivovilta, saattaisivat uimahallin tulot vähentyä merkittävästi. Tämä puolestaan vaikeuttaisi uimahallin ylläpitoa ja johtaisi jopa täydellisesti toteutuessaan uimahallin sulkemisen.

Allardt päätyykin toteamaan, etteivät toivomukset yksistään voi olla hyvinvoinnin määrittelyn lähtökohtana, sillä edellä mainittujen ongelmien lisäksi toivomukset ovat aina sidoksissa nykyhetkeen, mutta suunnittelu tehdään tulevaisuutta varten. Asukkaan toivomusten huomioonottaminen tavalla tai toisella on kuitenkin aiheellista. (Allardt 1980, 19-26). Liikuntapaikkasuunnittelussa ihmisten toiveita on pyritty ottamaan paremmin huomioon käyttämällä ihmisläheisempiä suunnittelutapoja kuten yhteissuunnittelua. Yhteissuunnittelussa tai osallistuvassa suunnittelussa näkökulma on asukaslähtöinen ja silloin suunnitteluun osallistuvien liikkujien hyvinvointiin vaikuttavat tekijät tulevat helpommin esille. Tosin tällöinkään ei kaikkia toiveita pystytä täyttämään eikä tarpeita tyydyttämään.

Tutkiessaan Pohjoismaista hyvinvointia Karisto pohtii onko hyvinvointia ylipäänsä mahdollista arvioida ulkopuolelta. Keskeinen kysymys on, onko hyvinvointi luonteeltaan objektiivista vai onko ennemminkin kyse subjektiivisesta kokemuksesta. Karisto tiivistää objektivistisen näkökulman merkitsevän asioiden tilojen eikä mielen-tilojen tarkastelua, sillä ihmisten omiin käsityksiin ei voi luottaa. Subjektivistit puolestaan näkevät koetun elämänlaadun tai tyytyväisyyden tärkeäksi hyvinvoinnin tekijäksi (Karisto 1984, 22-23). 1980-luvulla hyvinvointipolitiikka pohjautui objektivistiseen näkökulmaan. Asukasnäkökulman tavoittelu puolestaan korostaa subjektiivisten kokemusten merkitystä.

Teoksessa ”Hyvinvointitutkimuksen sosiaaliteknohraattisuus?” Tanninen (1990, 102) käsittelee tarvekäsitteeseen kohdistunutta kritiikkiä. Hänen mukaansa joissain tapauksissa käsitteen käyttö viittaa siihen, että jotakin on tehtävä nykyisen asiantilan korjaamiseksi (Hillin & Bramleyn 1986, 56). Samoin tarpeiden tyydyttämisen yleisten mallien on nähty määräytyvän yhteiskunnassa vallitsevista sosiaalisista normeista ja säännöistä (Hansen 1978). Kun näkökulmaa on viety yhä pidemmälle on käsitteen käytössä päädytty siihen, että tarpeet saavat sisältönsä vallitsevien yhteiskunnallisten arvostusten tiedostamisen ohella myös niiden tulkinnasta (Elsstad 1983, 12). Marxilaisen ajattelun mukaan tarpeet kehittyvät ja muuttuvat yhdessä muuttuvien yhteiskunnallisten olosuhteiden myötä (Allardt 1980, 28). Jos Suomessa tällä hetkellä arvostetaan terveyttä, työkykyisyyttä ja kansalaisten mielekästä vapaa-ajanviettoa, on liikunnan ja liikuntapaikkarakentamisen tukeminen silloin näitä arvoja edistävänä perustelua. Tällöin tarpeita kuitenkin lähestytään ylhäältä, päätöksentekijöistä käsin. Jos näkökulma on puolestaan asukaslähtöinen, on mietittävä mitkä ovat yksittäisen asukkaan tarpeiden taustalla vaikuttavat arvostukset.

Hyvinvoinnin, arvojen ja tarpeiden suhde ei ole yksiselitteinen. Allardt (1980) mukaan hyvinvointiarvot muuttavat toteutuessaan huonoja olosuhteita sekä myös ihmisten tarpeita. Hyvinvointi on siten historiallisesti määräytynyttä ja määrittely täytyy tehdä uudelleen olosuhteiden muuttuessa. Voidaan myös kysyä kenen arvoista ja arvostuksista hyvinvoinnin määrittelyssä on kyse (Allardt 1980, 16-17, 29.) Jos liikuntasuunnittelua tehdään suunnittelijan arvoista ja arvostuksista käsin, kuten asiantuntijavaltaisessa suunnittelussa on pitkälti toimittu, ovat tulokset myös sen mukaisia. Nämä tulokset eivät välttämättä vastaa asukkaan arvoja ja arvostuksia.

Edellä on tarkasteltu tarpeita ja hyvinvointia pitkälti Allardt (1980) mukaan. Vaikka hänen ”Hyvinvoinnin ulottuvuuksien” julkaisemisesta on jo lähes kaksikymmentä vuotta, voidaan tämän sosiologin näkökulman valitsemista perustella aiheen osittaisella

ajattomuudella. Ihmisen käyttäytymistä pohdittaessa tiettyihin toimintatapoihin voitaneen hakea selityksiä ihmisen luontaisista toimintatavoista riippumatta sen hetkisestä ympäröivän yhteiskunnan tilasta. Allardtin teksti ajoittuu hyvinvointivaltion synnyn jälkeiseen aikaan, ja on sikäli sopiva sen tarkasteluun. Toisaalta Karimäen (1999, 55) mukaan Allardtia on kritisoitu muun muassa hänen tavastaan pyrkiä objektoimaan hyvinvointia.

Mikäli tarpeentyydytystä halutaan käyttää hyvinvoinnin määrittelyn perustana on myös tiedettävä tarpeiden alkuperä. Lisäksi on osattava erottaa keskeiset tarpeet vähemmän merkityksellisistä. Tällaista yhtä ja yleisesti hyväksyttyä lähestymistapaa tai hyvinvoinnille keskeisiä tarpeita ei kuitenkaan ole pystytty osoittamaan. (Karisto 1984, 10-11.) Merkityksellisten ja vähemmän merkityksellisten tarpeiden erottaminen lienee ongelmallista myös liikuntapaikkasuunnittelussa. Tarpeet ovat subjektiivisia kokemuksia, jotka jokainen asukas arvottaa omassa kokemusmaailmassaan.

5.4.3 Hyvinvointipolitiikka kunnissa

Niin kutsuttua hyvinvointiyhteiskuntapolitiikkaa on toteutettu Suomessa 1970-luvulta lähtien. Sen mukaan yhteiskunta tarjoaa kansalaisille palveluja, joilla on oleellinen merkitys yksilön, perheiden ja yhteisön hyvinvoinnille. Hyvinvointipolitiikan toteutuksessa valtio on päättänyt suuntaviivoista ja kunnat puolestaan toteutuksesta. Tästä työnjaosta huolimatta kuntien voimavarat ovat tuskin koskaan riittäviä tyydyttämään asukkaiden kaikkia tarpeita. Tällöin käytössä olevat resurssit on käytettävä parhaalla mahdollisella tavalla niiden tarpeiden tyydyttämiseksi, jotka asukkaat kokevat tärkeimmiksi. Korkeimmalle priorisoituihin tarpeisiin ja siten kysytyimpiin palveluihin vaikuttavat niin asukaan elämäntilanne, ulkoiset olosuhteet kuin paikalliset tekijätkin. (Kallio 1998, 1-2).

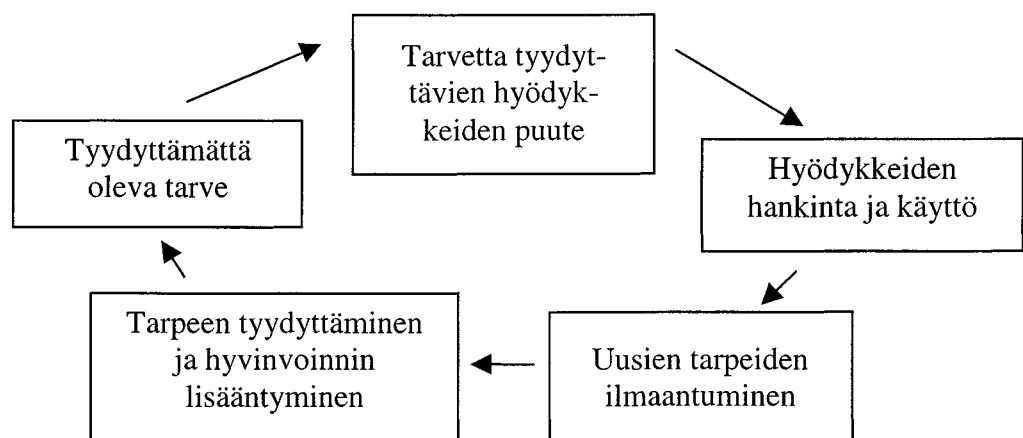
Taloudellisen kriisin myötä 1980- ja 1990-lukujen aikana kalliiksi käyneitä hyvinvointivaltion rakenteita alettiin purkaa tällä vuosikymmenellä (Jauhiainen 1995, 21). Julkisissa menoissa oli säästettävä. Samanaikaisesti työttömyys kasvoi ja toimeentulon turvaamiseen kuten työttömyyden vähentämiseen liittyvät tarpeet voimistuivat. Toisaalta väestön ikääntyessä myös vanhusten hoiva- ja hoitopalveluihin kohdistui paineita. Sen lisäksi, että kunnat ovat joutuneet priorisoimaan tarjoamiaan palveluita on kuntien merkitys myös hyvinvointipalvelujen toteuttajina muuttunut. Yhä useampi kunta on palvelujen järjestäjä, esimerkiksi ostaja, mutta ei välttämättä niiden tuottaja. Johtuen osittain kuntien kiristyneestä taloudellisesta tilanteesta on yhä useampi kunnan palvelu muuttumassa maksulliseksi (Kallio 1998, 1-2). Ennen asukkaalle ilmaiset liikuntapaikatkin ovat nykyisin lähes poikkeuksetta maksullisia.

Kuntien karsiessa hyvinvointipalvelujaan joutui kulttuuri- ja vapaa-ajantoimi usein leikkausten kohteeksi. Vaikka asukkaat pakkosäästämisen edessä olivatkin valmiita luopumaan osittain näistä palveluista, käytettiin kunnallisia liikuntapaikkoja samaan aikaan paljon. (Sihvo & Uusitalo 1994, 79-80.) 1990-luvun lopulla säästöpainetta kunnissa on hellittänyt, mutta kunnalle kuuluvat tehtävät ovat yhä keskustelun kohteena. Liikuntatoiminta on yhä useammin sektorit ylittävää toimintaa, joten myös esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen säästöt voivat koskea myös liikuntaa (Karimäki 1999a, 15). Toisaalta liikuntatoimen leikkaukset tulevat näkymään myös asukkaiden terveydessä, sillä liikuntapaikkarakentamista on pidetty merkittävänä panostuksena kansanterveyteen (Hekkala 1999).

Käytetty laaja liikuntapaikkojen verkko heijastaa osaltaan viime vuosikymmenen hyvinvointipolitiikkaa. Kansalaisten tasa-arvoiset ja oikeudenmukaiset mahdollisuudet pyrittiin turvaamaan rakentamalla liikuntapaikkoja kattavasti ja edustavasti. Esimerkiksi uimahalliverkostoa on pyritty rakentamaan siten, että Suomen asukkaalla olisi uinti- ja virkistätymismahdollisuus vuodenajasta riippumatta. Julkisin varoin rakennettuja ja

ylläpidettyjä uimahalleja onkin pidetty kunnallisena peruspalveluina (Karimäki 1999a, 24, 43).

Eräs markkinatalouden keskeisiä periaatteita on, että kysyntä ohjaa tarjontaa. Kallio esittää tutkimuksessaan, että kuntien kohdalla tämä merkitsisi sellaisten palvelujen tuottamista, joille on tarvetta ja joista asukkaat toisaalta olisivat myös valmiita maksamaan. Hänen mukaansa kuntien tulisi käyttää nykyistä enemmän kilpailu- ja kysyntäohjautuvuuttaan palvelujensa suunnittelussa. Kallio on kuntalaisten hyvinvointipalvelujen kysyntää selvittäessään käyttänyt palvelukysyntää ja -tarvetta synonyymeinä. Hän esittää tutkimuksessaan millainen hyödykkeiden asema on tarpeita tyydyttämään pyrkivässä käyttäytymisessä (Kuvio 1).

KUVIO 1. Hyödykkeiden asema tarpeiden tyydyttämiseen pyrkivässä käyttäytymisessä.

Kuvion mukainen ajatusmalli ei kuitenkaan sovellu suoraan ryhmän tai yhteisön tasolle. Kysymykseksi nousee, miten kysyntää voidaan tutkia kuntatasolla, jos lähtökohtana on asukkaiden elämäntilanne, yksilölliset arvot, mieltymykset ja tarpeet? Tarvekorosteisessa tarkastelutavassa hyvinvoinnin taso määräytyy asukkaiden tarpeen-tyydytyksen ja sen subjektiivisen arvion kautta. Tarkastelutavan mukaan vain ihminen

itse voi lopulta ottaa kantaa omaan tilanteeseensa. On ajateltu, että määrittelemällä asukkaiden hyvinvointia erilaisten tarveluokitusten avulla ja kokoamalla tilastollisesti edustavaa tietoa ryhmästä, voidaan tehdä yleistyksiä koko yhteisön kuten kunnan hyvinvoinnista. Tätä lähestymistapaa on kuitenkin kritisoitu muun muassa siksi, että se unohtaa yksilön subjektiivisen arvion heijastavan aina tiettyä muuttuvaa aikaa ja kulttuuria. Nämä muutokset eivät puolestaan välttämättä ole yhdenmukaisia esimerkiksi ulkopuolelta tarkasteltujen elinolosuhteiden muutosten kanssa (Kallio 1998, 6).

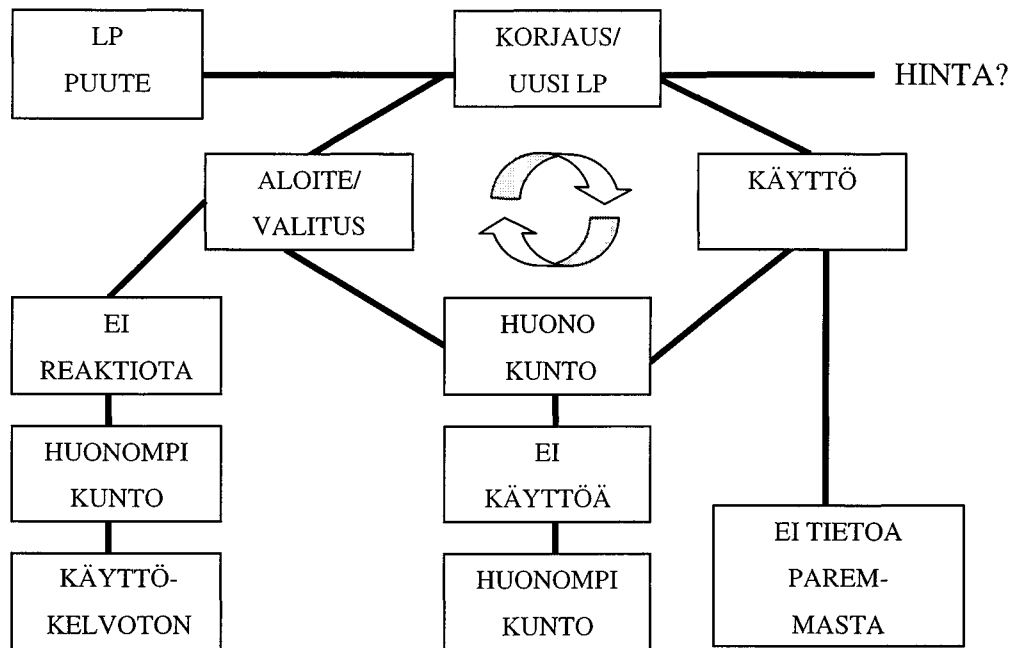
Kuten edellä mainittiin resurssikeskeinen ajattelutapa hylkää tarpeet määrittelyperustana kokonaan tarkasteltaessa hyvinvoinnin toteutumista. (Kallio 1998, 6.) Tästä huolimatta resursseihin perustuvaa näkökulmaa on käytetty perinteisesti myös liikuntasuunnittelussa. Liikuntapaikkasuunnittelun kohdalla resurssit merkitsevät liikuntarakentamiseen budjetoitua rahamäärää, avustuksien suuruutta ja käytössä olevien rakentamisen ammattilaisten työpanosta. Tämä näkökulma on yhteiskuntakeskeinen, kun taas lähestyttäessä liikuntasuunnittelua liikkujien tarpeiden ja toiveiden kannalta on näkökulma asukaskeskeinen.

Kuntien toiminta ja palveluiden tarjonta ovat seurausta poliittisesta päätöksenteosta. Paikallisissa prosesseissa päätetään mitä ja keiden tarpeita tyydytetään. Päätöksentekoa säätelee osaltaan valtion lainsäädäntö, osaltaan päättäjien arvomaailma. Tilastokeskuksen tehtäväluokituksen mukaan liikuntapalvelut kuuluvat opetus- ja kulttuuri-toimen alaisuuteen, eivätkä ne ole hyvinvoinnin kannalta ensisijaisia (Kallio 1998, 16). Asukkaan hyvinvoinnin kannalta ensisijaisten palveluiden määrittäminen tilastokeskuksen toimesta lienee kuitenkin kyseenalaista.

Liikuntapaikkarakentaminen voitaneen lukea myös kunnan perusrakentamistehtäväksi. Perusrakentamis- ja valvontatehtävä puolestaan muodostavat yhdessä kunnan julkisen palvelun yhteisöpalvelut. Yksilöllisiä palveluja ovat vastaavasti hallinnon asiakaspalvelut ja hyvinvointipalvelut (Suomalainen & Puronaho 1990, 2.) Toisaalta lähtö-

kohdaksi voidaan myös liikuntapalvelujen kohdalla ottaa ihminen eli asukas, jolloin tiedostetaan, että tarpeet eivät vaihtele vain kunnittain ja asuinalueittain vaan myös asukaskohtaisesti. Tämä pyrkimys huomioida tarpeet aiempaa asukaskohtaisemmin, aiheuttaa päätöksentekijöille ja virkamiehille painetta alhaalta kuntalaisista päin. Aikaisemmin paineet ovat tulleet pikemminkin ylhäältä, hyvinvointivaltiosta käsin. (Karimäki 1999a, 16.) Myös liikunta voidaan nähdä osana yksilöllisiä palveluja ja osana hyvinvointipalveluja. Kunta tuntee valtiota paremmin väestönsä tilan ja tarpeet. Palvelut voidaan kunnan toimesta organisoida asiakaskeskeisesti ja tehokkaasti siellä missä niitä tarvitaan eli asukkaiden omalla elinalueella. (Hautamäki 1995, 17).

Hyvinvointipalveluja voidaan tarkastella myös hyödykkeiden eli tavaroiden ja palveluiden kautta. Asukas tyydyttää hyödykkeillä tarpeitaan. Hyödykkeiden ominaisuuksien perusteella ne voidaan jakaa varsinaisiin julkisiin hyödykkeisiin (puhtaat kollektiiviset hyödykkeet, kuten oikeuslaitos), julkisluonteisiin hyödykkeisiin (osittain kollektiiviset hyödykkeet, kuten kirjasto, liikuntapalvelut) ja yksityisiin hyödykkeisiin (markkinahyödykkeet, kuten auto). Liikuntapalvelut voidaan lukea julkisluontoisiksi hyödykkeiksi, joita voidaan tuottaa myös yksityisillä markkinoilla, mutta joita julkinen valta on perinteisesti ylläpitänyt. Nämä niin sanotut meriittipalvelut tuottavat positiivisia ulkoisvaikutuksia ja ovat sen vuoksi toivottavia. Tämän vuoksi ne on myös pyritty järjestämään pitkälti verovaroin. Palvelujen vähäiset suorat kustannukset käyttäjille ovat kuitenkin ongelma, sillä seurauksena on kasvava kysyntä, jolle ei ehkä olisi kuitenkaan todellista tarvetta (ensisijaiset tarpeet) (Kallio 1998, 12). Liikuntapaikkojen osalta kysyntä ja puutteet saattavat myös synnyttää ”noidankehiiä” joita voidaan pohtia tässä kehitellyn kuvion avulla (Kuvio 2).

KUVIO 2. Liikuntapaikkojen käytön ja kunnan välisiä yhteyksiä.

Liikuntapaikan puute tai huono kunto voi johtaa joko uuden liikuntapaikan rakentamiseen tai vanhan korjaukseen. Nämä toimenpiteet voivat saada alkunsa virkamiesten toiminnasta tai asukkaiden aloitteena tai valituksena. Usein uuden liikuntapaikan rakentamisesta tai vanhan korjauksesta seuraa sen käyttö tai käytön lisääntyminen. Ajan myötä käytöstä on kuitenkin tuloksena liikuntapaikan kunnan heikkeneminen. Asukkaiden näkökulmasta huono kunto on puolestaan usein puute, josta tehdään aloite. Tällöin on palattu alkuasetelmaan.

Mikäli olemassa olevan liikuntapaikan puutteista ei valiteta, ei asiaa myöskään usein korjata. Tällöin liikuntapaikan kunto heikkenee usein entisestään ja siitä tulee viimein käyttökelvoton. Liikuntapaikan käyttö saattaa kuitenkin vähentyä sen kunnosta riippumattomista syistä kuten liikuntamuodon suosionlaskun seurauksena. Myös tällöin liikuntapaikan käyttämättömyys johtaa usein sen kunnan heikkenemiseen.

Joskus asukkailla ei ole tietoa ja kokemusta paremmista liikuntaolosuhteista. Tällöin asukkaat eivät myöskään toivo uusia liikuntapaikkoja. Asukkaat havaitsevat kuitenkin liikuntapaikkojen kunnan laskun, joka seuraa niiden käytöstä.

5.4.4 Liikuntapaikkarakentaminen ja hyvinvointipalvelut

Allardt (1980) käyttämässä hyvinvointia kuvaavassa käsitejärjestelmässä hyvinvointi- onnellisuus ja elintaso-elämänlaatu, liikunnan ja liikuntapaikkarakentamisen tarpeiden voitaisiin katsoa sijoittuvan hyvinvoinnin ja elintason vaatimusten kohtaamispisteeseen. Tämän mukaan fyysisten puitteiden olemassaolo on osa aineellista ja persoonattomiin resursseihin perustuvaa tarpeentyydytystä (Allardt 1980, 33). Tämän mukaan pelkkä liikuntapaikkojen olemassaolo olisi asukkaan tarpeita tyydyttävää. Pikemminkin liikuntapaikkojen avulla mahdollistuva oma aktiivisuus on monelle hyvinvointia tukevaa. Asukkaan elintasoa saattaa kuitenkin nostaa esimerkiksi mahdollisuus hiihtää valaistulla ladulla pimeän sijasta.

Keski-Suomen liikuntakulttuurin suunta -90 seminaarissa puhunut silloinen läänin maaherra Kalevi Kivistö mainitsi puheessaan, ettei liikuntapalvelujen ongelmana varmaankaan ole palvelujen liiallisuus. Hän korosti myös, että jotta liikuntapalvelujen kehittäminen olisi samansuuntaista asukkaiden tarpeiden ja toiveiden kanssa on heidän ääntään kuunneltava (Kivistö 1990, 7). Samassa seminaarissa puhunut sosiaali- ja terveysministeri Mauri Miettinen (1990, 8, 13) korosti kunnallisten vapaa-ajan palvelujen tarpeessa olevan ennen kaikkea yhdistystoiminnan ulkopuolella ja järjestötoiminnan tavoittamattomissa olevat asukkaat. Tämä edellyttää myös kyseisten asukkaiden mielipiteiden selvittämistä. Näitä mielipiteitä ei saada selville järjestötoiminnan kautta vaan on käytettävä muita menetelmiä. Asukasnäkökulman saavuttaminen mielipiteen ilmaisussaan passiivisempien asukkaiden kohdalla on

vaikeaa ja päättäjien on ehkä helpompi tehdä oletuksia heidän puolestaan. Miettinen korosti myös erityisesti nuorten tarpeiden ja toiveiden huomioonottamista sekä liikunnan tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämistä. Nuoret onkin hyvinvointi-ajattelun valtakaudella koettu mielipiteidensä ilmaisemisessa passiiviseksi ryhmäksi. Kansalaisten ja asukkaiden mielipiteen kuunteleminen siis tiedostettiin ja asetettiin tavoitteeksi. 1990-luvun laman seurauksena suunnittelun demokratia kuitenkin ennemminkin kaventui kuin laajeni ilmeten muun muassa osallistuvan suunnittelun vähenemisenä (Jauhiainen 1995, 21). Tämä merkitsi myös asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien vähenemistä hyvinvointipalveluja koskevissa asioissa.

Asukkaiden tyytyväisyyttä hyvinvointipalveluihin, ja suhtautumista liikuntapalveluihin ovat käsitelleet Kokkonen ja Mattila tutkielmassaan. He tarkastelevat kuntaa hyvinvointipalvelujen tarjoajana asukkaiden arvion näkökulmasta. (Kokkonen & Mattila 1990, 107, 110). Asukkaiden näkemyksiä liikuntaa koskevista hyvinvointipalveluista ei ole selvitetty kovinkaan paljoa. Heidän mielipiteensä olisi kuitenkin huomioitava esimerkiksi ennen liikuntapaikkojen yhtiöittämistä ja yksityistämistä.

Arvioidessaan Äänekosken uimahallin sosiaalisia vaikutuksia Ari Karimäki (1997, 2, 29) tarkasteli elintason liittyviä määrällisiä sekä laadullisia tarpeita. Ensin mainittuihin sisältyivät terveys, työkyky, virkistäytyminen, kuntoilu, puhtaus ja uimataito jälkimmäisten sisältäessä yhteisyysuhteet. Hänen käyttämässään SVA- eli sosiaalisten vaikutusten arviointi –menetelmässä hyvinvointi määritellään lähinnä tarpeiden tyydyttämiseen perustuvan näkemyksen kautta. Tutkimuksessa käytettiin laajaa hyvinvointikäsitystä.

Kaupunkipolitiikan tavoitteet hyvinvoinnin kehittämisen näkökulmasta ovat liittyneet myös kaavoitukseen. Tämä tapahtui tiukan yleiskaavan avulla esittämällä siinä

kaupunkikehityksen tavoitteita sekä maankäytön suunnittelua ja kontrollia. (Jauhiainen 1995, 21.)

5.4.5 Toiveet ja tarpeet liikuntapaikkasuunnittelussa ja liikuntapaikkarakentamisessa

Kuten edellä mainittiin ovat tarpeet voimakkaasti sidoksissa kulloiseenkin historialliseen ajankohtaan ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Ilmanen kuvailee urheiluhistoriallisessa tutkimuksessaan ”Kunnat liikkeellä” muu muassa liikuntapaikkarakentamisen tarvetta 1930-luvulla. Maailmansotien välisellä ajalla urheilukenttien rakentaminen koettiin päättäjien taholta maan haaskaukseksi ja työssä katsottiin olevan kansalaisille kylliksi urheilua. Koulusaleille ei puolestaan ollut kysyntää niissä kunnissa, joista puuttui vapaaehtoinen järjestötoiminta. Osassa kunnista pelättiin myös iltakäytön aiheuttamia järjestysongelmia. Nuorisoseura-, suojeluskunta- ja työväentalot taas oli suunniteltu alunperin kokous- ja juhlatarpeisiin eikä urheiluun. (Ilmanen 1996, 58-61.) 1930-luvun kunnissa kummasteltiin myös uimalaitosten rakentamista - luonnonvesien koettiin riittävän uintiharrastukselle (Ilmanen 1996, 58-61). Tässä kuvastuu yhteiskunnan, elintason ja tarpeiden muutos. Luonnonvedet ovat samat tänäkin päivänä, mutta enää asukkaiden tarpeita ei välttämättä täyty edes 25 metrin sisäällä.

Liikuntasuunnittelun sisältö laajentui vuonna 1969 valtion urheiluneuvoston suunnitteluneuvoston liikuntapoliittisen osamietinnön myötä. Mietinnön tavoitteiden mukaan silloisen valtakunnallisen liikuntapolitiikan tuli turvata kaikkien väestöryhmien erilaistuvien urheilullisten ja liikunnallisten tarpeiden tyydyttäminen. Edellytyksien luomisessa tuli huomioida niin huippu-urheilu ja liikuntakasvatus kuin kansalaistenkin harrastaminen. Tähän mietintöön otettiin mukaan kuntoliikunta -käsite omana urheilun osa-alueenaan. Urheilurakentamisen osalta painotettiin mietinnössä rakentamisen

valtionohjausta. 1960-luvulla kartoitettiin myös ensimmäistä kertaa Suomen urheilualuetilanne (Juppi 1995, 221).

Siirryttäessä 1970-luvulle alkoi keskustelu niin sanotusta ihmiskeskeisestä liikuntasuunnittelusta, jonka Suomessa nosti esille erityisesti liikuntasosiologi Kalevi Heinilä. Aiheeseen liittyvä seminaari järjestettiin 1970 Opetusministeriön ja Liikuntatieteellisen Seuran toimesta. Tuolloin liikuntasuunnittelua tarkasteltiin seuraavasti:

”...suunnittelun lähtökohdaksi otetaan ihminen, hänen odotuksensa ja tarpeensa ja että tavoitteena on edellytysten luominen mahdollisimman monien yhteiskunnan jäsenten ja ryhmien, ennen kaikkea väestön valtaosan liikunnallisten tarpeiden tyydyttäminen...”

Ihmiskeskeisen suunnittelun -käsite sinänsä omaksuttiin muusta yhteiskuntasuunnittelusta ja muilta sektoreilta. (Juppi 1995, 222-224). Tavoitteista ja lähestymistavan muutoksesta huolimatta ei asukasnäkökulmaa vielä juurikaan huomioitu käytännön liikuntasuunnittelussa.

Vaikka kuntosuoritus ymmärrettiin jo 1960-luvulla omaksi osa-alueekseen, on julkista liikuntapolitiikkaa ohjannut pitkälti huippu-urheilun ehdot. Tällöin painopiste on ollut järjestäytyneen liikuntaväen vaatimusten ja kilpaurheilijoiden tarpeiden täyttämässä. Tavallisten ulkoilu-, virkistys- ja kuntoliikuntaa harrastavien kansalaisten toiveiden kuuntelussa ja huomioon ottamisessa ei 1990-luvun lopullakaan oltu täysin onnistuttu. Huippu-urheilupainotteisen liikuntarakentamisen on väitetty vaikuttaneen jopa väestön liikuntatottumuksiin muuttaen ja monipuolistaen niitä. Monipuolistumisen nähtiin vuosikymmen sitten kuitenkin koskevan ennen kaikkea vain sisälajeja, minkä seurauksena kokonaisharrastamisen arveltiin yksipuolistuvan rajoittuen lähinnä rakennettuihin liikuntapaikkoihin. Tämä on ollut pääasiassa kaupunkien ilmiö. Toisaalta taas monet liikuntapaikat olisivat jääneet syntymättä, jollei niiden toteutumista olisi ollut ajamassa järjestäytynyt joukko asialle vihkiytyneitä yksilöitä ja ryhmittymiä

(Vuolle 1987, 154). Monipuolistumisen tai yksipuolistumisen sijasta voitaisiin puhua ennemmin liikuntaharrastuksen muuttumisesta.

Sisäliikuntapaikkoihin liittyvä tarve on yhdistetty kaupunkilaisten kiireiseen päivärytmiin. Ainoastaan tiettyyn aikaan tietyssä lähellä olevassa paikassa tapahtuva liikunta koetaan mahdolliseksi. (Herva & Vuolle 1991, 25.) Toisaalta sääkään ei estä sisätiloissa harrastettua liikuntaa. Käytettäessä kiirettä ja ihanteellisten olosuhteiden vaatimusta liikuntaharrastamisen muutoksen selittäjänä, on vaarana kuitenkin asukkaiden tarpeiden yleistäminen. Ajankäyttö ja olosuhteiden kokeminen jos mitkä ovat subjektiivisia näkemyksiä, jotka vaihtelevat asukkaasta toiseen.

Sisäliikuntapaikkojen lisääntymisestä huolimatta on kaupunkilaisten todettu kaipaavan myös luontoliikuntaa. Tästä ovat osoituksena muun muassa viikonloppuisin maalle suuntautuvat matkat. Liikuntaa ei harrasteta luonnollisesta sen hetkisestä tarpeesta lähtien, vaan aika käytetään tehokkaasti suunnitellen ja valiten kullekin hetkelle tarkoituksenmukaisin toteutustapa ja -paikka (Herva & Vuolle 1991, 76). Ero rakennettujen ja muokattujen, sisä- ja luontoliikuntapaikkojen välillä näkyy myös tässä työssä asukkaiden toiveissa, tarpeissa ja kokemissa puutteissa.

Asukkaiden toiveita ja tarpeita pyrittiin selvittämään myös Kimmo Suomen Huhtasuon lähiötä koskevassa tutkimuksessa. Siinä selvitettiin yhteissuunnittelumethodin soveltuvuutta asuinalueiden kehittämiseen. Tutkimuksessa oli mukana Teknillisen korkeakoulu ja se oli osa Liikuntatieteellisen Seuran Liikunnan Mallikuntaprojektia. Käytetty yhteissuunnittelu (PART) on osallistuvan suunnittelun menetelmä, jossa kehittämissuunnitelma valmistuu usean eri intressiryhmän työn tuloksena. Tutkimus selvitti miten erilaista suunnittelutietoa voidaan käyttää hyväksi yhteissuunnittelussa. Tutkimuksessa on harvinaista sen sisältämä viiden vuoden toteutuksen seurantajakso. Tutkimusotteena oli toimintatutkimus, jossa tutkija konkreettisesti osallistuu alueen

kehittämiseen. Suuri osa alueen asukkaiden toiveista koski luonnonläheisyyden lisäämistä. Kaiken kaikkiaan fyysisen ympäristön ehdotuksia olikin eniten, joskin toiminnallisen ympäristön ehdotuksia oli lähes yhtä paljon. Seurantajakson haastattelussa tuli myös esille, että yhteissuunnittelua kehitettäessä byrokraattisuutta olisi poistettava (Suomi 1998, 118,119,122).

6 LÄHTÖKOHTANA JYVÄSKYLÄN LIIKUNTA-SUUNNITELMA

Jyväskylän liikuntasuunnitelman tekemiseksi kartoitetaan kaupungin liikuntapaikkarakentamisen tarve. Liikuntapaikkojen tarvearviointi suoritetaan monien seikkojen pohjalta, joista tärkeimpinä Jyväskylän väestölle ja kaikille kaupungin seuroille tehty kysely sekä liikuntapaikkojen määrän suhteuttaminen eri kaupunginosien väestömäärään. Lisäksi pakolaisten liikunnan harrastamisesta ja monikulttuurisuudesta on tehty kysely. Toisaalta myös käytettävissä olevat resurssit on selvitettävä. Lisäksi tulee ottaa huomioon lähitulevaisuuden väestöennuste ja alueiden ikärakenne. Suunnitelman tarkoituksena on selvittää, mitkä liikuntapaikat Jyväskylän seudulle tulisi ensisijaisesti rakentaa, ja mitä liikuntapaikkoja olisi kunnostettava tai korjattava. Tämän perusteella tehdään uuden suunnitelman liikuntapaikkarakentamisen kiireellisyysjärjestys.

Tuleva suunnitelma tulee liikuntapaikkarakentamisen osalta perustumaan raportin lisäksi jo olemassa oleviin tietoihin ja päätöksiin. Jyväskylän kaupungin talousarvio vuodelle 1998 antoi suunnitelman teon alussa suuntaa siitä, millaisia hankkeita kaupungissa on suunniteltu tuleviksi vuosiksi. Esimerkiksi uimahallin peruskorjausta oli tarkoitus jatkaa vuonna 1998 yhteensä 8,5 miljoonalla ja vuonna 1999 puolestaan 14,25 miljoonalla markalla (Jyväskylän kaupunki 1997). Yksittäisille alueille tehdyt suunnitelmat on otettava myös huomioon. Esimerkiksi Hippos 2010-työryhmä teki vuonna 1995 yleissuunnitelman Hippoksen alueen kehittämiseksi (Sihvonen, Herva, Hiltunen, Pajala, Pänkäläinen, Tuunainen & Hakamäki 1995). Halssilan eräpuiston yleissuunnitelman on puolestaan laatinut yhteistyössä Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Halssilan Eräpuisto ry (Korpiaho 1997).

Tässä tutkimuksessa käytetään aineistona osaa edellä mainitusta väestökyselystä. Kyselystä on valittu tarkastelun kohteeksi avoimia vastauksia, joiden avulla pyritään

ymmärtämään asukkaiden näkemyksiä kaupungin liikuntapaikoista. Asukkaiden mielipiteiden sisältöä pohditaan sellaisenaan sekä peilataan muiden kysymysten antamiin vastauksiin sekä liikuntasuunnittelun historiaan ja teoriaan.

6.1 Jyväskylän väestö

Jyväskylällä, ”Suomen Ateenalla” on kulttuuri - ja tapahtumakaupungin, mutta myös ennen kaikkea liikuntakaupungin imago. Kun kaupungin käyttömenoista vuonna 1998 osoitettiin liikuntaan 2,7 prosentin osuus, oli esimerkiksi kulttuuripalveluiden osuus 4,5 prosenttia (Jyväskylän kaupunki 1999d 31).

Imagoa luovilla ’urheilumonumenteilla’ tai muilla liikuntapaikoilla, rakennuksilla tai rakennelmilla ei ole merkitystä ellei niille ole käyttäjiä ja tarvetta. Siksi tarkastelun pohjaksi onkin tärkeää tutustua suunnittelualueen väestön määrään, sen jakautumiseen kaupunginosittain sekä muihin mahdollisten käyttäjien eli väestön rakennetta kuvaaviin tietoihin. Kun toista Jyväskylän liikuntasuunnitelmaa alettiin työstämään vuonna 1985, oli kaupungin väkiluku 65 282 (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987b, 44). Vuoteen 1998 mennessä väkiluku koko kaupungissa oli kasvanut 76 948 asukkaaseen (Suomen Kuntaliitto 1999), ja arvio vuodelle 2005 oli 77 730 asukasta. Kaupungin väestö on siis lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana selvästi. (Jyväskylän kaupunki 1998, 8). Väkiluvun kasvu johtunee osittain siitä, että moni opiskelija on vaihtanut Jyväskylän kotipaikkakunnakseen. Opiskelijoita Jyväskylässä oli vuoden 1998 lopulla noin 6600 (Jyväskylän kaupunki 1999e). Asukasluvun kasvu samoin kuin liikuntaharrastuksen lisääntyminen (Mäntynen 1999) lisäävät omalta osaltaan liikuntapaikkatarvetta ja –suunnitteluun kohdistuvia odotuksia. Voisi myös ajatella, että väestön lisääntyessä yksittäisen asukkaan mielipiteet ja toivomukset jäävät helpommin huomaamatta.

Asukaslukua suurentanee myös kaupunkialueen koon kasvu. Edellisen suunnitelman voimassaoloaikana on syntynyt myös kokonaan uusia asuinalueita, ja muun muassa Säynätsalo on liitetty osaksi Jyväskylää. Vuodesta 1990 kaupungin koko on kasvanut noin 22 neliökilometriä. Väestön määrät ovat muuttuneet. Väestö on joissain kaupunginosissa lisääntynyt, toisissa vähentynyt ja lähes kaikissa ikääntynyt. (Jyväskylän kaupunki 1998, 8).

Kaupungin asukkaiden taustat vaihtelevat. Vuonna 1998 Jyväskylän väestöstä ulkomaalaisia oli 1370 asukasta. (Jyväskylän kaupunki 1998,10, 13, 17.) Korkea-asteen koulutuksen saaneita oli enemmän kuin Suomessa keskimäärin, mutta toisaalta työttömyysaste (22%) oli maan keskiarvoa suurempi (Jyväskylän kaupunki 1999e).

Väestön rakenteen ja asukkaiden elämäntilanteiden muuttumisen lisäksi myös väestön liikuntakäyttäytyminen muuttuu ajan kuluessa, eikä se liikuntapaikan valmistuessa välttämättä noudata päätöksentekohetkellä vallinnutta suuntausta. Mikäli liikuntapaikkarakentamisesta päätetään asukkaiden lähtökohdista käsin, edellyttää se väestön kokonaisvaltaista hahmottamista ja asukkaiden elämässä tapahtuvan jatkuvan muutoksen ymmärtämistä. Tässä toiminnassa vaaditaan eri tahojen ja sektoreiden kiinteää yhteistyötä, jatkuvaa seurantaa ja tilanteen uudelleenarviointia (Älli 1993, 11).

6.2 Jyväskylän liikuntapaikat

Uuden suunnitelman tekemistä ei aloiteta tyhjästä. On otettava huomioon jo olemassa olevat liikuntapaikat, niiden kunto ja hyödyntämismahdollisuudet. Valmista ei kannata hylätä, vaan uusi liikuntasuunnittelu kannattaa aloittaa nykyiset olosuhteet huomioiden.

Väestön määrän lisääntyessä myös asukkaiden määrä yhtä liikuntapaikkaa kohti kasvaa mikäli uusia liikuntapaikkoja ei rakenneta. Vuonna 1999 Jyväskylässä on 320 asukasta yhtä liikuntapaikkaa kohden, vastaava luku Länsi-Suomen läänissä on 163 ja koko Suomessa 173 asukasta (LIPAS 1999a). Tilanne Jyväskylässä alueellisesti ja valtakunnallisesti katsoen ei siis ole kovin hyvä. Tästä näkökulmasta kaupungissa olisi tarvetta mittaviin rakennusurakoihin, mutta nykyisenkin tason ylläpitäminen vaatii vähintään olemassa olevien paikkojen kunnossapitoa.

Eroja liikuntapaikkojen määrässä on sekä eri läänien että läänien sisällä olevien kuntien välillä. Kun Jyväskylä käytti vuonna 1996 noin 760 markkaa asukasta kohden, oli vastaava luku Kodesjoen kunnassa hieman yli 35 markkaa ja Honkajoella jopa 811 markkaa. (Suomi ym.1998.) Samana vuonna Jyväskylän kaupungin liikuntatoimen investointimenot olivat puolestaan 33 markkaa asukasta kohden (LIPAS 1999a). Liikuntapaikkarakentamiseen käytettiin siis noin viisi prosenttia koko Jyväskylän liikuntatoimen budjetista. Toisaalta vuonna 1998 myös kaupungin tekninen palvelukeskus käytti alueellisten liikuntapaikkojen hoitoon 37 markkaa asukasta kohden (Jyväskylän kaupunki 1999d). Liikuntasuunnittelussa taloudellisia tunnuslukuja pidetään usein yksiselitteisenä ja selkeänä välineenä verrattuna esimerkiksi asukkaiden mielipiteiden selvittämiseen. Budjetoidut, käytetyt ja asukaslukuun suhteutetut markkamäärät ovat kuitenkin tulkinnanvaraisia, jos liikuntatoiminnan jakautumista eri sektoreille ei huomioida. Toisaalta luvut eivät myöskään kerro mitä niillä on asukkaan hyväksi saatu aikaan.

Olemassa olevien liikuntapaikkojen arvioitu kunto on Jyväskylässä koko maan keskiarvoa parempi. Suurin osa kaupungin liikuntapaikoista on luokiteltu kunnoltaan hyväksi (64%). Tyydyttävässä kunnossa liikuntapaikoista on kolmasosa (31%) ja huonossa ainoastaan kaksi prosenttia. Vastaavasti koko maassa hyväkuntoisia liikuntapaikkoja on noin puolet (51%), tyydyttävässä kunnossa olevia lähes kolmasosa ja

heikossa kuusi prosenttia. (LIPAS 1999a). Olemassa olevien liikuntapaikkojen kunto on tämän mukaan siis Jyväskylässä melko hyvä. Liikuntapaikkojen kunto on kuitenkin liikuntapaikasta vastaavan viranhaltijan subjektiivinen arvio. Lisäksi kunto vaihtelee lajeittain. Yhden asukkaan hyväkuntoiseksi kokema liikuntapaikka saattaa olla toisen asukkaan näkökulmasta käyttökelvoton.

Liikuntapaikkojen kunto koettiin hyväksi myös Mäntysen (1999, 58) raportoiman väestökyselyn mukaan. Yli puolet kaupunkilaisista piti Jyväskylää hyvänä liikunta-kaupunkina ja kielteisenä sen koki vain viisi prosenttia asukkaista. Reilu kolmasosa (37%) ei ottanut kantaa puolesta eivätkä vastaan, vaan esitti pikemminkin kehittämis- ja parannusehdotuksia Jyväskylän kaupungin liikuntaasioista.

Jyväskylän liikuntapaikkoja kuormittaa paljon se, että harrastajien lisäksi kilpailut kasautuvat iltoihin ja viikonloppuihin. Lajien jatkuva lisääntyminen on myös aiheuttanut omat ongelmansa. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987b, 38.) Uusia lajeja harrastavat asukkaat vaativat ja tarvitsevat yhtä lailla olosuhteet liikuntaharrastukselleen. Kun samaan aikaan ylläpidetään jo olemassa olevia liikuntapaikkoja on tilanne ongelmallinen, sillä kaupungin liikuntapaikkoihin kohdistuvat määrärahat eivät juurikaan ole nousseet. Asukkaalta tämä seikka jää usein tiedostamatta.

6.3 Liikuntapaikkarakentaminen Jyväskylässä

Liikuntapaikkojen suunnittelun ja rakentamisen yhteydessä on otettava huomioon myös kaupungin muu rakentaminen esimerkiksi kaavoituksen vuoksi. 1980-luvun Jyväskylässä arveltiin korjaus-, uudelleen- ja täydennysrakentamisen lisääntyessä myös ympäristön säästämistarpeen sekä ympäristörakentamisen kasvavan (Liikunnan ja

kansanterveyden edistämistä (1987b, 45). Tästä visiosta huolimatta kaupungin rakennustuotannon volyyymi laski viime vuosina sekä asuin- että muiden rakennusten kohdalla. Alimmillaan rakennustuotanto oli Jyväskylässä vuonna 1995. Vuoden 1997 rakennustuotanto oli vain noin kolmasosa vuosikymmenen huippuvuodesta 1991. (Jyväskylän kaupunki 1998, 19.) Myös liikuntapaikkojen rakentamistahti on hidastunut. Uusia liikuntapaikkoja valmistui LIPAS –rekisterin mukaan 1970-luvulla 67 ja 1980-luvulla 63. Meneillään olevalla vuosikymmenellä lasku näyttäisi olevan suurempi, sillä muutama kuukausi ennen vuosituhannen vaihdetta on liikuntapaikkojen määrä 42. (LIPAS 1999b.)

6.4 Edellisen Jyväskylän liikuntasuunnitelman tavoitteita

Liikuntasuunnittelun ja –suunnitelmien yhteydessä on asetettu monenlaisia tavoitteita. Nämä päämäärät on saavutettu toisinaan paremmin, toisinaan huonommin. Tärkeintä lienee, ettei tavoitteita aseteta vain muodon vuoksi, vaan pikemminkin toimintaa ohjaaviksi ajatuksiksi.

Opetusministeriön työryhmän (1991) kuvauksen mukaan liikuntaa palvelevilla rakennuksilla on tavanomaisista rakennuksista poikkeavia vaatimuksia. Liikuntarakennus tai -paikka ei ole vain oleskelutila, vaan myös harrastamisen väline, jossa asukkaat ylittävät normaalin suoritusasonsa. Tällöin ympäristön turvallisuus, terveellisyys ja hygieenisuus painottuvat enemmän kuin tavallisissa rakennuksissa. Liikuntapaikan tulisikin tukea liikunnan yleistä tavoitetta fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti hyvinvoivasta ihmisestä. Lisäksi kukin liikuntamuoto asettaa omat vaatimuksensa suorituspaikalle ja sen ympäristölle.

Liikuntapaikkarakentamisen tavoitteet liittyvät paljolti liikunnan fyysisiin edellytyksiin. Liikuntapaikat eivät kuitenkaan ole ympäröivästä yhteisöstä erillään olevia rakennelmia, vaan myös niiden suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan olisi mietittävä. Esimerkiksi koulujen tarpeet tulisi huomioida liikuntapaikkoja rakennettaessa. Siten usein niukat kunnan markat voitaisiin käyttää mahdollisimman useaa tahoja, kuten liikunta-, sosiaali- ja koulutointa hyödyttäen. Tämä yhteistyö edellyttää kuitenkin suunnittelua. Suomen (1989) mukaan suunnitelmat ovatkin päätöksenteon perusta ajateltaessa pitkäjänteisesti ja koordinoitaessa liikuntapaikkoihin myönnettävää yhteiskunnallista tukea (Suomi 1989, 53).

Edellisessä Jyväskylän liikuntasuunnitelmassa tarkastellaan tavoiteasettelun pääperiaatteissa liikunnan toivottuja vaikutuksia niin yhteiskunnalle kuin yksilöllekin. Yksilön eli asukkaan kohdalla vaikutukset voidaan nähdä esimerkiksi seuraavanlaisina:

” Yksilö kokee usein liikunnalla olevan terveys- ja virkistysarvoja, mitkä perustuvat hänen subjektiivisiin kokemuksiinsa liikunnasta. Hänelle liikunta voi olla tapa solmia ja hoitaa sosiaalisia suhteita, kehittää omaa minäkuvaansa tai kokea yhteyttä ympäröivän luonnon kanssa.” (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätö 1987b, 15)

Suunnitelmassa asetettiin sekä yleis- että erityistavoitteita. Perusselvityksen pohjalta syntyneistä yleistavoitteista liikuntapaikkarakentamista kosketti vaatimus liikuntapalvelutason kohottamisesta.

Liikuntapaikkarakentamisen erityistavoitteissa mainittiin liikuntapaikkojen kunnossapitomäärärahojen kohottamisesta liikuntapaikkojen määrän kasvun ja aikaisempien liikuntapaikkojen kunnossapidon vaatimalle tasolle. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätö 1987b, 15.) Näiden tavoitteiden asettamisen kohdalla ei kuitenkaan osattu ennakoida laman aiheuttamia leikkauksia, jotka lopulta myös estivät tavoitteiden toteutumisen sellaisenaan. Lisäksi nimettiin painopistealueita, joita olivat muun muassa

liikuntapaikkojen saavutettavuuden parantaminen, luonnonmukaisten liikuntapaikkojen kehittäminen sekä kevyen liikenteen verkoston kehittäminen yhtenäiseksi (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätö 1987b,18, 19,55.)

Liikuntapaikkarakentamisen periaatteiden kohdalla puolestaan korostettiin, että hankkeiden tulee olla toteuttamiskelpoisia, perustua tarvearvioon sekä hyödyntää tutkimustietoa. Hankkeissa oli myös huomioitava muut liikuntapaikasta aiheutuvat kustannukset (kunnossapito ym.). Käyttökustannuksiltaan halvat, käyttäjämääriltään suuret ja hajakeskitystä suosivat paikat on asetettava etusijalle. (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätö 1987b, 55.) Periaatteita mietittäessä uudessa suunnitelmassa painotettaneen lähiliikuntapaikkoja entistä enemmän.

Edellisen suunnitelman tavoitteiden lopuksi mainittiin:

”Vuosittain liikuntasuunnittelutyötä tehtäessä tulee ylläpitää ja käynnistää selvityksiä ajankohtaisten tarpeiden selville saamiseksi ja erityistavoitteista päättämisen perustaksi.” (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätö 1987b, 55).

Asukkaiden tarpeita ei kuitenkaan ole tiettävästi selvitetty kertaakaan suunnitelmien välisenä aikana. Tavoitteisiin pääsemiseksi olisikin ehkä päätettävä jo suunnittelu- vaiheessa miten ja milloin niiden toteutumista arvioidaan.

7 TUTKIMUSONGELMAT

Olen edellä käsitellyt liikuntasuunnittelun historiaa, nykytilaa ja tavoitteita. Tämän jälkeen kuvasin asukkaiden tarpeiden ja toiveiden ymmärtämistä hyvinvointiyhteiskunnan ja sen palvelujen näkökulmasta. On mielenkiintoista tarkastella miten liikuntapaikkojen käyttäjien toiveet ja tarpeet suhteutuvat näihin. Tämän työn painopiste on praktisessa tiedonintressissä eli pyrkimyksenä on tuottaa tietoa käytännön suunnittelun avuksi. Tämä tehdään pohtimalla väestökyselyn antia liikuntasuunnittelulle kun lähtökohtana on asukas.

Miksi sitten tutkia liikuntasuunnittelun tarpeita asukasnäkökulmasta? Edellä läpikäydyn teorian pohjalta on havaittavissa, että niin yhteiskunta, sen arvot, suunnittelu kuin liikuntasuunnittelukin ovat jatkuvassa muutoksessa. Jos liikuntapaikkasuunnittelua tehdään tähänastisten teorioiden, mallien ja edellisten suunnitelmien pohjalta niin voidaan kysyä, tuleeko asukkaan näkökulma suunnittelun tuloksessa esille ja ennen kaikkea, mitä ovat nuo asukkaan näkökulmat. Perinteisestihän päätöksentekoa varten kerätty tieto on ollut helposti sovellettavaa yhteismitallista tietoa. Tällaisen tiedon on kuitenkin katsottu yksinkertaistavan todellisuutta. Lisäksi lukujen muodostumisen logiikka jää usein epäselväksi eivätkä kaikki suunnitteluun osallistuvat edes välttämättä sisäistä niiden viestiä. (Karimäki 1999b, 4-5.) Tällaista tietoa ovat esimerkiksi liikuntapaikkojen määrän suhteuttaminen asukaslukuun. Sen sijaan asukkaiden henkilökohtaisia mielipiteitä esimerkiksi avoimen kysymyksen vastauksina on vaikeampi verrata keskenään.

Tämä pro gradu -työ pohjautuu Jyväskylän uutta liikuntasuunnitelmaa varten tehdyn kyselyn tuloksiin. Työssä pohditaan liikuntapaikkarakentamisen tarvetta Jyväskylässä vuosia 2001-2010 koskevaa liikuntasuunnitelmaa silmällä pitäen siten, että pääpaino on

kyselyn liikuntapaikkoja koskevassa avoimessa kysymyksessä ja osioissa. Tämä siksi, että yksittäisen asukkaan toiveet ovat myös tärkeitä suunnitelman tekemisen kannalta.

Tutkielman pääongelma ”Millaisia ovat asukkaiden liikuntapaikkarakentamista koskevat toiveet ja tarpeet?” voidaan jaotella seuraaviin alaongelmiin:

- Mitä puutteita asukas koki liikuntapaikoissa?
- Mitä uusia liikuntapaikkoja asukas toivoi?
- Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja puutteissa ja toiveissa on?
- Mistä mainitut puutteet ja toiveet kertovat?
- ”Antavatko avoimet ja monivalintakysymykset yhdessä käyttökelpoista tietoa liikuntasuunnitteluun verrattuna pelkkiin monivalintakysymyksiin?”

Tarkoituksena ei ollut vain kartoittaa Jyväskylän asukkaiden liikuntapaikkoja koskevia toiveita, tarpeita ja koettuja puutteita, vaan yhtenä hypoteesina oli, että avoimet vastaukset ja monivalintakysymyksen vastukset antavat erilaista tietoa liikuntapaikkatarpeesta. Mikäli hypoteesi toteutuu, merkitsee se menetelmien relevanttiuden pohdintaa useiden kuntien liikuntasuunnittelussa.

Työn teoriaosuudessa tarkastellaan miten asukkaan toiveet ja tarpeet on huomioitu liikuntasuunnittelussa. Toisaalta teoriaosuudessa käsiteltiin myös sitä, onko liikunta osa hyvinvointipalveluita, sekä onko julkinen liikuntapaikkarakentaminen valtion ja kuntien tehtävä. Lopullisia vastauksia ei näihin kysymyksiin tulla saamaan, mutta tässä työssä pohditaan teorian pohjalta esimerkiksi sitä, millaisia palveluita asukas odottaa yhteiskunnalta liikuntapaikkarakentamiseen liittyen. Yksittäinen teoria ei yleensä katakaan kaikkia näkökulmia vaan selittää aineistoa yhdeltä kannalta ja siksi rajallisesti

(Hirsjärvi 1997). Työssä on tarkasteltu pikemminkin suunnittelunmalleja kuin --
teorioita.

Kirjallisuutta etsiessäni olen huomannut, että liikuntasuunnittelua asukasnäkökulmasta on ohimennen käsitelty useissa yhteyksissä, mutta syvällisempää pohdintaa sisältävää kirjallisuutta ei juurikaan löydy. Vaikka tämä tutkielma ei tuotakaan uusia suunnittelumalleja tai -teoriaa, pysäyttää se toivottavasti joitakin päättäjiä ja suunnittelijoita pohtimaan päätöksentekonsa lähtökohtia. Liikuntasuunnittelussa on ollut Suomessa noin kymmenen vuoden ajan ”hiljainen kausi”, jolloin uutta kirjallisuutta ei juurikaan ole syntynyt. Tästä poikkeuksena on Kimmo Suomen viime vuonna valmistunut väitöskirja. Toisaalta kuten Karimäki (1999a, 13) liseniaattityössään esittää, on yleiseen tieteelliseen tietoon perustuvien perustelujen soveltuvuutta paikallisista olosuhteista nousevaan tiedon tarpeeseen syytä pohtia.

8 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä työssä käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista aineistoa. Esimerkiksi Kimmo Suomen (1998) tutkimus Huhtasuon lähiöstä osoitti, että kvantitatiiviset aineistot eivät aina ole yhteneviä kvalitatiivisten, esimerkiksi asukkaiden subjektiivisia kokemuksia kuvaavien aineistojen kanssa.

Kvantitatiivisten monivalintakysymyksiä kohdalla aineiston on oltava tarpeeksi kattava, jotta tilastollinen luotettavuus saavutettaisiin. Kvalitatiivisen aineiston, eli tässä avointen kysymysten kohdalla aineiston laajuus riippuu taas sen sisällön samankaltaisuudesta. Kun vastausten analysointi ei enää tuo esiin uusia näkökulmia, voidaan sen kerääminen lopettaa. Usein aineisto kuitenkin kerätään ensin, minkä jälkeen vasta tarkastellaan sen kattavuutta. (Mäkelä 1990, 52-53.) Näin tapahtui myös tämän työn kohdalla.

8.1 Kysely aineistonkeruumuotona

Kyselytutkimuksella voidaan melko nopeasti ja helposti kerätä laajakin tutkimusaineisto. Tämä kuitenkin edellyttää, että kyselyyn saadaan riittävästi vastauksia. Riittävänkin aineiston tulkinta voi osoittautua ongelmalliseksi. Toisaalta kyselyn tekijä ei voi olla varma siitä, miten vakavasti vastaajat ovat kyselyyn suhtautuneet tai ovatko he itse vastanneet siihen.

Kyselyä käytettäessä ei myöskään tiedetä miten tuttu sen aihepiiri on vastaajalle. Avointen kysymysten vastaukset kuitenkin antanevat kuvan aiheen tuttuudesta sekä

siitä, millä vakavuudella asukas on ne kirjoittanut. Esimerkiksi seuraava vastaus kertoo vastaajan käsittävän hyötyliikunnan omalla tavallaan.:

”Hyötyliikuntapaikat ovat suhteellisen kaukana ihmisille, joilla ei ole autoa.”

Yleisesti hyötyliikunnalla ymmärretään paikasta toiseen vaaditun liikkumisen hyödyntämistä kuntoilumielessä. Tällöin se missä asukas hyötyliikkuu on enemminkin riippuvainen tuosta ensisijaisesta toiminnasta (kuten kaupassa käynnistä) eikä esimerkiksi auton omistamisesta.

Kyselylomakkeessa tulisi välttää epämääräisyyttä ja käyttää sanoja, joilla on vastaajille samanlainen merkitys (Hirsjärvi 1997). Tältä osin vastaajien harrastaneisuutta koskevan kysymyksen (liite1) voi joidenkin kuvauksien osalta asettaa kyseenalaiseksi. Esimerkiksi neljännessä vaihtoehdossa esiintyi sanat ”...useita kertoja viikossa...” ja viidennessä ”...harrastan erilaista liikuntaa satunnaisesti”. Toisaalta kysymys kohdistui enemmänkin harrastuksen laatuun kuin sen useuteen. Yleisesti kysymyksen ymmärrettävyyttä on pyritty lisäämään useassa kohdassa selittämällä käytettyjä vastausvaihtoehtoja sanallisesti. Esimerkiksi vähäistä liikuntaharrastusta oli kuvattu sanoin ”Vapaa-aikanani harrastan ruumiillisesti kevyitä harrastuksia kuten lukemista, televisionkatselua ym.”

Vastausvaihtoehdoksi tulisi tarjota myös ”ei mielipidettä” –mahdollisuutta (Hirsjärvi 1997). Käytetyn kyselyn kysymyksen 21 kohdalla tällaista ei ollut. Kyseinen vaihtoehto olisi kuitenkin ollut joidenkin asukkaiden kohdalla mahdollisesti tarpeen, sillä voitaneen olettaa, ettei kaikilla ole kokemusta esimerkiksi tiedustelluista kilpaurheilun harrastamisen edellytyksistä.

Kyselylomake oli melko pitkä, mutta toisaalta haluttuja vastauksia olisi tuskin saatu lyhyemmän lomakkeen avulla. Toisaalta toivomus kyselyn verrattavuudesta vuoden 1987 kyselyyn asetti lomakkeen muokkaamiselle rajoituksia.

8.2 Avointen vastausten anti verrattuna monivalintakysymyksiin

Hyvin suunnitellut avoimet kysymykset eivät johdattele vastaajaa samassa määrin kuin monivalintakysymykset, vaan antavat vastaajalle mahdollisuuden ilmaista itseään omin sanoin. Avoimeen kysymykseen vastatessaan henkilö paljastaa myös usein mikä hänen ajattelussaan on keskeistä, ja sen kuinka voimakkaita tunteita hänellä on kysytyyn asiaan. Avoimen kysymyksen vastaus auttaa kyselyn tekijää myös arvioimaan vastaajien tietämystä aiheesta. (Hirsjärvi1997.) Tässä työssä vastaaja tuo avoimessa vastauksessa ilmi mikä on juuri hänen käsityksensä liikuntapaikan puutteesta.

Toisaalta avoimiin kysymyksiin vastaaminen ei ole niin helppoa ja nopeaa kuin monivalintakysymyksiin vastaaminen. Tämä saattaa olla osittain syynä myös siihen, että kysymykseen 22 oli vastannut puutteen ilmaisten vain 40 prosenttia (45% vastasi kysymykseen ylipäättään) kyselyyn vastanneista asukkaista. Toisaalta vastaamatta jättänyt asukas ei ehkä kokenut mitään puutteita liikuntapaikoilla. Avoimiin kysymyksiin on saattanut vastata asukas, jolla mielestään on tärkeää sanottavaa liikuntapaikkojen suhteen, toisaalta taas henkilö, jolla on ollut vastaamiseen aikaa.

Monivalintakysymysten kohdalla ei välttämättä tiedetä miten onnistuneita annetut vaihtoehdot vastaajan mielestä ovat, tai ymmärtävätkö he niitä halutulla tavalla (Hirsjärvi 1997). Käytetyn kyselyn kohdalla hämmennystä on saattanut aiheuttaa muun muassa kysymyksen 23 vaihtoehtojen samankaltaisuus. Vastaajalle ei selitetty vaihtoehtojen ”pururata”, ”ulkoilureitti” ja ”lenkkipolku” eroja. Voitaneen kuitenkin olettaa, että nämä merkitsevät eri asukkaille eri asioita.

8.3 Tutkimuksen kulku

Työn aineistona on Jyväskylän liikuntasuunnitelmaa varten tehdyn väestökyselyn vastaukset. Aineisto valittiin siksi, että alkuperäisenä tarkoitukseni oli Jyväskylän liikuntapaikkarakentamisen tarvetta koskevan raportin tekeminen suunnitteluryhmän avuksi. Raportin tekemisen peruuntuessa mielenkiintoni aiheeseen kuitenkin säilyi ja kyselyn aineisto vaikutti haastavalta. Lähtökohta pro gradun -työlle olivat hyvät.

Väestökysely tehtiin kesällä 1998 Jyväskylän kaupungin ja liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen toimesta. Kyselyn perusjoukkona oli 1200 jyvaskyläläistä, jotka olivat iältään 15-74 -vuotiaita. Vastaajat valittiin satunnaisotannalla, joka oli edustava niin vastaajien iän, sukupuolen kuin asuinalueenkin huomioonottaen. Valitun perusjoukon jokaiselta syntymävuodelta vähintään kolme henkilöä vastasi kyselyyn. Keskimäärin vastaajia kutakin syntymävuotta kohden oli 12. Eniten vastaajia oli 1970-luvulla syntyneiden joukossa (23%). 1940–1960 -luvuilla syntyneitä oli 18 prosenttia kutakin vuosikymmentä kohti. Vähiten vastaajia oli perusjoukon nuorimmissa ja vanhimmissa ikäluokissa (5% ja 6%). Vastaajia oli kahden uusintakyselyn jälkeen loppujen lopuksi 751. Näin kyselyn vastausprosentiksi saatiin 63.

Vastaajista naisia oli 54 prosenttia ja miehiä 45 prosenttia. Muutamat vastaajista jättivät kertomatta sukupuolensa. Koulutukseltaan vastaajia oli eniten peruskoulupohjaisen ammattitutkinnon suorittaneissa, joita oli 19 prosenttia. Vähiten oli ainoastaan peruskoulun käyneitä. Heitä oli 11 prosenttia vastaajista. Lähes puolet vastaajista (47%) oli vastaamisajankohtana ansiotyössä. Opiskelijoiksi lukeutui 16 prosenttia ja työttömiksi 15 prosenttia. Vanhuuseläkkeellä vastaajista oli 12 prosenttia ja sairauslomalla tai –eläkkeellä neljä prosenttia. Alle yksi prosenttia vastaajista oli kotona, äitiyslomalla tai varusmiespalvelussa.

Vastaajat edustivat siis kaiken kaikkiaan hyvin molempia sukupuolia, eri ikäryhmiä sekä asuinalueita. Työtilanteen suhteen parhaiten olivat edustettuna ansiotyössä tai eläkkeellä (iän perusteella) olevat, opiskelijat /koululaiset ja työttömät.

Kyselyn aineisto oli laaja ja kvantitatiivista aineistoa kertyi runsaasti. Erilaisten muuttujien määrä on 212. Monivalintakysymysten vastaukset tallennettiin SPSS – tiedostona Jyväskylän yliopiston ATK-keskuksessa ja avoimet vastaukset kirjoitettiin auki Word –tiedostoksi.

8.4 Tutkimuksen luotettavuudesta

Aineisto kerättiin Jyväskylän kaupungin toimesta. Vaikka kyselylomake pyrittiin säilyttämään muodoltaan ja sisällöltään tietoisesti samankaltaisena vuoden 1987 kyselyn kanssa, oli sitä mahdollisuus muuttaa hieman. Suuria muutoksia vanhaan kyselypohjaan ei kuitenkaan voitu tehdä. Oli otettava valmiin aineiston riski: kysymyksiä ei ehkä kysytty juuri tutkijan tavoitteleman asukasnäkökulman kannalta parhaalla tavalla, mutta saatua aineistoa oli hyödynnettävä niin hyvin kuin mahdollista sen rajoituksista huolimatta.

Kyselyn validius vaihteli eri kysymysten kohdalla. Monivalintakysymysten kohdalla saatiin todennäköisesti se tieto mitä haluttiinkin. Sen sijaan osa avoimen kysymyksen kommentteista ei vastannut siihen, mitä kysymyksellä oli tarkoitus selvittää. Tämä käy ilmi esimerkiksi seuraavasta Jyväskylän liikuntapaikoissa koetusta puutteesta, jossa sisältö koskee enemmänkin liikuntatoimintaa kuin -paikkoja:

”Jos seuroja ja niiden toimintaa ei tunne entuudestaan, ei niiden esitteistäkään paljon tietoa saa. Esitteet kirjoitettu kuin lukijat jo tietäisivät asioista.”

Kyselyn vastaukset kertovat asukkaan tuntemuksista kyselyhetkellä. Toki moni saattaa

muistaa kesähelteelläkin esimerkiksi hiihtolatuksen puutteet – ja muistikin – mutta päällimmäisenä mieleen tulevat usein sen hetkisten harrastusten ongelmat.

Luotettavuutta vähentää myös tutkimuksessa tehdyt luokitukset. Jakaessaan vastauksia eri kategorioihin luokittelija tekee sen oman näkemyksensä mukaan, näkemyksen, joka ei ole yleispätevä tai laajemmin oikeaksi todettu. Luokittelu on yhden tutkijan näkemys vastausten välisistä yhtäläisyyksistä. Tutkijaa ohjaavat hänen omat mieltymyksensä ja aikaisemmat kokemukset. Luotettavuutta voidaan kuitenkin lisätä nämä seikat tiedostamalla.

8.5 Aineiston analysointimenetelmät

Kysely käsitellään Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelman yhteydessä pääasiassa määrällisten muuttujien suhteen. Avoimen kysymyksen vastaukset ovat kuitenkin yksittäisen asukkaan näkökulmasta monivalintakysymyksen perusteella tehtyä tilastoa merkittävämpiä. Tässä tarkastellaan pääasiassa avointa kysymystä 22, joka oli "Mitä puutteita koette nykyisissä liikuntapaikoissa Jyväskylässä?". Lisäksi kysymykset 23. "Mitä uusia liikuntapaikkoja tai alueita toivoisitte Jyväskylään, mihin?" ja kysymys 24. "Mitkä seuraavista ovat suurimpia esteitä omalle liikuntaharrastuksellenne?" antoivat asukkaan omin sanoin kertomaa aineistoa.

Puutteita koskevaa avointa kysymystä 22 analysoidaan luokittelemalla siihen saatuja vastauksia. Aineistosta muodostetun luokittelun eli typologian tulisi olla täydellinen, siten että kaikki vastaukset sijoitetaan johonkin sen osaan eikä "kaatoluokkaa" tarvita (Alasuutari 1994, 182).

Muodostetut luokat eivät ole yhteismitallisia, mutta luokittelussa onkin tarkoituksena löytää teemat ja aihealueet, jotka vastauksista selkeimmin nousevat esille. Luokittelu on aina sidoksissa sen tekijään. Esille nostetut asiat eivät välttämättä ole samoja toisen luokittelijan työn tuloksena. Luokittelun aikana pyrkimyksenä oli ymmärtää kunkin asukkaan mielipidettä ja näkökulmia. Osa näistä tulkituista vastauksista on nostettu esille tulos- ja pohdintaosiossa.

Monivalintakysymysten vastauksia käsiteltiin SPSS -ohjelman avulla. Valmiiden vaihtoehtojen lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus vastata omin sanoin kysymyksien 23 ja 24 kohdalla. Näiden osioiden sisältöä luokiteltiin yrityksenä löytää esiin nousevia teemoja ja aihealueita. Asukkaiden harrastamismuotoa ja liikuntaharrastuksen edellytyksiä tarkasteltiin lähinnä tulkinnan ja ymmärtämisen helpottamiseksi. Epäselviä vastauksia pyrittiin ymmärtämään paremmin myös muun muassa LIPAS -rekisteriä (Valtakunnallinen liikuntapaikkarekisteri) hyväksikäyttämällä.

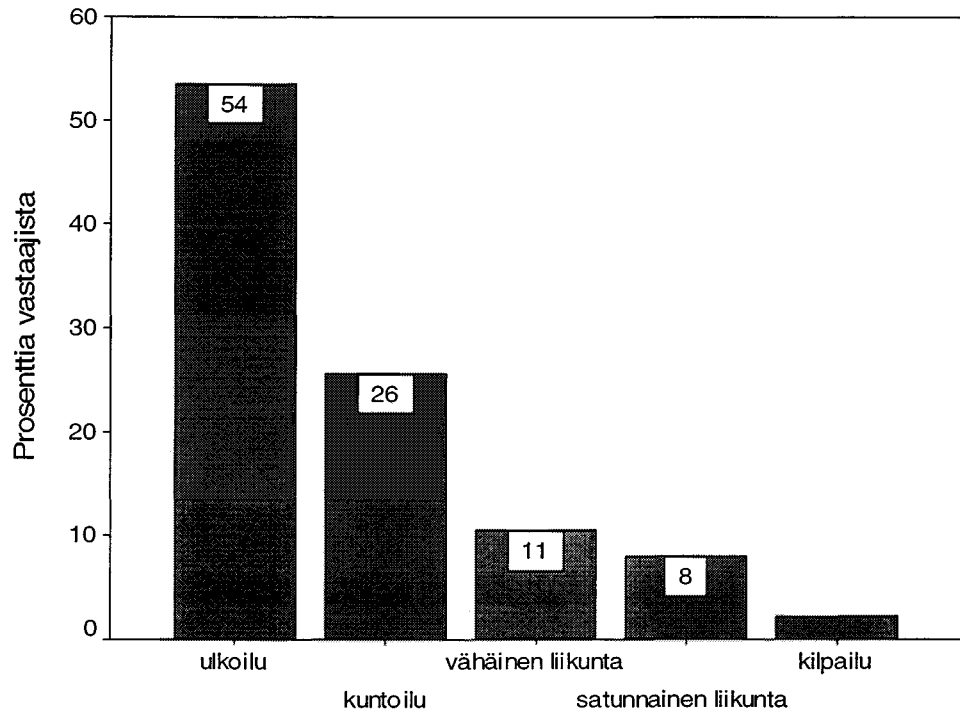
9 TULOKSET

9.1 Harrastaminen

Asukkaiden liikuntapaikkoja koskevia toiveita ja tarpeita tarkasteltaessa on tiedettävä mistä näkökulmasta he asiaa tarkastelevat. Toiveisiin ja kokemuksiin vaikuttavat niin harrastamisen laatu kuin muutkin asukaskohtaiset taustatekijät. Taustatekijöitä ovat esimerkiksi asukkaan ikä, sukupuoli, asuinalue ja liikuntaharrastuneisuus.

Tiedusteltaessa asukkaalta hänen liikuntaharrastuksensa laatua annettiin hänelle viisi vaihtoehtoa. Kutakin vaihtoehtoa kuvattiin pääväittämän lisäksi tarkennuksella. Kevyen ulkoilun ja liikunnan tarkempi kuvaus kuului: ”...kuten kävelyä, pyöräilyä, kevyitä puutarhatöitä, kalastusta ja metsästystä.” Nämä toiminnot sijoittuvat selvästi ulkoilu-alueille, kuntoradoille, kevyen liikenteenväylille, luontoliikuntapaikoille sekä kotipiiriin. Säännöllisten kuntoliikkujien kohdalla harrastamista kuvattiin sanoilla ”...kuten hölkkäämistä, hiihtoa, voimistelua, pallopelejä, uintia, aerobicia tai rasittavia puutarhatöitä.” Tämän mukaan säännölliset liikkujat käyttäisivät samoja liikuntapaikkoja kuin ulkoilijatkin, mutta myös rakennettuja liikuntapaikkoja.

Yli puolet vastaajista (54%) kertoi harrastavansa kevyttä ulkoilua ja liikuntaa vapaa-ajallaan. Varsinainen säännöllinen kuntoliikunta kuului noin 26 prosentin vapaa-aikaan. Satunnaisesti liikuntaa harrasti kahdeksan ja vähän noin 11 prosenttia vastanneista. Kolme prosenttia ei vastannut kysymykseen lainkaan. Kilpailijoiden osuus oli kaikkein pienin, vain kaksi prosenttia vastaajista valitsi tämän vaihtoehdon. Vähän tai satunnaisesti liikkuvia oli noin viidesosa. Suurimmalla osalla vastaajista liikunta- ja ulkoiluharrastus on siis kuntoliikuntaa tai kevyttä ulkoilua ja liikuntaa. Ulkoilu- ja liikuntaharrastuneisuus on esitetty oheisessa kuviossa (Kuvio 3).

KUVIO 3. Vastaajien ulkoilu- ja liikuntaharrastuneisuus.

Vastaajilta tiedusteltiin lisäksi mikä on heidän eniten harrastamansa liikuntamuoto nykyään. Kesällä harrastettiin yleisemmin pyöräilyä (31%) ja kävelyä (34%). Lisäksi lenkkeily oli suosittua (10%). Talvella suosituin liikuntamuoto oli selvästi kävely (41%), mutta lähes viidesosa (17%) harrasti myös hiihtoa. Kymmenen prosenttia vastaajista suosi talvella palloilulajeja. Erilaisia harrastamismuotoja mainittiin kesällä 27 ja talvella 25.

9.2 Liikunnan harrastamisen edellytykset

Kysymyksessä 21 tiedusteltiin vastaajien mielipiteitä ulkoilun ja muun liikunnan harrastamisen edellytyksistä Jyväskylässä. Arviota pyydettiin ulkoilun, kilpaurheilun, kunto-, hyöty- ja erityisliikunnan kohdalla. Ulkoilun ja kuntoliikunnan edellytyksiin oli vastattu parhaiten (91% ja 83% vastaajista) ja niiden kohdalla olosuhteet oli myös koettu parhaimmiksi. Kaikkien liikuntamuotojen kohdalla edellytykset olivat vastaajien

mielestä hyvät tai melko hyvät. Kuten taulukosta 1 nähdään, edellytykset koki hyväksi tai melko hyväksi ulkoilun kohdalla 93 prosenttia, kuntoliikunnan osalta 85 prosenttia, kilpaurheilun näkökulmasta 76 prosenttia, hyötyliikunnan kannalta 66 prosenttia ja erityisliikuntaa tarkasteltaessa 44 prosenttia vastaajista.

TAULUKKO 1. Mielenpitoet ulkoilun ja muun liikunnan harrastamisen edellytyksistä Jyväskylässä.

Liikuntamuodot	Ulkoilu	Kunto- liikunta	Kilpa- urheilu	Hyöty- liikunta	Erityis- liikunta
Vastaajien määrä (n=751)	686	622	484	571	418
Hyvät/melko hyvät (%)	93	85	76	66	44
Kohtalaiset (%)	6	12	19	22	35
Huonot/melko huonot (%)	1	3	5	12	21

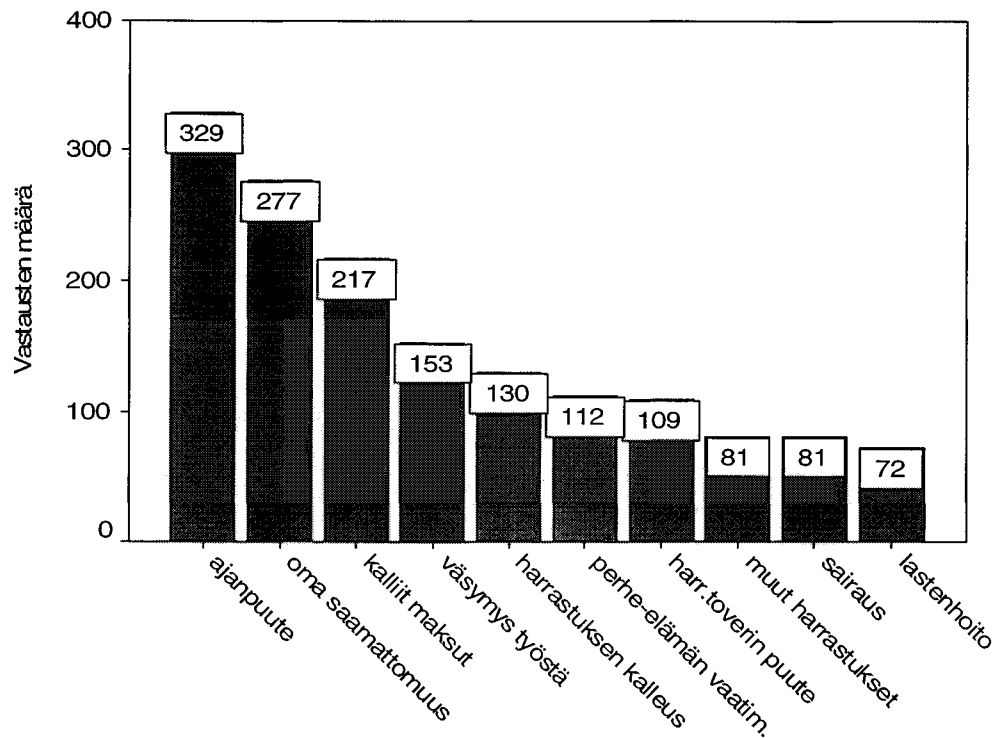
Erityisliikunnan edellytykset koettiin heikoimmiksi, ne olivat noin kolmasosan (35%) mielestä kohtalaisia ja seitsemän prosentin mielestä huonot. Kilpaurheilun ja erityisliikunnan edellytykset tunnettiin selvästi huonoiten, sillä niitä kommentoi vain 65 ja 56 prosenttia vastaajista. Tulosten mukaan liikunnan harrastamisen edellytyksiä yleisesti piti hyvinä tai oikein hyvinä 73 prosenttia vastaajista. Huonoiksi tai melko huonoiksi liikuntapaikat koki seitsemän prosenttia vastaajista.

9.3 Liikunnan harrastamisen esteet

Kyselyssä tiedusteltiin vastaajien liikuntaharrastamisen esteitä monivalintakysymyksen avulla. Kyselylomakkeessa oli tarjolla 26 erilaista vastausvaihtoa (liite 1, s. 152).

Mikäli asukkaan harrastamista ei estänyt mikään valmiiksi annetuista vaihtoehtoista, oli vastaajalla mahdollisuus kirjoittaa este itse. Yleisimmäksi syyksi nimettiin ajanpuute, jonka oli valinnut 44 prosenttia vastaajista. Saamattomuuden valitsi 37 prosenttia ja kalliit maksut 29 prosenttia vastaajista. Valmiiksi annettujen vaihtoehtojen lisäksi vastaajat kirjoittivat yhteensä 55 muuta estettä. Näistä 29 sisälsi myös jonkun annetuista vaihtoehtoista ja ne voitaisiin sijoittaa myös valmiiksi annettuihin luokkiin. Näissä vastuksissa yleisin syy oli liikuntapaikkojen puute tai etäisyys. Valmiiksi annettujen vaihtoehtojen joukossa tämä este oli vasta yhdestoista.

Sama vastaaja pystyi valitsemaan annetuista vaihtoehtoista yhden tai useamman esteen. Vaikka vaihtoehdot ”kalliit maksut” ja ”harrastuksen kalleus” eivät ole merkitykseltään sama asia (esimerkiksi uimahallin maksu ja lasketteluvälineiden hinta), on näiden yhdistäminen ehkä asukkaan näkökulmasta järkevää. Molemmat viittaavat siihen rahalliseen panostukseen, jonka asukas liikuntaan kohdistaa. Vähintään toisen näistä vaihtoehtoista oli valinnut kolmasosa (32%) vastaajista, jolloin yhdistetty ”kalleus” -vaihtoehto on toiseksi yleisin este liikuntaharrastamiselle. Aiemmin mainitussa liikuntasuunnitelmaa koskevassa raportissa taloudellisten rajoitteiden osuudeksi oli saatu 46 prosenttia (Mäntynen 1999, 49), joka saadaan silloin kun molempien ”kalleus” -vaihtoehtojen merkitsemisen mahdollisuutta ei oteta huomioon. Kymmenen yleisintä estettä on esitetty kuviossa 4.

KUVIO 4. Kymmenen yleisimmin mainittua estettä vastaajien omalle liikunta-harrastukselle.

Asukkaiden itse kirjoittamissa esteissä liikuntapaikkojen puutteen tai etäisyyden jälkeen seuraavina nousivat esille teemoina kalliit maksut ja sairaus. Sairaus oli kahdeksanneksi yleisin vastus valmiista vaihtoehdoista. Mahdollisesti nämä esteiksi kokeneet kokivat sairauden hyvin suurena haittana liikuntaharrastukselleen, koska halusivat sen vaihtoehdon valinnan lisäksi itse mainita.

”Muu, mikä” –luokkaan kirjoitetut vastaukset olivat melko lyhyitä, oma este oli ehkä helppo pukea sanoiksi, kuten seuraavista ajanpuutetta, saamattomuutta ja kalliita maksuja koskevista vastauksista käy ilmi:

”Ylityöt”

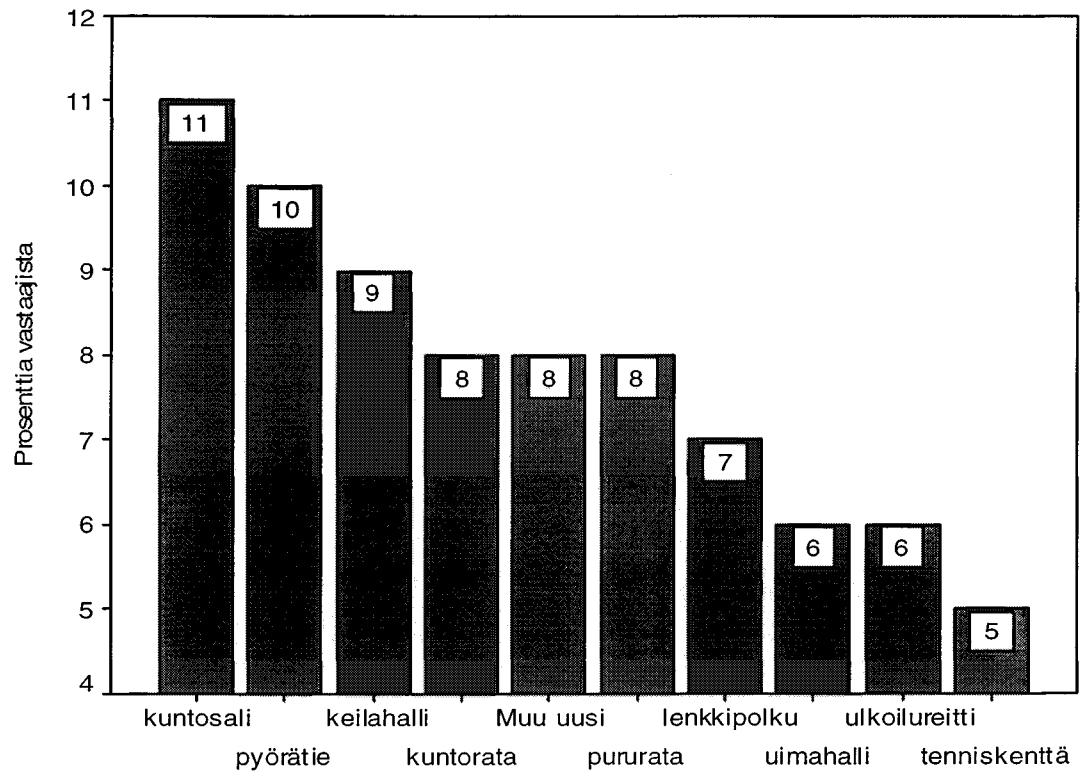
”Laiskuus”

”Elinolojen muutos laman takia: ei työtä ja sitten pieni eläke ja velat ensin.”

Maksujen kalleutta koskevan esimerkin kohdalla asukas valottaa esteen mainitsemisen lisäksi siihen omalla kohdallaan johtanutta syytä. Lisäksi vastaaja priorisoi omat tarpeensa: ensin on hoidettava toimeentuloon vaikuttava velanmaksu. Vapaa-ajan palveluihin sijoittaminen tulee vasta tämän jälkeen.

9.4 Toivotut uudet liikuntapaikat

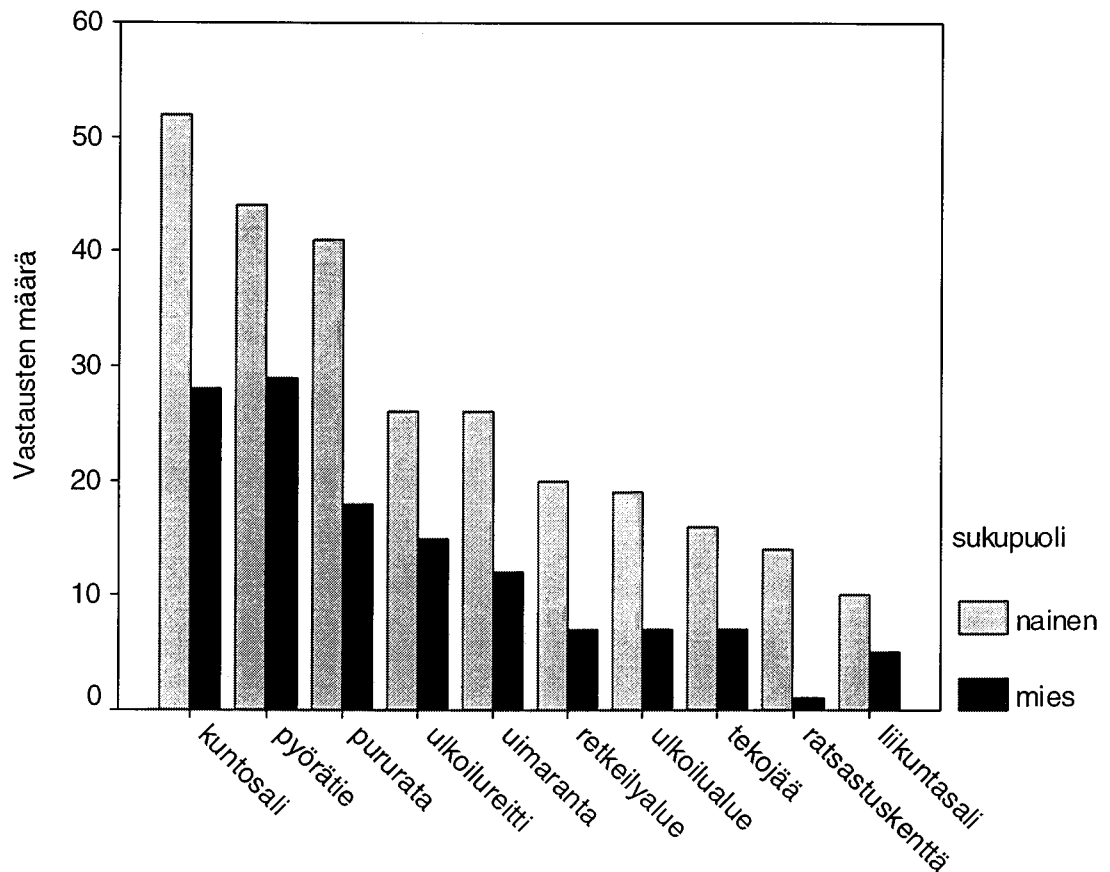
Avoimen kysymyksen ohella asukkailta tiedusteltiin heidän liikuntapaikkatarpeitaan monivalintakysymyksen avulla. Kysymys 23 kuului: ”Mitä uusia liikuntapaikkoja toivoisitte Jyväskylään? Mihin?” Vastaajille annettiin 25 valmista vaihtoehtoa sekä vapaa tila, johon toivotun liikuntapaikan sijainti tuli kirjoittaa. Annetut vastausvaihtoehdot näkyvät kyselylomakkeessa (liite 1). Valmiiden vastausvaihtoehtojen lisäksi vastaajille oli annettu mahdollisuus nimetä toive itse. Vastauksia oli yhteensä 921. Jotkut vastaajat olivat kokeneet tarvetta useammalle uudelle liikuntapaikalle, toiset eivät yhdellekään. Vähintään yhden uuden liikuntapaikan oli valinnut yli puolet (58%) vastaajista. Tämä merkitsee sitä, että vastaajista yli 40 prosenttia ei toivonut mitään uutta liikuntapaikkaa. Kymmenen toivotuinta uutta liikuntapaikkaa näkyvät kuviosta 5.

KUVIO 5. Kysymyksen 23. monivalintavastausten kymmenen toivotuinta liikuntapaikkaa.

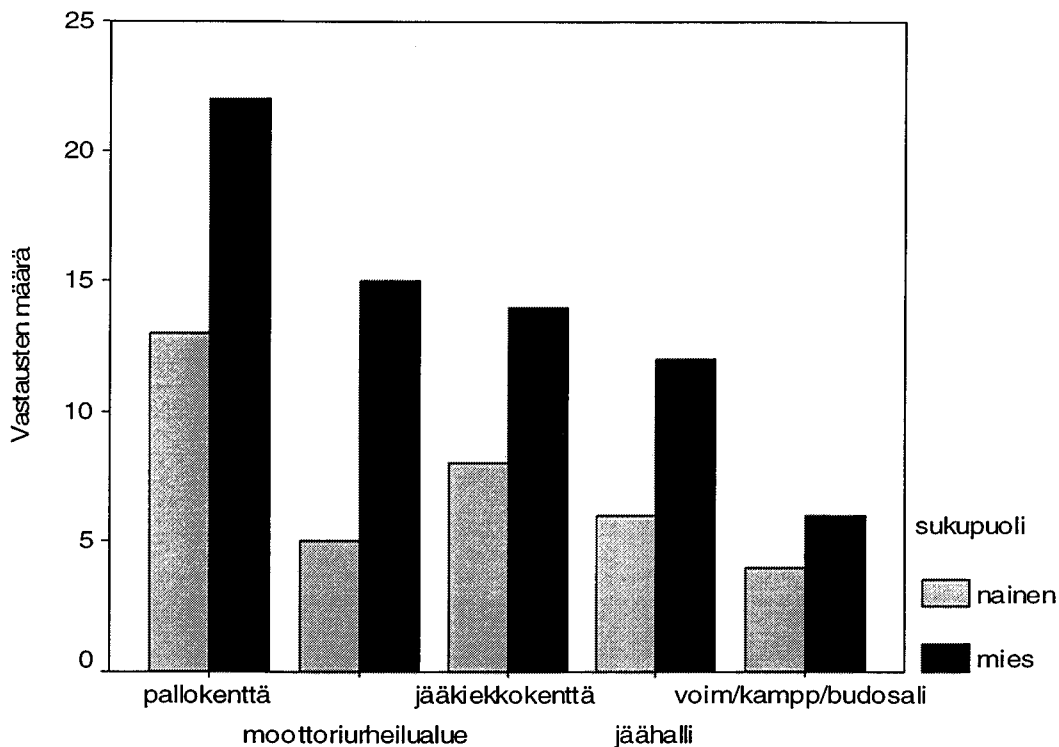
Toiveet sukupuolittain

Uusien liikuntapaikkojen toiveissa oli selviä eroja miesten ja naisten välillä. Ratsastuskenttää toivoivat lähes ainoastaan naiset. Kuntoiluun ja ulkoiluun viittaavat kuntosali, pyörätie, pururata, ulkoilureitti, retkeilyalue ja ulkoilualue olivat myös selkeästi korkeammalla naisten kuin miesten toivomuslistalla. Yllättävää oli, että uutta squashhallia toivoneista 67 prosenttia oli naisia. Liikuntapaikat, joita naiset selkeimmin toivoivat miehiä enemmän näkyvät kuviossa 6.

KUVIO 6. Uudet liikuntapaikat, joita naiset toivoivat selkeästi miehiä enemmän.

Kuten kuviosta 7 nähdään, toivoivat miehet naisia enemmän uutta pallokenttää, moottoriurheilualuetta, jääkiekkokenttää, jäähallia sekä voimailu-, kamppailu tai budosalia. Uima- ja keilahallin, kuntoradan, golf- ja tenniskentän tai yleisurheilutilan kohdalla erot olivat pieniä tai niitä ei ollut lainkaan. Toisaalta on huomattava, että squashtilaa, golfkenttiä ja yleisurheilutilaa koskevia toiveita oli vain muutama. Ratsastuskentän toive naisten kohdalla ja moottoriurheilualan toive miesten kohdalla vastaavat hyvin eri sukupuolia koskevia liikuntaharrastamisen stereotyyppioita.

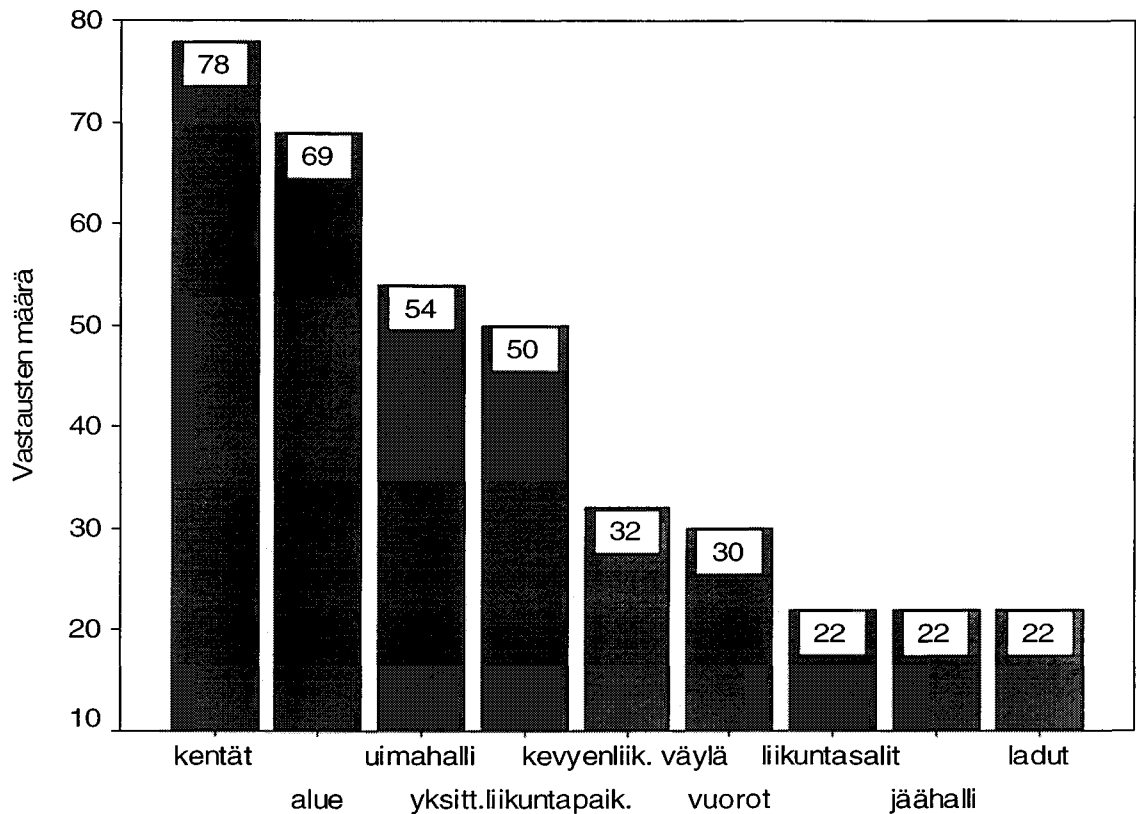

KUVIO 7. Uudet liikuntapaikat, joita miehet toivoivat selkeästi naisia enemmän.

9.5 Jyväskylän liikuntapaikoissa koetut puutteet

Väestökyselyn kysymys numero 22 oli seuraavanlainen: ”Mitä puutteita koette nykyisissä liikuntapaikoissa Jyväskylässä?”. Kysymys oli muodoltaan avoin ja siihen vastasi 349 henkilöä, mikä on 47 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista. Näistä 19 (5%) oli kirjoittanut vastaukseksi ”En osaa sanoa” ja 30 (9%) ”Ei puutteita”. Vastaukset luokiteltiin kuviossa 8 näkyviin pääluokkiin. Vastaus lukeutui johonkin tiettyyn luokkaan, mikäli luokan teema tai aihealue (esimerkiksi uimahalli) oli mainittu siinä. Sama vastaus voi löytyä useammastakin luokasta, jos siinä on esitetty monia eri liikuntapaikkoja tai eri näkökulmia koskevia puutteita. Näin oli esimerkiksi seuraavan vastauksen kohdalla:

”Jäähallit: jäitä voisi hoitaa paremmin ja jäitä tarvittaisiin enemmän + yhden kuntosalin lisää. Pesiskatsomon voisi kattaa ja jalkapallokentän laittaa kuntoon (Harju)”.

KUVIO 8. Kysymyksen 22. vastauksissa esille nousseet aihealueet tai teemat.

Kussakin luokassa oli nähtävissä edelleen aihealueita, joita useat sen vastauksista koskivat. Näistä muodostettiin alaluokkia, joista suurimmat näkyvät taulukossa 4. Esimerkiksi ”kentät” –luokassa oli jalkapallokenttiä, jääratoja, tennis-, sulka- ja pesäpallokenttiä koskevia vastauksia. Lisäksi osa vastaajista oli kohdentanut vastauksensa koskemaan kaupungin kenttiä yleisesti. Kaikki vastaukset eivät lukeudu kyseisiin luokkiin. Osa vastauksista koski muuta kuin liikuntapaikkarakentamista suoranaisesti tai ei sisältänyt yhteistä teemaa muiden vastausten kanssa. Tässä mainitaan suurimmat ja tutkimuksen kannalta oleelliset luokat.

TAULUKKO 4. Kysymyksen 22 vastausten luokittelua pääluokista alaluokkiin. Vastausten määrä, prosenttiosuus kysymykseen vastanneista.

Kentät	Kevyenliik.v.	Kuntoradat	Liikuntasalit	Ladut	Kuntosalit	
Jalkapallo	22	Kunto 18	Kunto 16	Vuorot 11	Kunto 9	Uimah. 8
Jääradat	22	Tietty 16	Opasteet 3	Kunto 6	Opasteet 5	Laitteet 7
Tennis	10	Uusi/lisää 8	Valaistus 3	Pienuus 2	Laajavuori 7	Hinta 2
Yleisesti	9	Talvikunto 3		Sähly/sb 2	Valaistus 3	Siisteys 2
Sulkapallo	8				Yhteydet 3	
Pesäpallo	7				Rullahiihto 2	
Yhteensä	78	Yhteensä 32	Yhteensä 28	Yhteensä 22	Yhteensä 22	Yhteensä 18
=26%	= 10%	= 9%	= 7%	= 7%	= 6%	

Kentät

Luokista suurimmaksi muodostui ”kentät” –luokka, johon sijoittui 26 prosenttia kysymyksen vastauksista. Tähän luokkaan luettiin myös vastaukset joissa oli mainittu jääradat. Pallopeleistä jalkapallo nousi esille muita lajeja selkeämmin. Jalkapalloa koskevia vastauksia oli kaikkiaan 22 kappaletta, joista seitsemässä mainittiin myös jäähalli. Jääratoja koskeneista 22 vastauksesta yhdeksän käsitteli niiden huonoa kuntoa. Tenniskentät mainittiin kymmenessä vastauksessa. Yleisemmin pallokentistä kirjoitti yhdeksän henkilöä. Näissä vastauksissa kirjoitettiin kentistä mainitsematta mitään lajia sen tarkemmin. Vastauksissa moitittiin usein huoltorakennuksia tai muita kentän kunnossapitoasioita. Pesäpallokenttien puutteita luetteli seitsemän vastaajaa, joista neljä mainitsi myös jäähallin. Puutetta kentistä ja niiden hoidosta kuvattiin muun muassa seuraavasti:

”Kentät ja huoltorakennukset ränsistyvät hoidon ja peruskorjausten puutteessa.”

Kevyenliikenteen väylät

Toinen jyvaskylälaisten puutteelliseksi kokema liikuntapaikkatyyppi oli kevyenliikenteen väylät, joista vastauksessaan mainitsi kymmenes asukkaista. Kevyenliikenteen väylistä kirjoitti kaiken kaikkiaan 32 vastaajaa. Näistä 18 oli kiinnittänyt huomiota väylien heikkoon kuntoon ja 16 oli kohdentanut puutteen tietylle alueelle tai tiettyyn kaupunginosaan. Uusia kevyenliikenteen väyliä toivoi kahdeksan vastaajaa ja kolme mainitsi niiden talvikunnosta. Kevyenliikenteen väylistä annettiin esimerkiksi seuraavanlainen mielipide:

”Pyörätiet paikoin huonossa kunnossa tai ei ollenkaan.”

Tässä vastauksessa ilmaistaan selkeästi, että pyöriteiden kunto on huono ja että niitä on liian vähän. Vastauksesta ei sen sijaan selviä sitä, mihin osaan kaupunkia vastaaja pyöriteitä toivoo, tai mitä hän toivoo tehtävän jo olemassa oleville pyöriteille.

Kevyenliikenteen väyliä, jotka ovat pääosin pyöriteitä, ei luokitella liikuntapaikaksi valtakunnallisessa liikuntapaikkarekisterissä. Kevyenliikenteenväylien rakentamisen lähtökohta ei olekaan liikunta, vaan yleinen liikkuminen paikasta toiseen. Kevyenliikenteenväyliä ei myöskään rakenneta kaupungin liikuntatoimen puolesta eikä niihin käytetä liikuntarakentamisen resursseja. Moni asukas kuitenkin mieltää nämä ympäri kaupunkia kiertävät reitit liikuntapaikaksi, koska mainitsi niistä liikuntapaikkoja koskevissa puutteissa. Kysymyksessä 23 pyörätiet on tosin annettu valmiinakin vastausvaihtoehtona. Voitaneen kuitenkin olettaa, että suurin osa vastaajista vastasi tuota ennen olevaan liikuntapaikkojen puutteita koskevaan avoimeen kysymykseen.

Kuntoradat

Yhteensä yhdeksän prosenttia liikuntapaikkojen puutteita käsitelleistä vastauksista koski kuntoratoja. Suurin osa asukkaista kommentoi ratojen kuntoa. Tällaisia vastauksia oli 16. Muita yhtä selkeitä luokkia ei kuntoradoista muodostunut. Ratojen valaisun koki

puutteelliseksi kolme vastaajaa. Yhtä moni asukas kommentoi ratojen opastuksen puutteellisuutta. Seuraavassa on esimerkki kuntoradat –luokan vastauksesta:

”Keltinmäen pururata, ei mitään huoltoa (purua, vaurioiden korjaamista).”

Asukkaan nimeämä pururata ei löydy valtakunnallisesta liikuntapaikkarekisteristä (LIPAS), johon Jyväskylän kaupungin liikuntavirasto on päivittänyt liikuntapaikkansa. Kyseistä rataa ei siis todennäköisesti ole mielletty liikuntapaikaksi (vaan se on esimerkiksi metsään muodostunut polku) tai se ei ole kaupungin omistama. Tällöin radan puutteiden kertominen tässä kyselyssä ei parantane asukkaan liikkumisen edellytyksiä. Toisaalta voidaan kysyä, mistä asukas sitten tietää, mikä liikuntapaikoista on kaupungin omistama. LIPAS –rekisteristä asia tosin selviää, mutta tämä edellyttää internetin käyttöä. Kuntoratoja koskevista vastauksista 24 oli tarkennettu koskemaan jotain tiettyjä tai joitain tiettyjä ratoja.

Liikuntasalit

Liikuntasaleja koskevia vastauksia oli yhteensä 22 eli seitsemän prosenttia kysymyksen vastauksista. Vastauksista 11 koski salien vuoroja ja ajanvarausta. Salien kunnan koki puutteelliseksi kuusi vastaajaa ja niiden pienuuden kaksi. Kaksi vastaajista näki salien soveltuvan huonosti salibandyyn tai sählyyn. Salitilannetta kommentoitiin esimerkiksi seuraavasti:

”Ei ole riittävästi salivuoroja , koska ei ole tiloja”

Uutta liikuntasalia toivoi 18 vastaajaa ja puutteita niissä oli havainnut 22 vastaajaa.

Ladut

Myös hiihtoon liittyviä vastauksia oli yhteensä 22. Yhdeksällä vastaajalla oli kokemuksia huonokuntoisista hiihtoladuista. Hiihtoa koskevista vastauksista seitsemässä mainittiin puutteita erityisesti Laajavuoren hiihtomahdollisuuksissa. Opasteita moitti viisi, valaistusta ja yhteyksiä puolestaan kolme vastaajaa. Rullahiihdon

näkökulmasta puutteita oli löytänyt kaksi vastaajaa. Puutteita hiihtomahdollisuuksissa kuvattiin esimerkiksi seuraavasti:

”Laajavuoren hiihtoladut voisi hoitaa paremmin. Tiheäpuustoisia osuuksia on tuskin koskaan lumetettu. Harventakaa tiheitä kuusia tai lumettakaa.”

”Halsila: latujen leveys ja kunnossapito talvella. Laajavuori: ensilumen puute. Turvallisen rullahiihtoradan puuttuminen (Laajavuori?).”

Jälkimmäisessä vastauksessa kommentit ensilumesta ja rullahiihdosta ovat selkeitä. Sen sijaan puutteet latujen leveydessä saattavat aiheuttaa suunnittelijalle tulkintaongelmia. Vastauksesta ei käy ilmi ovatko vastaajan mielestä periteisen latu-urat liian kapeita tai liian leveitä, vai onko vapaan hiihtotyylin rata hänen mielestään liian kapea.

Kuntosalit

Vastaajista kuusi prosenttia eli 18 asukasta mainitsi vastauksessaan kuntosalin. Yhtä selvää yleistä puutetta saleista ei kuitenkaan kerrottu. Vastauksissa oli huomattavissa yhteys kuntosalin ja uimahallin käytössä, sillä kahdeksan asukasta oli maininnut ne molemmat. Kuntosalien laitteet koki puutteelliseksi seitsemän vastaajaa. Kaksi mainitsi harrastamisen kalleuden tai kuntosalien siisteyden. Kuntosalien kohdalla mainittiin monesti myös saleilla järjestetyn ohjelman laatu. Kuntosaleilla harrastaminen oli herättänyt muun muassa seuraavanlaisia ajatuksia:

”Uimahallin punttisalilla on liian vähän laitteita ja allaspuolella liian vähän tilaa ”paremmin osaaville.”

LIPAS -rekisterin mukaan suureksi tai keskisuureksi tyytellystä uimahallin kuntosalista löytyy kolmen eri merkin laitteita sekä nyrkkeilysäkkejä. Kyseisestä vastauksesta ei käy ilmi onko puutteeksi koettu laitteiden yleinen vähyys vai tietynlaisten laitteiden puute. Kuntosali saattaa olla yleisesti koettu hyvin varustetuksi, mutta tiettyjen laitteiden puute haittaa juuri tämän asukkaan liikuntaharrastamista.

Uimahalli

Uima- ja jäähallia koskevat vastukset kerättiin omiksi luokikseen niiden suuren määrän vuoksi. Lisäksi yhdeksi luokaksi valittiin ”yksittäiset liikuntapaikat”.

TAULUKKO 5. Uimahallia, jäähallia ja yksittäisiä liikuntapaikkoja koskeneet vastaukset. Vastausten määrä sekä prosenttiosuus kysymykseen.

Uimahalli		Jäähalli		Yksittäiset liikuntapaikat	
Hinta	24	Pienuus	6	Monitoimitalo	14
Hygienia	16	Vuorot	5	Keilahalli	14
Yleisesti	14	Kunto	5	Graniitti	14
		Uusi halli	4	Uimarannat	5
				Golf	3
Yhteensä	54	Yhteensä	23	Yhteensä	50
= 18%		= 8%		= 17 %	

Uimahalli Aalto Alvarissa puutteita oli kokenut lähes viidesosa vastaajista. Näitä Aalto Alvaria koskevia mielipiteitä oli kaikkiaan 54 kappaletta. Eniten jyvaskyläläisiä harmitti uimahallin kalleus. Uimisen, kylpemisen tai kuntosalin hinnasta valitti kaikkiaan 24 asukasta. Toinen esiin noussut tema oli Aalto Alvarin hygienia, jonka oli kokenut puutteelliseksi 16 asukasta. Osa vastaajista valitti uimahallin puutteista yleisemmin. Uimahallin hinnoista ja hygieniasta mainittiin esimerkiksi seuraavaa:

”Kun kuntouimarin pääsymaksu uimahalliin on korkeampi kuin tupakka-askin hinta, niin jokin on kylpylämäisesti pielessä.”

”Uimahalli - homeinen, likainen, epäsiisti (siis peseytymistilat).”

Ensimmäisessä esimerkissä vastaaja esittää mielipiteensä siitä, ettei oman kunnan hoitamisen tulisi olla terveyttä vaarantavaa tupakanpolttoa kalliimpaa. Lisäksi vastaaja kaiki epäilee hintojen kalleuden johtuvan uimahallin kylpyläosan ylläpidosta. Jälkimmäisessä esimerkissä vastaaja moittii uimahallin puhtaanapitoa. Vastaus ei sinänsä koske itse liikuntatilan kuntoa, mutta sen kirjoittajalle puhtaat, hygieeniset ja riskittömät oheistilat ovat ilmeisen tärkeitä.

On huomattava, että kyselyn ajankohtana kesällä 1998 uimahalli oli suljettuna remontin vuoksi. Parannusta oli siis odotettavissa. Asukkaiden kokemukset perustuivat kuitenkin hallin vanhaan kuntoon, sillä heillä ei vielä voinut olla kokemusta korjatusta hallista. Osa mainituista puutteista on jo korjattu suunnitelman tekoa aloitettaessa. Remontista tiedettiin ja sen seurauksia pohdittiin esimerkiksi seuraavalla tavalla:

”...Uimahalli ränsistynyt ja kallis (tosin remontissa -> toivottavasti hinnat ei enää nouse).”

Tämän vastaajan ja 23 muun uimahallin kalleudesta maininneen pettymykseksi hinnat eivät remontin myötä laskeneet, vaan päinvastoin nousivat keskimäärin kolme markkaa kävijältä (Jyväskylän kaupunki 1999e). Vastaaja ei toisaalta ole ehkä lainkaan pohtinut millä hänenkin toivomansa remontti rahoitetaan, jos ei pääsymaksuja nostamalla. Asukkaiden mielipidettä liikuntatoimintojen maksuihin kyseltiin myös kahden erillisen kysymyksen avulla (Liite 1, s.152-153).

Jäähalli

Kahdeksan prosenttia kommenteista koski jäähallia. Paljon lehdistössä esillä ollut vaatimus uuden jäähallin rakentamisesta näkyi kuitenkin vain neljässä vastauksessa. Voidaan kuitenkin päätellä, että nykyinen jäähalli ei tyydytä kaikkia vastaajia. Hallin pienuutta kommentoi kuusi asukasta. Viisi asukasta oli kiinnittänyt huomiota jäähallin vuoroihin. Yhtä moni kommentoi myös hallin kuntoa. Jäähallin olosuhteita kommentoitiin esimerkiksi seuraavasti:

”Jäähallin peruskorjaus (ilmastointi, lisää paikkoja).”

Asukkaan kokema puute on huomattu laajemminkin, sillä liikuntalautakunnan ilmoittamien vuoden 2000 talonrakennushankkeissa kilpahallin ilmanvaihdon peruskorjaus on kiireellisyysjärjestyksessä toisena (Jyväskylän kaupunki 1999c). Sen sijaan lisäpaikkojen toive viittaa puutteen kokemiseen penkkiurheilijan näkökulmasta. Jäähallin laajentaminen ja paikkojen lisääminen ei ole lähivuosina kaupungin suunnitelmissa.

Paljon julkisuudessa käsiteltyä jäähallin yksityistämistä sivuttiin vain seuraavassa vastauksessa:

”Jäähalli liian pieni (yksityistettävä). Aalto Alvari liian kallis. Ulkokaukalot, valot, pukukopit, huonot jäät. Pyörätiet kuntoon, on kuin vuoristorata välillä.”

Tässäkin vastauksessa on melko varmasti kyse penkkiurheilijan näkökulmasta. Toisaalta mikäli muut vastauksessa mainitut puutteet ovat asukkaan itsensä kokemia, on kyseessä myös aktiivinen liikkuja. Ulkokaukaloiden valoja koskevia puutteita ei asukas juurikaan ole tarkentanut. Epäselväksi jää onko kyse valojen puuttumisesta kokonaan, niiden huonosta kunnosta, rikkinäisyydestä vai heikosta tehosta. Pyöräteiden puutteita kuvaava ’vuoristorata’ voidaan myös tulkita useammalla tavalla.

Jäärheilulla on kaupungissa selvästi harrastajansa ja kannattajansa, sillä yhteenlaskettuna jäähallia ja jääratoja koskevia mainintoja oli 45. Kahden asukkaan vastauksessa mainittiin nämä molemmat. Toisaalta voidaan siis todeta, että jäähallia ja jääratoja käyttävät eri asukkaat, tai niiden puutteet on huomioitu eri asukkaiden taholta.

Yksittäiset liikuntapaikat ja -paikkatyypit

Kaikista 300 vastauksesta 17 prosenttia koski tiettyjä yksittäisiä liikuntapaikkoja. Useimmin mainittiin monitoimitalo, keilahalli ja Kuokkalan Graniitti. Näistä kaikista puutteita oli löytänyt 14 asukasta.

Kahdeksan asukasta moitti monitoimitaloa epäviihtyisäksi. Kyseisen liikuntapaikan kuntosali sai monet vastaajat kommentoimaan, esimerkiksi seuraavalla tavalla:

”Monitoimitalon kuntosalin laitteet + ilmastointi on aivan järkyttäviä.”

Kyseisessä vastauksessa asukas ei kerro millä tavalla laitteet ovat hänen mielestään puutteellisia. Tämän perusteella voitaneen ryhtyä korjaustoimenpiteisiin, vaikka toisaalta ei tiedetä onko laitteet koettu vaarallisiksi, huonokuntoisiksi, vääränlaisiksi vaiko kenties likaisiksi. Toinen koettu puute on nyt korjattu, sillä monitoimitalon ilmastointijärjestelmää korjattiin vuoden 1998 aikana (Jyväskylän kaupunki 1999d).

Uimarannat eivät sinänsä ole yksittäisiä liikuntapaikkoja vaan liikuntapaikkatyyppeihin kuuluvia. Graniittia ja uimarantoja koskevat vastaukset olivat hyvin heterogeenisiä. Keilahallin kohdalla vastaus liittyi aina sen puuttumiseen kaupungista. Keilahalliin liittyi esimerkiksi seuraava vastaus:

”Keilahalleja voisi olla enemmän. (Onko niitä edes???)”

Vastaajan kokema puute on aiheellinen, sillä Jyväskylän keilahalli lopetti toimintansa taloudellisista syistä. Tämä herätti keskustelua myös paikallislehtien sivuilla. Lisäksi Jyväskylän Keilailuliitto lähestyi liikuntalautakuntaa harrastuksen olosuhteiden turvaamiseksi. Vastauksen lopussa esitetty kysymys voidaan tulkita joko sarkasmina tai todellisena tietämättömyytenä tilanteesta. Keilahallin kohtalo oli pitkään epäselvä. (Jyväskylän kaupunki 1998b.) Jyväskylä haki Länsi-Suomen läänin-hallitukselta avustusta keilahallille (LIPAS 1999d). Vuoden 1999 lopussa aloitti Jyväskylässä toimintansa uusi keilahalli, joten ainakin tältä osin puute on korjattu.

Alueet

Luokittelin vastaukset myös sen mukaan, mikä kaupungin alue tai -osa niissä oli mainittu. Alaluokat määräytyivät vastaajien eikä varsinaisten virallisten kaupunginosien mukaan. Alueita koskevia vastauksia oli yhteensä noin viidesosa kaikista vastauksista. Asukkaat olivat nimenneet Harjun ja Hippoksen selkeästi omiksi liikunta-alueikseen. Eniten puutteita oli löytynyt Hippoksen ja Laajavuoren alueilta alueelta, joista molemmista puutteita koskevia kokemuksia oli kaikkiaan 20 asukkaalla. Harjun liikuntapaikoista kirjoitti 14 asukasta ja Halssilaa sekä Huhtasuota koskevia vastauksia oli seitsemän.

Vaikka alue mainittiinkin vastauksessa, ei aina välttämättä ollut kyse siinä havaituista puutteista. Esimerkiksi seuraavassa vastauksessa moitittiin pikemmin kaupungin liikuntasuunnittelua kuin Hippoksen alueen olosuhteita:

”Liikuntapaikkoja voisi olla muuallakin kuin Hippoksella.”

Laajavuoren –alueen puutteeksi oli koettu esimerkiksi seuraavaa:

”Laajavuori: liian lyhyt kuntorata. Huonot opasteet.”

Vuorot

Liikuntapaikkojen käyttövuorot ja –mahdollisuudet koki puutteellisiksi yhteensä 30 asukasta, mikä oli kymmenes vastaajista. Näistä kymmenen toivoi parannusta jääurheiluun tarkoitettujen liikuntapaikkojen vuorojen jakoon. Kahdeksan asukasta toivoi, että muillakin kuin seuroilla, yhdistyksillä tai muilla yhteisöillä olisi mahdollisuus vuokrata tiloja. Viiden asukkaan mielestä vuoroja oli tarjolla huonoon aikaan.

TAULUKKO 6. Alueita ja vuoroja koskeneet vastaukset. Vastausten määrä sekä prosenttiosuus kysymykseen vastanneista.

Alue	Vuorot		
Hippos	20	Jääurheilu	10
Laajavuori	20	Käyttöoikeus	8
Harju	14	Huono aika	5
Yhteensä	54	Yhteensä	30
=18%		= 10%	

Vuoroihin luokitelluista vastuksista löytyy esimerkiksi seuraava:

”Lasta ajatellen, jääharkat inhimilliseen kellonaikaan, ei klo 21.00 koulupäivänä!”

Osa vastauksista vaikutti huumorilla kirjoitetuilta, vaikka seuraavanlaisen kommentinkaan vakavuudesta ei voi olla varma:

”Kesällä ei hiihtomahdollisuutta!”

Asukas saattaa toivoa, että Jyväskylässäkin olisi Vuokatin hiihtoputken kaltainen kesäharjoittelumahdollisuus. Mikäli kyseessä on kilpaurheilija, asukas ehkä kokee kyseisen puutteen olevan merkittävä este omalle urheilu-uralleen. Kunnan velvollisuudeksi ei kuitenkaan ole katsottu huippu-urheilun rajatonta tukemista. Mikäli kyseessä taas on kuntoilija, voisi vastauksen jopa tulkita siten, että suomalaiset ovat tottumassa lajinsa harrastamiseen vuodenaikojen vaihtelusta huolimatta.

Osa vastaajista ei tyytynyt luettelemaan vain havaitsemiaan puutteita, vaan pohti puutteiden syitä tai mahdollisuuksia asian parantamiseksi:

”En tunne riittävästi. Hoito väheni laman ja kaupungin velkojen takia.”

”Laajavuoressa paippi ihan surkea, se pitäisi tehdä kokonaan lumesta ja tasaisempaan kohtaan.”

Jälkimmäisen vastauksen kohdalla asukas kertoo kokemansa puutteen kohdalla miten asiaa voitaisiin korjata. Tämä helpottanee puutteen ymmärtämistä ja parannusten tekemistä.

Liikuntasuunnitelmaa koskevan raportin mukaan sulkapalloilijat olivat kokeneet eniten hankaluutta vuorojen saannissa (Mäntynen 1999, 54). Vastauksista kuitenkin vain kaksi koski sulkapallovuoroja, kun taas esimerkiksi jääpelien vuorot koki puutteelliseksi kymmenen asuakasta.

9.6 Monivalinta- ja avointen kysymysten vastaavuus

Eroja avointen- ja monivalintakysymysten vastausten välille syntyi muun muassa liikunnan harrastamisen esteiden sekä liikuntapaikkoja koskevia toiveiden ja puutteiden kohdalla. Liikunnan harrastamisen esteitä tarkasteltaessa havaitaan, että vastaajat olivat kirjoittaneet omin sanoin myös sellaisista esteistä, joille oli annettu valmiskin vaihtoehto. Tällaisia olivat esimerkiksi liikuntapaikkojen puute tai etäisyys, kalliit maksut ja sairaus. Avoimeen kysymykseen vastatessaan koki asukas ehkä, että hänen näkemyksensä välittyi paremmin päättäjille.

Tarkasteltaessa mainittujen puutteiden ja toiveiden yhtäläisyyksiä, ei suora vertaaminen ole mielekästä. Puutteet käsittelivät lähes aina olemassa olevia liikuntapaikkoja, kun taas toiveet koskevat sijaan kaivattuja, puuttuvia liikuntapaikkoja. Sen sijaan vastausten asuinaluekohtaiset erot saattavat antaa suunnittelijoille miettimisen aihetta.

Monivalintakysymyksen kohdalla vastaajat eivät olleet valinneet toivotun liikuntapaikan sijaintia valmiista vastausvaihtoehdoista, jotka oli annettu kysymyksen kuusi kohdalla, vaan he kirjoittivat alueen nimen vapaasti. Vastaukset toivotun liikuntapaikan sijainnista luokiteltiin kuudessa kysymyksessä käytetyn (Liite 1, 149) jaottelun perusteella. Alueiden osalta monivalintakysymyksen ja avoimen kysymyksen vastauksissa oli eroja, joita voidaan tarkastella taulukon 5 avulla. Suurin osa toiveista (44%) ja kysymyksessä 22 kerrotuista puutteista (45%) koski keskustan liikuntapaikkoja. Keskustaan toivottiin eniten keilahallia, jonka oli valinnut 37 asukasta (16% keskustaa koskeneista vastauksista). Kuntosalia toivoi keskustaan 13 asukasta (6%).

Puutteiden kohdalla Kypärämäen–Kortepohjan alueen liikuntapaikkoja koskevia vastauksia oli suhteessa yhtä paljon kuin alueelle sijoittuvia toiveita. Kypärämäen–Kortepohjan alue oli puutteissa toiseksi useimmin mainittu alue. Toiveissa Kuokkalaa koskevia vastauksia (24%) oli toiseksi eniten. Kantakaupunki ja Halssila poikkesivat muista alueista sikäli, että niiden kohdalla koettuja puutteita oli suhteessa toiveita enemmän.

Toivotuin uusi liikuntapaikka Kypärämäki–Kortepohja –alueelle oli kuntosali. Sama toivomus oli kärjessä myös Lohikoski–Heinälammen, Huhtasuon, Keltinmäki–Myllyjärven, Keljon ja Halssilan alueiden kohdalla. Tenniskentät olivat myös toivomuslistan kärjessä. Uutta tenniskenttää toivoi Keltinmäki–Myllyjärvelle 15, Kuokkalaan 13 ja Lohikoski–Heinälammelle viisi asukasta. Lenkkipolku oli Kuokkalan toivotuin uusi liikuntapaikka, jonne sitä kaipasi 14 asukasta. Keltinmäki–Myllyjärvelle lenkkipolun haluaisi kahdeksan vastanneista.

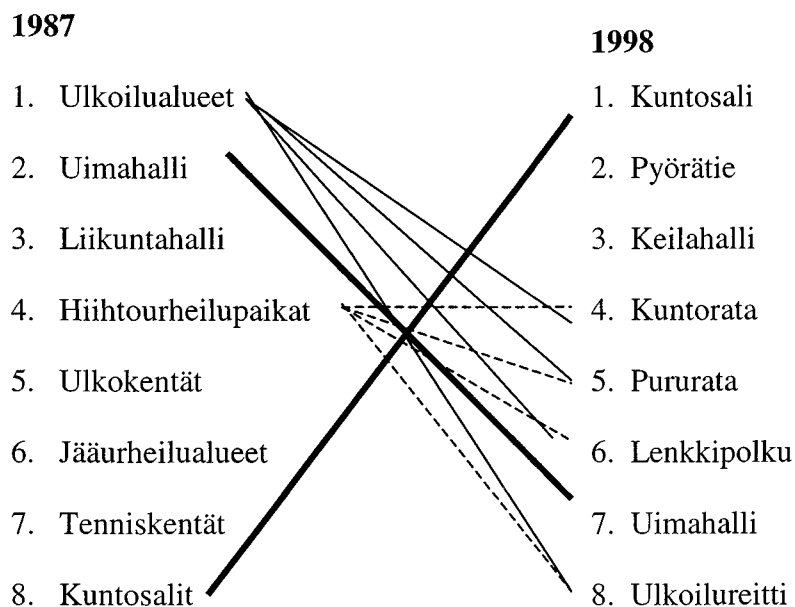
TAULUKKO 5. Liikuntapaikkoja koskevien puutteiden ja toiveiden jakautuminen alueittain vastausten määrän mukaan.

Alueen nimi	Puute avoin	Toive monival.	Alueen nimi	Puute avoin	Toive monival.
Kantakaupunki	45%	44%	Halssila	5%	0,6%
Kypärämäki– Kortepohja	8%	8%	Lohikoski- Heinälampi	4%	6%
Huhtasuo	6%	8%	Keltinmäki– Myllyjärvi	2%	8%
Kuokkala	6%	24%	Säynätsalo	1%	3%
Keljo	6%	12%			

9.7 Vertailua vuoden 1987 tuloksiin

Jyväskylän edellistä liikuntasuunnitelmaa tehtäessä käytettiin hyväksi Liikunnan Mallikunta -projektin tutkimustuloksia, jolloin tietoja liikuntaan liittyvistä asioista kerättiin sekä väestöltä että kaupungin kaikilta urheiluseuroilta (Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö 1987b, 31, 35, 38). Verrattaessa vuoden 1998 väestökyselyn tuloksia tuolloin saatuihin tuloksiin, on joitain eroja havaittavissa. Tuloksia voidaan vertailla, vaikka uusien liikuntapaikkojen toivetta kysyttiin aikaisemmassa kyselyssä avoimen kysymyksen avulla ja uudessa monivalintakysymyksellä. Pääpiirteissään kyselylomake oli pysynyt melko samana. Joitain kysymyksiä oli muutettu vastaamaan paremmin nykyisen liikuntakulttuurin piirteitä. Esimerkki tällaisesta on erityisliikunnan edellytyksien arviointi.

Kuten kuviosta 9 nähdään, yhdeksästä toivotuimmasta uudesta liikuntapaikasta vain kuntosali ja uimahalli ovat pysyneet samoina. Toisaalta vuonna 1987 neljäntenä ollut toive hiihtourheilupaikoista on kaikesti säilynyt ennallaan, sillä uudessa kyselyssä hiihtomahdollisuudet sisältyivät kuntoratoihin. Aikaisemmassa kyselyssä toisena ollut uimahalli on nyt seitsemänneksi toivotuin liikuntapaikka. Tämä selittyy osittain sillä, että Jyväskylän uimahallia perusparannettiin vuonna 1991. Nyt ovat ensimmäisenä kuntosalit, jotka kymmenen vuotta aikaisemmin olivat kahdeksanneksi toivotuimpia. Tuolloin ensimmäisenä olivat ulkoilualueet. Aikaisemmin kolmantena ollut liikuntahallihan rakennettiin Jyväskylään kuluneen vuosikymmen aikana. Nyt kärjestä löytyvät toiseksi eniten toivotut pyörätiet, kolmantena oleva keilahalli, ulkoliikuntapaikkoja edustavat kunto- ja pururadat, lenkkipolku sekä ulkoilureitti.

KUVIO 9. Jyväskyläläisten eniten toivotat liikuntapaikat vuosina 1987 ja 1998.

Liikuntaharrastamisen esteitä tarkasteltaessa (ks. 98) liikuntaharrastuksen kalleuden oli 1987 maininnut vain viisi prosenttia vastaajista (Mäntynen 1999, 49-50), kun vuonna 1998 joko kalliit maksut tai liikuntaharrastuksen kalleuden valitsi yli kolmasosa vastaajista. Aikaisemmassa kyselyssä oli valittavana vain yksi ”kalleus”-vaihtoehto.

Esteistä ajanpuutteen on uudessa kyselyssä valinnut seitsemän prosenttia enemmän asukkaista kuin aikaisemmassa kyselyssä (Mäntynen 1999, 50). Saamattomuuden osuus esteistä on sen sijaan laskenut kymmenen prosenttia (Mäntynen 1999, 50). Oman viitsimättömyyden tunnustamisessakin voi tietysti olla eroja nyt ja kymmenen vuotta sitten, mutta tuskin koko eroa selittävissä määrin. Liikuntavälineiden puute, perhe-elämän vaatimukset ja tiedon puute liikuntapalveluista koettiin nyt aikaisempaa suurempina esteinä. Muut harrastukset eivät enää haitanneet liikuntaharrastusta samassa määrin kuin ennen (Mäntynen 1999, 52).

10 POHDINTA

Vaikka liikuntasuunnittelu on perus- ja soveltavia tieteenaloja hyödyntävää, vaatii käytännön liikuntasuunnittelu tuekseen alan tutkimusta ja omia suunnittelumalleja. Liikuntasuunnittelua ei voida tehdä suoraan yhdyskunta- tai kaupunkisuunnittelun pohjalta, vaan työssä on huomioitava liikunnalle ominaiset piirteet. Tällaisia ovat esimerkiksi harrastusmuotojen moninaisuus ja vuodenaikojen aiheuttamat olosuhde-muutokset.

Suunnittelussa, niin myös liikuntasuunnittelussa on pitkään pyritty asukkaiden kannalta parhaisiin ratkaisuihin. Suunnittelutavat ovat kuitenkin olleet enimmäkseen asiantuntijoista ja virkamiehistä päin ohjautuvia. Tällöin ylhäältä ohjatussa suunnittelussa on toteutettu näiden tahojen mielestä asukkaiden parhaaksi koituvia periaatteita. Asukkaiden todelliset näkemykset eivät kuitenkaan välttämättä vastaa näitä periaatteita. Suunnittelussa onkin herätty asukasnäkökulman tavoitteluun. Tämä työ tukee osaltaan tuota muutosta kohti ihmisläheisempää suunnittelua. Uusia suunnittelumalleja tai -teorioita se ei kuitenkaan anna.

Asukaslähtöinen suunnittelu on ajankohtainen teema myös liikuntasuunnittelun kehittämisessä. Vuosikymmeniä kestäneen liikuntasuunnittelun kehityksen ja liikunta-paikkarakentamisen historian aikana opittua tietopääomaa ja kokemusta ei kuitenkaan kannata hylätä. Menneisyyden tiedostaminen on tärkeää tulevaisuudessakin. Vaikka painopiste olisikin asukaslähtöisessä suunnittelussa ja ennen kaikkea paikallisuudessa, yleisten periaatteiden luomisessa ja rahoituksen kanavoinnissa säilytettäneen myös valtakunnan ja läänin tason toimielimet.

Lähimenneisyyden tarkastelussa mainittiin, kuinka liikuntasuunnitteluun lisättiin 1970-luvulla myös fyysisen suunnittelun merkitys. (Suomi 1989, 47-48.) Tämä tarkoitti liikuntasuunnittelua maankäytön, liikuntatilojen ja välineiden suunnittelua. Tuo fyysinen suunnittelu tulee tässä työssä selkeimmin esille asukkaan liikuntatiloissa kokemissa puutteissa ja niitä koskevissa toiveissa. Asukas ei niinkään ajatellut uimahallia, monitoimitaloa ja muita liikuntapaikkoja maankäytön kannalta, mutta niiden toimivuuden kannata kylläkin. Kysymyksessä oli siis funktionaalisen suunnittelun aiheuttama puute. Toisaalta voidaan myös ajatella, että liikuntapaikkojen epäkäytännöllisyys ja toiminnalliset puutteet johtuvat osittain myös liikuntapaikkarakentamisen puutteista. Maankäytön suunnittelu toteutuu kaavoituksen kautta. Kaiken kaikkiaan muutaman vuosikymmenen takaisille liikuntasuunnittelun käsitteille löytyy perustelua myös tämän päivän asukkaan tarpeista ja toiveista.

1970-luvulla oli tavoitteena, että liikuntasuunnittelu olisi myös liikenne- ja rakennussuunnittelua. Tuo tavoite on mielekäs asukkaiden kevyenliikenteen väyliä koskevien vastausten näkökulmasta. Myöhemmin liikuntasuunnitteluun lisättiin vaatimus, että sen tulisi olla ekologisesti osa yhdyskunta- ja yhteiskuntasuunnittelun muodostamaa alue-suunnittelua. (Suomi 1989, 47-48.) Aluesuunnittelun merkitys tulee esille tarkasteltaessa tutkimukseen vastanneiden asukkaiden omille asuin- ja liikkumisalueilleen kohdistamia liikuntasuunnittelun vaatimuksia. Myös entisissä tavoitteissa on siis hyödyntämiskelpoisia lähtökohtia tämän päivän suunnittelulle.

1980-luvulla elettiin taloudellisen nousukauden huumassa. Kylpylöitä ja laskettelurinteitä rakennettiin jatkuvan kasvun uskossa. Asukas mielipiteineen jäi suunnittelukoneiston jalkoihin. 1990-luvulle siirryttäessä merkkejä resurssien vähenemisestä alkoi kuitenkin näkyä. Samalla ihmisläheisemmät suunnittelutavat saivat kannatusta.

Menneen vuosikymmenen liikuntasuunnitteluun vaikuttivat monet uudistukset. Vapaa-kuntakokeilun, valtionosuusuudistuksen ja uuden kuntalain lisäksi liikuntalakia uudistettiin. Kestävään kehitykseen vaikuttanee eniten uusi maankäyttö- ja rakennus-laki. Lisäksi liikuntahallinnossa on vuosikymmenen lopulla siirrytty uusiin toimikausiin. Työnsä on aloittanut niin uusi hallitus, kulttuuriministeri kuin valtion liikuntaneuvostokin. Lisäksi Suomen Liikuntaan ja Urheilu ry:lle on valittu uusi toiminnanjohtaja sekä puheenjohtaja. 1990-luvulla läänien määrä on vähentynyt viiteen ja yhä useampi kunta on organisoinut liikuntatoimensa osaksi isompaa hallintokuntaa. Viimekädessä nämä ja muut muutokset vaikuttavat myös yksittäisen asukkaan liikkumisolosuhteiden kehittymiseen tai kehittymättä jäämiseen.

Uudelle vuosituhannele siirryttäessä on Suomen taloudessa päästy pahimman yli. Muun muassa uusien laskettelukeskusten perustaminen on jälleen alkanut kiinnostaa useaa kuntaa. Myös usko luontomatkailun kysyntään tuntuu olevan vahva. Suuria investointeja suunniteltaessa olisi 1980-luvun pettymykset ehkä kuitenkin syytä pitää mielessä.

Valtakunnallisten uudistusten ja yleisen kehityksen rinnalla muutokset koskevat myös kuntia. Jyväskylän kohdalla näitä ovat olleet muun muassa väestörakenteen muutos, liikuntatoimen työjako ja liikuntapaikkarakentamisen määrä. Paikallisella tasolla tulisi tulevaisuudessa miettiä myös yhteistyömahdollisuuksia lähikuntien kanssa. Jyväskylän kaupungin kohdalla ympäristön kunnat ovat melko pieniä, eikä niillä ole yksin resursseja rakentaa useamman lajin huippu-urheilun harjoittelupaikkoja. Oman hyppyrimäen, keilahallin tai kylpylän tekeminen jokaiseen kuntaan ei olisi järkevää saattika kestävän kehityksen mukaista. Liikuntasuunnitelmaa tehtäessä yksi tavoitteista onkin yhteistyön lisääminen Jyväskylän maalaiskunnan kanssa.

Mitä tutkimuksen tulokset sitten kertovat? Työn pääongelmaan ”Millaisia ovat asukkaiden liikuntapaikkarakentamista koskevat toiveet ja tarpeet?” aineisto antoi osittain vastauksen. Pääongelman ratkaisua voidaan lähestyä tarkastelemalla alaongelmiin saatuja vastuksia.

Koettuja puutteita koskevaa alaongelmaa lähestyttiin luokittelemalla avoimen kysymyksen vastauksia. Muodostetut luokat eivät olleet yhteismitallisia, mutta luokittelussa olikin tarkoituksena pikemminkin löytää teemat ja aihealueet, jotka vastauksista selkeimmin nousivat esille. Toisaalta tässä esiteltyjen luokkien typologia ei ollut ’täydellinen’ eli kaikkia vastauksia ei voida sijoittaa tässä mainittuihin luokkiin. Kaikkien työstämisvaiheessa koottujen luokkien (esimerkiksi liikuntatoiminnan järjestäminen –luokan) esittelyä ei nähty mielekkääksi liikuntapaikkarakentamisen osalta. Lisäksi luokittelu on aina sidoksissa sen tekijään. Tämän vuoksi luokittelijan on tiedostettava, että jonkin toisen tulkitsijan oleelliseksi näkemä vastaus saattaa jäädä mainitsematta. Esille nostetut asiat eivät siis välttämättä ole samoja toisen luokittelijan työn tuloksena. Tämän työn kohdalla tulkintaa on helpottanut myös paikallisen sanomalehden liikuntapaikkoja koskevien yleisönosastokirjoitusten seuraaminen, sekä liikuntalautakunnalle tehtyjen aloitteiden lukeminen. Oma harrastuneisuuteni on myös laajentanut tulkintaa.

Tulkinnassani selkeimmin nousivat esille kentiin, yksittäisiin liikuntapaikkoihin ja ennen kaikkea uimahalliin liittyvät vastaukset. Lisäksi asuinalue näkyi huomattavassa osassa vastauksia.

Uusien toiveiden tarkastelu tuotti tuloksia toista alaongelmaa varten. Toivotuimmat uudet liikuntapaikat olivat kuntosali, pyörätie ja keilahalli. Heti näiden jälkeen seuraavaksi yleisempiä olivat toiveet kunto- ja pururadasta sekä lenkkipolusta. Kahdeksan yleisimmän vastauksen joukosta viisi koski ulkoliikuntapaikkoja ja kolme

sisäliikuntapaikkoja. Toiveiden jakautuminen oli sama vuonna 1987, joten Mäntylän ym. (1990) ennustus luonnonmukaisten liikuntaympäristöjen merkityksen kasvamisesta ei ole toteutunut. Raatikainen ja Forsström (1992) sitä vastoin arvelivat liikkumisen rakennetuilla liikuntapaikoilla lisääntyvän. Tuloksien perusteella voisi päätellä, ettei tämäkään ole toteutumassa. Olihan suosituimmista kesä- ja talviliikuntamuodoistakin viisi kuudesta ulkoliikuntamuotoja, joita harrastetaan luonnossa tai kevyenliikenteen väylillä.

Toiveita voidaan pohtia myös liikuntaharrastamisen esteiden näkökulmasta. Kuitenkin vain osassa esteitä liikuntapaikoilla ja liikuntapaikkarakentamisella on merkittävä rooli. Tällaisia esteitä ovat 'liikuntapaikkojen epäviihtyisyys', 'liikuntapaikkojen huono kunto' ja 'vaikeat kulkuyhteydet liikuntapaikalle'. Näistä yksikään ei kuitenkaan ollut kymmenen yleisemmin mainitun esteen joukossa. Toisaalta nämä esteet saattavat olla hyvinkin merkityksellisiä yksittäiselle asukkaalle.

Seuraava alaongelma koski mainittujen puutteiden ja toiveiden yhtäläisyyksiä. Suora vertaaminen ei ollut mielekäästä, sillä puutteet koskevat lähes aina olemassa olevia liikuntapaikkoja ja toiveet sen sijaan kaivattuja, puuttuvia liikuntapaikkoja. Toisaalta monien liikuntapaikkatyyppien kohdalla tuntuisi olevan tarvetta niin peruskorjaukseen kuin uudisrakentamiseenkin, sillä ne oltiin mainittu sekä puutteissa että toiveissa. Tällaisia olivat esimerkiksi kuntosali, pyörätie/kevyenliikenteen väylät, kuntoradat ja uimahalli. Lisäksi voitaisiin myös kysyä, ovatko vastaajat uuden toiveen nimetessään pohtineet edes mahdollisuutta, että vanhan ja puutteellisen korjaaminen riittäisi.

Se miten vastaukset koskivat eri kaupunginosia antoi myös pohtimisen aihetta. Alueilla, joiden kohdalla toiveiden osuus on mainittuja puutteita suurempi on uusien liikuntapaikkojen rakentamiseen melko varmasti tarvetta. Puutteitahan ei voi kertoa, jos liikuntapaikkaa ei edes ole. Liikuntapaikan toivominen on tällöin ainoa vaihtoehto.

Alueita, joissa toiveita oli puutteita enemmän, olivat kaikki alueet lukuun ottamatta Kypärämäki-Kortepohjaa. Sen kohdalla koettuja puutteita ja toiveita oli osuudeltaan yhtä paljon. Voitaneen siis ajatella, että tällä alueella liikuntapaikkojen peruskorjaukset ovat etusijalla. Muilla alueilla olisi sen sijaan harkittava myös liikuntapaikkojen uudisrakentamista.

Pääongelmassa mainitut tarpeet eivät tulleet suoranaisesti esille edes avoimista vastauksista. Tältä osin tutkimusongelmaan ei saatu vastausta. Asukkaiden kokemat puutteet olivat hyvin käytännönläheisiä ja kuvailivat konkreettisesti havaittuja vikoja, huonoa kuntoa, likaisuutta ja muita puutteita. Vain muutamassa vastauksesta oli löydettävissä mahdollisia yhteyksiä taustalla vaikuttaviin tarpeisiin. Toki tulkitsija olisi voinut tehdä pitkälle vedettyjä johtopäätöksiä useammastakin vastauksesta, mutta tällöin olisi tutkimuksen reliabiliteetti kärsinyt merkittävästi. Tarpeiden kartoittamiseksi olisi kysymyksen muoto voinut olla toisenlainen siten, että vastaajia olisi pyydetty vastaamaan suoraan siihen, millaiset tarpeet vaikuttavat heidän liikuntapaikka-toiveisiinsa. Toisaalta, kuten Allardtkin (1980) on maininnut, on ihmisten usein vaikea edes tiedostaa käyttäytymistään ohjaavia tarpeita.

Alakysymykseen: ”Mistä mainitut tarpeet ja puutteet kertovat?” on vastattu jo edellä. Entä alaongelma: ”Antavatko avoimet ja monivalintakysymykset yhdessä käyttökelpoista tietoa liikuntasuunnitteluun verrattuna pelkkiin monivalintakysymyksiin?” Luettuani, luokiteltuani ja tulkittuani avoimen kysymyksen vastauksia monivalintakysymyksen tulosten rinnalla väittäisin, että kysymyksen vastauksien yhdessä antama tieto on pelkkiä monivalintavastauksia monipuolisempaa ja luotettavampaa. Asukkaan omin sanoin kertomat, yksittäiset puutteet lisäävät tilastollisten tulosten tulkitsijan ymmärrystä siitä, miten asukkaat kokevat liikuntapaikkojen vastaavan heidän vaatimuksiaan. Avointen vastausten avulla tulkitsija voi myös huomata mahdollisia

puutteita monivalinta-kysymyksessään. Lisäksi avoin vastaus antaa asukkaalle mahdollisuuden painottaa puutteen tai toiveen tärkeyttä haluamassaan määrin.

Pohdittaessa tuloksia teoriaosassa käsiteltyjen toivomus- ja ihannevaltaisten periaatteiden kannalta lienee Jyväskylän liikuntapaikkasuunnitelma toivomusvaltaisen ja ihannevaltaisen periaatteiden käytön yhdistelmä. Teoriassa asukkaan toivomukset pyritään täyttämään, mutta kaikkien esitettyjen toivomusten toteuttaminen ei liene järkevää. Jos kaupungin periaatteena on tukea kuntoiluharrastusta, ei päättäjien silloin välttämättä tarvitse hyväksyä esimerkiksi seuraavaa huippu- ja penkkiurheilunäkökulmaa:

”Hippoksen pesäpallokentän katsomot kaipaisivat uudistusta.”

Vastauksen kirjoittaneelle asukkaalle saattaa pesäpallokatsomoiden kunto kuitenkin olla merkittävä puute. Kysymyksessä tuskin on vastaajan omaa liikuntaharrastusta haittaava seikka, mutta hänen näkökulmastaan se saattaa liittyä yhdessäolon, sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteisyydentunteen tarpeeseen.

Joitain vastauksia ei liikuntapaikkarakentamisen suunnittelussa puolestaan edes tarvitse ottaa huomioon, vaan ne sisältyvät ennemminkin liikuntatoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Tästä esimerkkinä seuraava vastaus:

”Kansalaisopiston seuratanssikurssi oli pettymys. Kurssi maksoi mm. 150 mk/henki ja esim. valsseja oli tasan yksi kpl, jota aina kelattiin kasettisoittimelta uudelleen ja uudelleen, että tätä tasoa.”

Vaikka koettu puute ei koske liikuntapaikkarakentamista, on se asukkaalle kuitenkin selvästi merkityksellinen. Hänen kohdallaan liikuntaharrastamisen kustannukset eivät olleet vastanneet palvelun laatua.

Joidenkin toiveiden täyttämättä jättäminen on suorastaan hyödyllistä. Esimerkiksi tämän toiveen täyttäminen olisi haitaksi mäkihypyn harrastamiselle:

”...Hyppyrimäen alastolorinteeseen voisi kaivaa suuria kuoppia.”

Vastausta voi tulkita monelta kannalta. Asukas haluaa mahdollisesti kritisoida kaupungin avustuspoliittikkaa huippu-urheilun kohdalla tai ainoastaan mäkihypyn osalta. Mäkihypyn harjoitteluominaisuuksia kyseisen puutteen 'korjaaminen' tuskin parantaa.

Aikaisemmin mainitussa (s.44) Kokkosen ja Mattilan aineistossa ei sukupuolien välille syntynyt merkittäviä eroja tyytyväisyydessä liikuntapaikkoihin. Ainoastaan sisäliikunta-tiloja miehet toivoivat naisia enemmän. (Kokkonen & Mattila 1990, 107, 110). Nyt tehdyn kyselyn tuloksissa eroja oli huomattavasti enemmän ja aihetta voisi tarkastella toisen pro gradutyön verran.

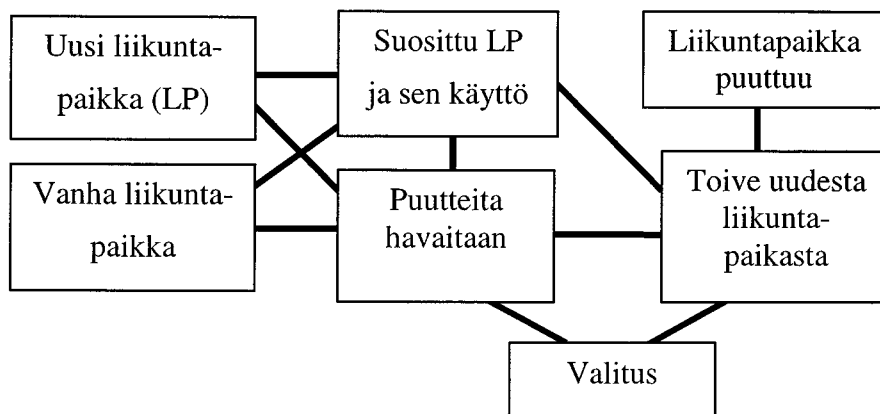
Tarkasteltaessa käsillä olevaa aineistoa, on liikuntasuunnittelun tutkimuksessa paljon esillä ollut liikuntapaikkojen käyttö myös pohdinnan arvoinen lähtökohta. Liikuntapaikan merkittävyys on yhteydessä sen käyttöön siten, että käytön laajuus heijastaa liikuntapaikan merkittävyyttä (Karimäki 1999a, 42). Olettaa voisi, että paljon käytetyt liikuntapaikat tunnetaan paremmin, ja siksi niistä havaitaan myös puutteet herkemmin. Toiveiden kohdalla kysymyksessä on puolestaan usein kokonaan puuttuva liikuntapaikka. Asukkaiden usein käyttämät ja paljon toivomat liikuntapaikat tai toisaalta heidän vastustamansa hankkeet herättävät keskustelua. Kun tarkastellaan suuria ja laajoja ihmisryhmiä koskevia hankkeita löytyy niitä koskevia kirjallisia dokumentteja ja sanomalehtikirjoituksia myös melko varmasti (Karimäki 1999a, 43). Asukkaan lienee helpompi kirjoittaa myös kyselyn vastaukseksi kutakin liikuntapaikkaa koskevat, jo aiemmin pohditut ja keskustelun aiheena olleet kokemukset.

Vuonna 1998 oli Jyväskylän kaupungin liikuntapaikoista monitoimitila Graniitilla, uimahallilla ja jäähallilla eniten käyttökertoja (Jyväskylän kaupunki 1999d, 21). Käytön laajuutta kuvaisi ehkä pelkkiä käyttökertoja paremmin niiden suhteuttaminen kaupungin

asukaslukuun (Karimäki 1999a, 42). Aluekohtaista tarvetta voitaisiin puolestaan tarkastella suhteuttamalla käyttökerrat kukin kaupunginosan asukaslukuun. Toisaalta edellä mainitut liikuntapaikat ovat tunnetusti kaikkien kaupunkilaisten käytössä eikä kaupunginosa koskeva vertailu ole siksi järkevää. Kyseisien liikuntapaikkojen osalta vain 14 asukasta kertoi Graniitin puutteista, kun taas uimahallia kommentoi 54 ja jäähalleja 22 asukasta. Uimahalli on näistä selvästi vanhin, ja puutteet ovat ymmärrettäviä. Graniitti valmistui tämän vuosikymmenen alkupuolella, eivätkä asukkaat maininneetkaan sitä koskevia puutteita samassa laajuudessa kuin uimahalliin liittyviä epäkohtia.

Jäähallilla saattaa olla liikuntakäytön lisäksi merkitystä myös asukkaan harrastaman penkkiurheilun näkökulmasta. Tällöin liikuntapaikan merkittävyyttä pohdittaessa tulisi ottaa huomioon myös urheilutapahtumien seuraaminen paikan päällä ja mediasta (Karimäki 1999a, 42). Runsaan käytön ja laajan medianäkyvyytensä vuoksi jäähallin puutteetkin tulevat hyvin esille. Tosin on huomattava, että vain osasta kaupungin liikuntapaikoista on voitu kerätä tarkkaa kävijätietoa. Tällaisia ovat lähinnä suuret sisäliikuntatilat. Toisaalta nykyisen käytön lisäksi on myös tulevien käyttäjien ominaisuudet ja tarpeet otettava huomioon. Ovathan liikuntapaikat yleensä käytössä pitkään, noin 40-50 vuotta.

Toiveiden, puutteiden ja käytön suhdetta voidaan tarkastella esimerkiksi kuvion 10 tavalla. Uudesta liikuntapaikasta voi tulla suosittu tai siinä saatetaan välittömästi havaita puutteita. Vanha liikuntapaikka voi myös olla suosittu iästään riippumatta. Usein vanhoissa liikuntapaikoissa kuitenkin havaitaan puutteita, mikä johtaa uuden liikuntapaikan toivomiseen. Myös puutteet uudessa liikuntapaikassa voivat johtaa toiveeseen. Liikuntapaikka puuttuu joskus kokonaan, jolloin asukkaat saattavat toivoa kyseistä paikkaa. Toive voidaan esittää myös valituksena esimerkiksi liikuntalautakunnalle.

KUVIO 10. Käytettyjen ja toivottujen liikuntapaikkojen suhde

Asukkaiden antama palaute helpottaa liikuntasuunnittelua. Arvioidessaan liikuntapaikkojen sosiaalisia vaikutuksia Karimäki (1999a, 139) toteaa arvioinnin tehtävänä olevan eri ihmisryhmien näkökulmien huomioonottamisen. Hänen mukaansa tähän pääseminen edellyttää kuitenkin päätöksenteossa käytetyn suhteellisen tiedon, eli objektiivisten ja subjektiivisten näkemysten merkityksen tiedostamista uudella tavalla. Tämä puolestaan vaatii asukkaiden kohtelemista omien tarpeidensa asiantuntijoina, ei vain veronmaksajina ja julkisen palveluiden rahoittajina. Tietoa tarpeista saadaan palautteesta, jonka antamisen edellytyksiä olisi vahvistettava entisestään.

Jokaisella kaupungin asukkaalla on oikeus tehdä aloite kaupungin liikuntalautakunnalle (Kuntalaki 1995, 28§) tai antaa palautetta suoraan liikuntatoimeen esimerkiksi sähköpostin välityksellä. Ensin mainitut käsitellään liikuntalautakunnassa aina, mutta niiden kautta vaikuttaminen ei välttämättä johda toimenpiteisiin. Lisäksi kuka tahansa voi kirjoittaa paikallislehtien mielipideosastoille, mutta julkaistujen kirjoituksen valinta on toimituksen päätävävallan alasta. Luonnollisesti kynnys palautteen antoon vaihtelee asukaskohtaisesti. Toiselle puhelimeen tarttuminen puutteita havaitessa on itsestäänselvyys toisen jättäessä palautteenannon muiden tehtäväksi. Käytetyn väestökyselyn kohdalla 1200 (1,6%) Jyväskylän asukkaalla oli mahdollisuus antaa palautetta asuinalueensa liikkumisedellytyksistä ja liikuntapaikkatilanteesta.

Aktiivisuuden kasautuminen onkin nähty yhtenä asukkaiden osallistumisen ongelmana. Mikäli vain osa asukkaista osallistuu palautteen antoon on vaarana, että heidän mielipiteensä heijastavat vain heidän omia tarpeitaan, toivomuksiaan ja kokemiaan puutteita. Lisäksi asukkaan mielipiteen huomioon ottaminen päätöksenteossa on hitaampaa kuin perinteinen demokraattinen päätöksenteko. (Karimäki 1999a, 139.)

Moni asukas otti vastauksellaan kantaa myös hyvinvointipalveluiden järjestämiseen julkisin varoin. Seuraava lainaus on esimerkki tällaisesta:

”Kuokkala (vain Yrttisuo), varsin surkeata toimintapolitiikkaa – rakentakaa vaan lisää veromarkoilla kongressi ym. tiloja. Mihin unohtui Tikan koulun liikuntamahdollisuudet?”

Asukas on todennäköisesti kokenut, että hänen asuinalueensa liikuntapaikkoihin ei panosteta taloudellisesti tarpeeksi, sillä resurssit kuluvat kulttuurin tukemiseen. Asukas ei tarkenna lainkaan missä liikuntamahdollisuuksissa hän on kokenut puutteita. Tikan koulun mainitsemisesta voisi tosin päätellä, että kysymys on koulusta puuttuvasta liikuntasalista (LIPAS 1999a).

Liikuntarakentamisen sisällyttämistä julkisin varoin rahoitettaviin hyvinvointipalveluihin voidaan pohtia myös seuraavan vastauksen pohjalta:

”Se maksaa, joka käyttää ja rikkaat enemmän kuin köyhät.”

Asukas kannattaa todennäköisesti ajatusta liikuntapaikkojen kustannuksien kattamisesta käyttömaksuin. Alennuksiin oikeutetuiksi käyttäjiksi on tähän saakka luokiteltu lähinnä opiskelijat, eläkeläiset, lapset ja työttömät. Myös Mäntynen (1999, 55) on ottanut nämä ryhmät esille raportissaan. Köyhien erottelua rikkaista ei kuitenkaan ratkaistane näin yksiselitteisesti. Osalla edellä mainittujen luokkien asukkaista saattaa olla huomattavasti paremmat tulot kuin pienituloisella palkansaajalla.

Kyselyssä ei tiedusteltu suoranaisesti asukkaiden liikuntapaikkoihin kohdistuvia tarpeita. Niiden voidaan kuitenkin ajatella olevan valittujen toiveiden ja mainittujen puutteiden taustalla. Avoimen kysymyksen joidenkin vastauksien sisältöjä voidaan yrittää ymmärtää tarpeiden näkökulmasta. Nämä tulokset ovat kuitenkin hyvin riippuvaisia vastausten tulkitsijasta ja yleistysten tekeminen koko kaupungin liikuntasuunnittelun avuksi ei liene järkevää. Ohessa kuitenkin muutama esimerkki millaisista vastauksista tarpeiden voitaisiin ajatella heijastuvan.

”Monitoimitalolla voisi olla lukolliset pukusuojat, ettei tarvitsisi varastamisen pelossa raahata kampeita mukanaan.”

Vastausta lukiessa voisi ajatella, että sen kirjoittanut asukas kokee turvattomuutta tietyssä liikuntapaikassa. Asukkaan turvallisuuden tarve ei siis tyydyty. Tuo turvallisuuden tarve ei kuitenkaan ilmene elämän perustarpeissa, kuten pelkona eloonjäämisestä, vaan ennemminkin aineellisen hyvinvoinnin turvaamisen haluna. Asukkaan taustatiedosta näkyy, että hän on nuori opiskelija. Tästä voidaan esittää oletus, että asukkaan tulot eivät ole kovin suuret ja omaisuuden katoaminen saattaisi aiheuttaa taloudellisia ongelmia.

Esteettisten elämysten tarvetta voisi puolestaan kuvata seuraava vastaus:

”Talvella puuttuu kävelypolut metsässä, olisivat tosi mahtavat! Miksi vain hiihtäjät saavat nauttia luonnon kauneudesta?”

Vastannut asukas on sairaslomalla tai ansiokyvyttömyys eläkkeellä oleva keski-ikäinen nainen. Vastauksesta tulkitsijalle tulee mielikuva, että luonto on asukkaalle tärkeä mielihyvän tuottaja ja näin myös elämänsisältöä antava. Asukkaat saavat elämäänsä sisältöä ja motivaatiota liikuntaan kuitenkin eri asioista. Tämä johtuu osittain jo siitä, että he käyttävät erilaisia liikuntapaikkoja. Seuraavan vastauksen kirjoittajan elämyksiin liittyvien tarpeiden voidaan ajatella liittyvä sisäliikuntapaikkaan:

”Hipposhalli voisi olla viihtyisämpi ja enemmän mielikuvituksellinen, stimuloiva.”

Vastaaja on nuori nainen, joka on hankkimastaan opistotason koulutuksestaan huolimatta työtön. Arkipäivän filosofi voisi ajatella liikuntapaikassa koetuilla hetkillä olevat suuri merkitys työttömän arkeen. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Vaikka vastauksesta saa mielikuvan, että asukas harrastaa pääasiassa sisällä, ilmoittaa hän lajeikseen kävelyn ja hiihdon ja toivomikseen uusiksi liikuntapaikoiksi golf-kentän ja moottoriurheilualan. Arvoitukseksi jää harrastaako asukas ulkona joka tapauksessa mieluiten, vai johtuuko sisäliikuntatilan välttely mainitusta puutteesta. Puute saattaa koskea esimerkiksi Hipposhallin esteettisyyttä. Myös seuraava vastaus voidaan ymmärtää usealla tavalla:

”Nimeämättä suurin ongelma on tilan/tilojen ahtaus, maksut myös aika suuret.”

Vastauksesta ei käy ilmi liittyykö mainittu puute asukkaan tarpeeseen nauttia 'omasta rauhasta' ja säilyttää 'oma reviiri' vai siitä, että ahtaus todella haittaa asukkaan liikuntaharrastusta esimerkiksi siten, ettei liikkeitä mahdu tekemään kunnolla. Kyseessä oleva nuori, perheellinen, työssäkäyvä mies ilmoitti harrastusmuodoikseen palloilulajit kavereiden kanssa ja ulkoilun yksin. Näitä taustatietoja vasten voisi ajatella, että hän kaipaa välillä omaa rauhaa liikuntaharrastuksensa parissa. Tällöin ollaan kuitenkin taas paljolti tulkitsijan intuition varassa.

Liikuntasuunnittelulla pystytään tuskin koskaan vastaamaan kaikkiin asukkaiden liikuntapaikkatarpeisiin ja -toiveisiin. Vastaajat nimesivät ajanpuutteen yleisimmäksi esteeksi liikuntaharrastukselleen. Vuorokautteen ei kuitenkaan saada lisätunteja parhaallakaan liikuntasuunnittelulla. Jos liikuntapaikkojen etäisyys on ajanpuutteen syy, on tilanne toinen. Tämä este ei kuitenkaan ollut yleisimpien esteiden joukossa, vaikkakin se tietyille yksittäiselle asukkaalle saattaa olla merkittävä tekijä liikunnan harrastamisen määrää tarkasteltaessa. Etäisyyttä liikuntapaikalle voidaan pohtia hajasijoituksen ja hajakeskeytymisen näkökulmasta sekä elinpiiriteorian kannalta. Aineistoa ei voi kuitenkaan käsitellä laajemmin elinpiiriteorian valossa, sillä asukkailta ei kysytty

heidän liikkumisestaan elinpiirinsä alueilla. Osa kysymyksen 23 avoimista vastauksista tosin sisältää aihetta koskevia kommentteja. Tällaisia olivat:

”Liian vähän, liian keskitetty”

”Liikuntapaikkoja voisi olla muuallakin kuin Hippoksella.”

Jälkimmäisestä vastauksesta heijastuu asukkaan tyytymättömyys liikuntapaikkojen keskittämisestä juuri Hippoksen alueelle.

Monivalintakysymysten vastauksien voidaan katsoa olevan yleistettävissä koskemaan suurinta osaa Jyväskylän kaupungin asukkaista, sillä vastausprosentti oli 63. Lisäksi vastaajat edustivat kaiken kaikkiaan hyvin molempia sukupuolia, eri ikäryhmiä sekä asuinalueita. Työtilanteen suhteen parhaiten olivat edustettuna ansiotyössä tai eläkkeellä (iän perusteella) olevat, opiskelijat /koululaiset ja työttömät. Vastauksien ei kuitenkaan voida yleistää koskemaan kaikkia Suomen, eikä edes Keski-Suomen kuntia, sillä kysely koski nimenomaan Jyväskylän kaupungin liikuntamahdollisuuksia. Tulokset voivat toki auttaa muiden kuntien edustajia oman suunnitelmansa valmistelussa sekä herättää heitä pohtimaan tilannetta omassa kunnassaan.

Avointen vastausten kohdalla yleistäminen on vaikeampaa jo vastausten pienemmän määrän vuoksi. Vaikka esimerkiksi uimahallia koskevat kommentit nousivat vastauksista selkeästi esille, ei kyseisen liikuntapaikan puutteista kirjoittanut kuin seitsemän prosenttia koko kyselyyn vastanneista. Kyselyssä ei kuitenkaan ollutkaan tarkoitus löytää yleistettäviä totuuksia, vaan ennemminkin tapa ja malli, jolla asukkaiden näkemystä liikuntapaikkojen tarpeesta voitaisiin selvittää sekä tuoda esille asukasnäkökulman luonne.

Tavoiteltaessa ymmärrystä asukkaan liikuntapaikkoihin liittyvistä kokemuksista, olisi parempiin tai ennemminkin laajempiin tuloksiin ehkä päästy hyödyntämällä lomakkeen

seitsemättä kysymystä. Tuo kysymys kuului: ”Miten koette Jyväskylän liikunta-kaupunkina henkilökohtaisesti? Mikä on teidän liikkumisenne kannalta tärkeää?”. Olin kuitenkin rajannut pyytämäni aineiston koskemaan kyselyn ’Liikuntaharrastamisen edellytykset ja esteet’ -osioon ja kysymyksen mahdollinen anti paljastui vasta Mäntysen (1999) raportin myötä. Näissä vastauksissa olivat korostuneet kevyenliikenteen väylät sekä puhdas luonto ja ulkoilureitit. Tämä osoittaa sen, miten riippuvainen tutkijan tulkinta ja saavuttama ymmärrys on siitä aineistosta ja niistä kysymyksistä, joita hän on käyttänyt.

Pohdittaessa liikuntasuunnittelun metodeja laajemmin, voidaan ajatella, että asukaslähtöisyys on tavoitteena tiedostettu, ja sen selvittämiseksi paras hallittava metodi on yhteissuunnittelu. Toisaalta yhteissuunnittelun ja väestökyselyn tulosten tarkempi vertailu voisi olla hedelmällistä. Nythän ei varsinaisesti tiedetä millä tavalla näiden antamat suunnittelun lähtökohdat eroavat toisistaan.

Tehtiin liikuntasuunnittelua millä metodeilla tahansa, on asukkaan kannalta suunnittelun lopputulos kaikkein ratkaisevin. Asukkaan toiveiden, tarpeiden ja kokemien puutteiden kuuntelemisen ja kirjaamisen, pohtimisen ja analysoinnin lisäksi niiden käyttökelpoisuuteen on uskottava. Tuon luottamuksen tulisi lisäksi siirtyä myös päätöksentekoon, prosessiin, jossa toivoisi muistettavan jo vuoden 1971 Kuntasuunnittelussa lausutut sanat:

”Suunnittelun aloittaminen ei kannata, ellei sen mahdollisuuksiin uskota.

Toisin sanoen suunnittelulla on merkitystä vain silloin,

kun se liitetään kiinteästi päätöksentekoon.

Mikään suunnitelma ei voi toteutua,

ellei päätöksentekijä ota sitä päätöksensä perustaksi.”

11 LÄHTEET

- Alasuutari, P. (1994) Laadullinen tutkimus. Tampere. Vastapaino.
- Allardt, E. (1980) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY. Juva. 16
- Anttila, R., Mertaniemi M. & Puronaho, K. (1991) Liikuntapaikkojen käyttöselvitys 1991. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 1/1992. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, 103.
- Elstad, J.I. (1983) Temaer omkring en generell sosial rapport. Oslo: INAS. Rapport 83:6.12.
- Flöjt, A. (1999) Nuoret ympäristön kehittäjinä – Nuorten Ääni –ryhmien menetelmäopas. Osallisuushankekatsaus. Helsinki. Sisäasiainministeriö. Pro gradu – tutkielma, liikuntasuunnittelu ja –hallinto. Jyväskylän yliopisto.
- Farmer, P. J., Mulrooney, A. L. & Ammon, R. (1996) Sport facility planning and management. Morgantown: Fitness Information Technology, 6.
- Glan, V. (1999) Lasten liikuntaharrastuneisuus. Raportissa Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2001–2010. Väestön liikuntaharrastuneisuus ja urheiluseurat vuonna 1998. Tutkijaryhmä: Suomi, K. & Mäntynen, K. & Rajaniemi, V. & Oranen, S. & Kontio, M. & Matilainen, P. & Glan, V. Jyväskylän yliopisto.
- Hakala, O.-P. (1990) Liikunnan mallikuntaprojektin 7-14-vuotiaiden lasten leikki- ja liikuntaympäristöjen suunnittelu. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasuunnittelun- ja hallinnon pro gradu-tutkielma.
- Hallitus (1997) Hallituksen esitys Eduskunnalle liikuntalaiksi. Helsinki, 3-5,7,9,13-14.
- Hansen, E.J. (1978) Fordelingen af levekårene. Bind I. Köpenhavn: Socialforskningsinstituttet Publikation 82.

- Hautamäki, A. (1995) Kohti kuntien ja valtion yhteisvastuuta. Kunnan ja valtion suhteiden uudistamislinjat. Sisäasiainministeriön kuntaosaston julkaisu 1/1995. Helsinki: Sisäasiainministeriön monistamo.
- Heller, A. (1976) The theory of need in Marx. Allison & Busby. Lontoo.
- Hekkala, O (1999) Liikuntarakentaminen on panostamista kansanterveyteen. Liikunnan ja Urheilun Maailma 18/1999.
<http://www.slu.fi/verkkolehti.199922.uutinen.388>. Tulostettu 25.11.1999.
- Herva, H. & Vuolle, P. (1991) Liikunta suomalaisten ajankäytössä. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 79. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö. Kunnalliskalenteri 1993. 25.
- Herva, H. (1994) Liikuntaympäristön kehittäminen. Teoksessa Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu, tieteellinen katsaus. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 90., 314.
- Hill, M. & Bramley, G. (1986) Analysing Social Policy. Oxford: Basil Ltd.56.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara P. (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki. Kirja-yhtymä oy.
- Honkanen, O. & Rousku, E. (1999) Liikuntapaikkojen mitat ja merkinnät. Opetusministeriön liikuntapaikkajulkaisu 72. Rakennustieto Oy. Helsinki.
- Ilmanen, K. (1996) Kunnat liikkeellä: kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919-1994. Jyväskylän yliopiston julkaisu.
- Ilmonen, K. (1985) Tarpeiden järjestelmä ja järjestelmän tarpeet. Tutkielma sivilisaation ja tarpeiden vuorovaikutuksesta. 1-5.
- International Olympic Committee (1997) Manual on Sport and the environment. Lausanne.
- Jaatinen, T. (1993) Yhteissuunnittelumenetelmän käyttö ja seuranta Espoon Haukilahden satama-alueen suunnittelussa. Jyväskylän yliopisto.

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasuunnittelun- ja hallinnon pro gradu-tutkielma.

- Jallinoja, R. (1993) Arvojen ambivalenssit. Teoksessa Andersson, J., Hautamäki, A., Jallinoja, R., Niiniluoto, I. & Uusitalo, H. Hyvinvointivaltio ristiaallokossa – arvot ja tosiasiat. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston julkaisu nro 131. Porvoo WSOY.
- Jauhiainen, J. (1995) Kaupunkisuunnittelu, kaupunkiudistus ja kaupunkipolitiikka. Kolme eurooppalaista esimerkkiä. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 146. Turku.
- Juppi, J., Klemola H., Ilmanen, K. & Aunesluoma J. (1995) Liikuntaa kaikelle kansalle. Valtion läänien ja kuntien liikuntahallinto 1919-1994. Liikuntatieteellisen seuranjulkaisu nro 142. Tampere: Liikuntatieteellinen seura, 130,173,- 176,192, 323.
- Juppi, J. (1995) Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta. vuosina 1917-1994. Studies in Sport, Physical Education and Health 36. Jyväskylän. 221
- Jyväskylän kaupunki (1987-1998a) Liikunta- ja vapaa-aikalautakunnan pöytäkirjat. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki (1987-1998b) Liikunta- ja vapaa-aikalautakunnan toimintakertomukset. Jyväskylä.
- Jyväskylän kaupunki (1997) Talousarvio vuodelle 1998.
- Jyväskylän kaupunki (1998) Kunnallistietoa Jyväskylästä 1998. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki, Keskushallinto, 8,10,13,17,19,30.
- Jyväskylän kaupunki (1998b) Liikuntalautakunnan pöytäkirja 14.4.1998.
<http://www.jkl.fi/paatos/lil/1998/14041700.0/191544729.HTM>. Jyväskylän kaupunki 1998. Tulostettu 26.2.1999.

- Jyväskylän kaupunki (1999a) Liikuntalautakunnan pöytäkirja 8.6.1999.
<http://www.jkl.fi/paatos/lil/1999/08061700.0/30564982.HTM> Jyväskylän kaupunki 1999. Tulostettu 27.9.1999.
- Jyväskylän kaupunki (1999b) Liikuntalautakunnan pöytäkirja 12.10.1999.
<http://www.jkl.fi/paatos/lil/1999/12101700.1/19172293.HTM>. Jyväskylän kaupunki 1999. Tulostettu 21.10.1999.
- Jyväskylän kaupunki (1999c) Liikuntalautakunnan pöytäkirja 24.8.1999.
<http://www.jkl.fi/paatos/lil/1999/24081700.0/34559553.HTM>. Jyväskylän kaupunki 1999. Tulostettu 27.9.1999.
- Jyväskylän kaupunki (1999d). Jyväskylän kaupunki 1998 – vuosikertomus. Jyväskylän kaupunki 1999.
- Jyväskylän kaupunki (1999e) Tilastoja Jyväskylästä.
<http://www.jkl.fi/keskusha/strategi/luntti.htm>. Tulostettu 21.10.1999.
- Jyväskylän yliopisto (1994) Jyväskylän maalaiskunnan liikunta-, virkistys- ja vapaa-aikasuunnitelma, toimenpide-ehdotukset. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 9/1994. Jyväskylä 4,5,15.
- Kallio, O. (1988) Kuntiin kohdistuva hyvinvointipalvelujen kysyntä :palvelukysyntä ja sen muutokset kuntatalouteen vaikuttavina tekijöinä uuden vuosituhanen kynnyksellä Tampere TAJU, Tampereen yliopiston julkaisu .
- Karisto, A. (1984) Hyvinvointi ja sairauden ongelma. Suomea ja muita Pohjoismaita vertaileva tutkimus sairastavuuden väestöryhmittäisistä eroista ja sairaudesta hyvinvoinnin vajeena. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M:46. Helsinki. 10-11.
- Karimäki, A. (1997) Äänekosken uimahallin sosiaalisten vaikutusten arviointi. SVA - menetelmä tiedonkeruun kehikkona. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan kehittämiskeskus. Julkaisu 4/1997. Jyväskylä. 29.

- Karimäki, A. (1999a) Äänekosken uimahallin sosiaaliset vaikutukset. Sosiaalisten vaikutusten arviointi aristoteelisen ilmiöiden pelastamisen näkökulmasta. Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto 1999.
- Karimäki, A. (1999b) Sosiaalisten vaikutusten arvioinnilla monipuoliseen liikuntasuunnitteluun. Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.
- Karjalainen, E. & Verhe, I. (1995) Ulkoilureitti. Opas ulkoilureittien suunnittelijoille, rakentajille ja hoitajille. Suomen Latu ry. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK, 41,43,73.
- Keski-Suomen läänin liikuntalautakunta (1987) Keski-Suomen liikuntapaikka-suunnitelma vuosille 1988-1992. Jyväskylä: Keski-Suomen lääninhallituksen monistamo.
- Kiviniemi, M. (1971) Tarpeet ja yhteisöt. Sosiologian lisensiaattityö. yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia ; 163 . Helsinki.
- Kivistö K. (1990) Seminaarijulkaisussa Keski-Suomen liikuntakulttuurin suunta -90, (toim.) Pirkko Ylimentalo. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen selosteita ja tiedotteita 9/1991. Jyväskylä. 7.
- Kokkonen, H. & Mattila, A. (1990) Kunta hyvinvointipalvelujen tarjoajana, kuntalaisten arviot Teuvan kunnanpalveluista. Pro gradu -työ, Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos. Jyväskylä.
- Kokkonen, J. (1999) Norjassa lisätty panostusta lähiliikuntapaikkoihin. Liikunta ja Tiede 36, 39.
- Korpiaho, E. (1997) Halssilan Eräpuiston yleissuunnitelma. Jyväskylän kaupunki, teknisen lautakunnan pöytäkirja 21.10.1997.
- Kuntalaki (1995) Suomen Kuntaliitto. <http://www.kuntaliitto.fi/indexh.html>
Tulostettu 9.11.1999
- Kurikka, P. & Borodulin, K. (1997) Kunta Liikuttajana. Suomen kuntaliitto, 20-21.

- Lanki, T. & Puronaho, K. (1992) Kotkan liikunta-, virkistys- ja vapaa-aikasuunnitelma, suunnitelmaosa. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu no 17/1992. Jyväskylän yliopisto.
- Landström, E. (1999) Tutkimus yli 50 liikuntajärjestölle – sisäliikuntatiloja on liian vähän. Liikunnan ja Urheilun Maailma 18/1999.
<http://www.slu.fi/liikuntapaikat.sähkeet.233> . Tulostettu 1.10.1999.
- Lindén, S. (1999) Kulttuuriministeri Lindén: esitys rakentamisaostosta liikuntaneuvoston yhteyteen. Liikunnan ja Urheilun Maailma 18/1999.
<http://www.slu.fi/liikuntapaikat.sähkeet.225> . Tulostettu 1.10.1999.
- Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (1987a) Jyväskylän liikuntasuunnitelma 1987 -2000, Suunnittelutyöryhmä. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 58. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, 3,7,8,18-19,54-55.
- Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (1987b) Jyväskylän liikuntasuunnitelma 1987-2000, Perusselvitysosa (Inventointi-osa). Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 59, kaupunkisuunnitteluosasto, julkaisu 1/1987, sarjanumero 2. Jyväskylä, 31, 35, 38, 44-45, 55.
- Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (1993) Liikunta lisää voimavaroja. Ilmarinen M. (toim). Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 84, 53.
- Liikunnan ja urheilun maailma (1997) Opetusministeriö rahoittaa liikuntapaikoista lähinnä uimahallien rakentamista. [Http://www.slu.fi/imag/10-97/4.html](http://www.slu.fi/imag/10-97/4.html). 1.7.1998.
- Liikunnan ja Urheilun Maailma (1999) 7/99. Liikuntapaikkoihin ja koulutuskeskuksiin liiki 76 miljoonaa. Opetusministeriön tiedote.
<http://www.slu.fi/imag/7-99/21.html>. Tulostettu 1.10.1999.
- Liikuntalaki (1999) <http://www.kuntaliitto.fi/opetus/liiklaki.htm>. Tulostettu 1.11.1999

- LIPAS (1999a) Valtakunnallinen liikuntapaikkarekisteri.
http://map.sport.jyu.fi/scripts/lipas_form.exe Rekisteröityneiden käyttäjien versio. Tulostettu 15.10.1999.
- LIPAS (1999b) Lipas –raportti 14.10.1999. <http://map.sport.jyu.fi/scripts/reports.exe>.
Valmistuneiden liikuntapaikkojen lukumäärät vuosikymmenittäin.
Tulostettu 14.10.1999
- LIPAS (1999c) Lipas –raportti 14.10.1999. <http://map.sport.jyu.fi/scripts/reports.exe>.
Liikuntapaikkojen omistus prosentteina. Tulostettu 14.10.1999
- LIPAS (1999d) Lipas –raportti 18.10.1999. Kunnan liikuntapaikkahakemukset.
http://map.sport.jyu.fi/scripts/lipas_form.exe Tulostettu 18.10.1999.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki (1999) Ympäristöministeriö.
<http://www.vyh.fi/aluekayt/raklaki/rak5299/rak990.htm>. Tulostettu 8.11.1999.
- Markkanen, E. (1989a) Urheilulautakunnan perustaminen. Teoksessa P. Kärkkäinen (toim.) Luistinradalta liikuntahalliin. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 68. Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin painatuskeskus, 29.
- Markkanen, E. (1989b) Perusrakentamisen aikaa 1920-1930 -luvulla. Teoksessa P. Kärkkäinen (toim.) Luistinradalta liikuntahalliin. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 68. Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin painatuskeskus, 32.
- Miettinen, M. (1990) Seminaarijulkaisussa Keski-Suomen liikuntakulttuurin suunta -90, (toim.) Pirkko Ylimentalo. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen selosteita ja tiedotteita 9/1991. Jyväskylä. 8, 13.
- Moen, O. (1992) Från bollplan till sportcentrum. Idrottsanläggningar i samhällsbyggnade under 100 år. Stockholm: Byggnadsforskningsrådet, 1,4,116.
- Mäkelä, K. (1990) Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki. Gaudeamus:

- Mäntylä, K., Pyykkönen, T., Juppi, J. & Sneck, T. (1990) Liikunta 2025 skenaariot. Suomalaisen liikuntakulttuurin kehityssuunnat yhteiskunnan muuttuessa. Liikunta tieteellisen Seuran. Valtion teknillinen tutkimuskeskus, yhdyskunta- ja rakennussuunnittelun laboratorio. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu no 122. Helsinki: Hakapaino, 99, 109, 110.
- Mäntynen, K. (1999) Väestön liikuntaharrastuneisuus. Raportissa Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelma 2001–2010. Väestön liikuntaharrastuneisuus ja urheiluseurat vuonna 1998. Tutkijaryhmä: Suomi, K. & Mäntynen, K. & Rajaniemi, V. & Oranen, S. & Kontio, M. & Matilainen, P. & Glan, V. Jyväskylän yliopisto.
- Mörä-Leino, A. Jyväskylä keski-ikäisen kokemana liikuntakaupunkina. Pro gradu – tutkielma, liikunta suunnittelu ja –hallinto. Jyväskylän yliopisto.
- Nygård, T. (1989a) Urheilulautakunta liikunnan rahoittajana ja valvojana 1940-1960. Teoksessa P. Kärkkäinen (toim.) Luistinradalta liikuntahalliin. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 68. Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin painatuskeskus, 75-78.
- Nygård, T. (1989b) Jyväskylän liikunnan yleislinjat 1960-luvulta 1980-luvulle. Teoksessa P. Kärkkäinen (toim.) Luistinradalta liikuntahalliin. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 68. Jyväskylä: Jyväskylän kaupungin painatuskeskus, 75-78, 88, 92, 94.
- Ojala, T. (1981) Liikuntasuunnittelun käsitejärjestelmä. teoksessa Lagus, P. (toim.) Liikuntasuunnittelu. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Olin, K. (1977) Liikuntasuunnittelun teoreettiset kytkennät. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia no 16. Jyväskylä, 21.
- Opetusministeriö (1991) Liikuntapaikkojen rakentamista koskevan tutkimuksen yleissuunnitelma sekä ehdotus tutkimuksen ja tietopalvelun organisoimiseksi. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1991:33. Helsinki, 1,13-20.

- Opetusministeriö (1997) Opetusministeriön toimintakertomus 1996.
<http://www.minedu.fi/toim/opmtoim96.html>. Tulostettu 1.10.1999.
- Opetusministeriö (1999a) Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2000 – 2003. <http://www.minedu.fi/toim/tts.html#4.5>. Liikuntatoimi. 17.10.1999.
- Opetusministeriö (1999b) Opetusministeriön Talousarvioesitys 1999.
<http://tae.edita.fi/dynaweb/tae/aky1999>. Tulostettu 17.10.1999
- Opetusministeriö (1999c) Opetusministeriön asiantuntijaelimet.
<http://www.minedu.fi/kupo/ly/vln.html> Tulostettu 6.11.1999
- Opetusministeriö (1999d) Opetusministeriöntiedotusyksikkö.
<http://www.minedu.fi/tiy/puntari99.html> Tulostettu 25.11.1999.
- Paavola, S. (1999) Valtion liikuntaneuvostoon lisättiin rakentamisjaosto. Liikunnan ja Urheilun Maailma 18/1999.
<http://www.slu.fi/verkkolehti.199922.uutinen.387> . Tulostettu 25.11.1999.
- Pohjois-Karjalan läänin liikuntalautakunta (1991) Pohjois-Karjalan läänin liikunta paikkasuunnitelma vuosille 1992-1996. Pohjois-Karjalan lääninhallituksen julkaisuja 8/1991.
- Puronaho, K., Suomi, K. & Vuolle, P. (1984) Vaasan kaupungin liikuntasuunnitelma vuosille 1985-2000. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 45.
Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön tutkimuslaitos.
- Puronaho, K. & Borodulin, K. & Koskenranta, H. & Vuori, S. & Matilainen, P. & Viitamäki, S. (1999) Kunnallisen budjetoinnin edunsaajat ja häviäjät. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Raatikainen, M. & Forsström, A. (1992) Liikunta rakennetuissa paikoissa. Teoksessa Ihminen-luonto -liikunta (toim.) Lyytinen, T. & Vuolle, P. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 81, 133.

- Rantakari, J. & Puronaho, K. (1990) Keravan liikuntasuunnitelma. Perusselvitys. Liikuntapaikkarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu 6/1990. Jyväskylän Yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos.
- Rissanen, P., Valtonen, H. & Asikainen, K. (1995) Liikunta lamassa -loma liikunnassa. Liikuntatieteellisen seuran Impulssi nro VII. Tampere: Tammer-Paino Oy,13.
- Roininen, S. (1997) Liikuntapaikkarakentamisen uusia haasteita. Rakennustekniikka 53 (3), 7-10.
- Ronkainen, T. (1991) Ikääntyneiden liikkumisympäristöjen kehittäminen ja suunnittelu. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Liikuntasuunnittelun ja -hallinnon pro gradu-tutkielma.
- Ruoppila, I., Suomi, K., Vuolle, P., Telama, R., Kankainen, M., Rantakari, J., Parkkinen, H. & Lahtinen, A. (1984) Rovaniemen kaupungin liikuntasuunnitelma vuosille 1984-2000. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 43. Rovaniemi: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiön tutkimuslaitos, 40.
- Salmikangas, A-K.(1993) Kainuun liikunnan yhteissuunnitteluhankkeiden arviointi. Espoo Teknillinen korkeakoulu 1993 Sarja: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. B ; 70.
- Salmikangas, A-K. (1994) Kainuun liikunnan mallimaakunta –projektin arviointitutkimus. Jyväskylä.
- Sihvo, T. & Uusitalo, H. (1994) The impact of economic crisis on public support for welfare state. Themes 7/1994. National Research and Development Centre for Welfare and Health. Helsinki.
- Sihvonen, P., Herva, H., Hiltunen, P., Pajala, I., Pänkäläinen, E., Tuunainen, E. & Hakamäki J. (1995) Hippos 2010 työryhmän raportti. Julkaisematon.

- Sisäasianministeriö (1999) Kunta Suomessa. <http://www.intermin.fi/sm/kunnat/11.htm>. Tulostettu 7.11.1999.
- Sjöholm, K. (1994) Säästöt romuttavat liikuntapaikat. *Liikunta & Tiede* (5-6), 31-33.
- Sjöholm, K. (1999) Kuntien nuoriso- ja liikuntatoimi. www.kuntaliitto.fi Tulostettu 1.11.1999.
- Sneck, T. (1994) Edunvalvonnasta kohtuuteen –supistuva talous kaipaa kohtuullisuuden tutkimusta. Teoksessa T. Pyykkönen (toim.) *Lihan ihmemaassa*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 138. Helsinki. Tammer-Paino Oy.
- Strategiaryhmä 6 (1992) Teoksessa *Luonto - ainutkertainen vapaa-aikaresurssimme*. VI Pohjoismainen ”Talvilomailu- ja luonto” -konferenssi Jyväskylässä 10.-12-3-1992. (toim.) Herva, H., Oittinen, A. & Vuolle, P. Jyväskylän yliopisto, liikunnan sosiaalitieteidenlaitos. *Katsauksia ja katsantoja* No 5/1992, 37-38.
- Strandell, A. (1999) *Asukasbarometri 1998*. Asukaskysely suomalaisista asuin- ympäristöistä. Suomen ympäristö 343. Ympäristöministeriö.
- Suomalainen, M. & Puronaho, K. (1990) *Suunnitelma talviliikuntapalvelujen järjestämisestä - Tapaus Pitkä vuori*. Jyväskylän yliopisto, liikuntarakentamisen tutkimuskeskuksen julkaisu no 5/1992, 2.
- Suomen Kuntaliitto (1999) *Asukasluvut 31.12.1997 ja 31.12.1998, kunnat*. www.kuntaliitto.fi. Tulostettu 17.10.1999.
- Suomen Liikunta ja Urheilu (1999) *SLU:n liikuntapoliittiset tavoitteet v. 1999-2003*. <http://www.slu.fi/edunvalvonta.tavoitteet>. Tulostettu 23.11.1999.
- Suomi, K. (1989) *Yhdyskuntasuunnittelusta liikunnan elinpiirisuunnitteluun*. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu no 121. Helsinki: Hakapaino Oy, 9,12-20,26-27 42-53,56-57,66.
- Suomi, K., Puronaho K. & Matilainen P. (1998) *Liikuntapaikkapalvelut ja kuntalaisten tasa-arvoisuus*. Hakemus opetusministeriölle. Jyväskylän yliopisto.

Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimussuunnitelma ja talousarvio vuosille 1998-1999. Julkaisematon.

- Suomi, K. (1998) Liikunnan yhteissuunnittelumetodi. Metodien toimivuuden arviointi Jyväskylän Huhtasuon lähiössä. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: University Printing House, 13.
- Suomi, K. (1999) Keski-Suomen liikuntaneuvoston puheenjohtajan puhelinhaastattelu läänien liikuntarakentamisen nykytilasta. 26.10.1999. Jyväskylä.
- Suomi, K., Puronaho, K., Matilainen, P. & Mäntynen, K. (1999) Liikuntapalvelut ja Kansalaisten tasa-arvo. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia. Jyväskylä. Julkaisematon.
- Tanninen, T. (1990) Hyvinvointitutkimuksen sosiaaliteknokraattisuus? Pohjoismaisen hyvinvointi- ja elinolohdetradiition tieteenteoreettinen analyysi. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A 19. Espoo: TKK offset.
- Vasankari, J. (1992) Kehittyvä Kintaus. Liikuntarakentamisen tutkimuskeskus. Julkaisu 12/1992. Jyväskylän yliopisto Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Jyväskylä 1992, 13-19.
- Vuolle, P. (1978) Liikuntasuunnittelun teoreettiset lähtökohdat ja yleiset edellytykset. Stadion nro 1., 18-27.
- Vuolle, P. (1987) Ihmisen luontosuhteet erilaisissa liikuntaympäristöissä. Teoksessa Ulkoilu elämäntavaksi. Suomen Ladun 50-vuotisjulkaisu. Helsinki. 154-166.
- Älli, E. (1993) Satakunnan liikuntapaikkaselvitys. Maakunnallisesti merkittävät - liikunta- ja ulkoilualueet. Pori: Satakuntaliitto 1993, sarja A:202 (tutkimus- ja suunnittelujulkaisut), 1-3, 11.

LIITE 1

Jyväskylän kaupungin vuoden 1998 väestökyselyn kyselylomake.

Arvoisa vastaanottaja,

Jyväskylän kaupungin liikuntatoimi yhdessä Jyväskylän yliopiston Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen kanssa valmistelee uutta Jyväskylän kaupungin liikuntasuunnitelmaa vuosille 2000-2010. Tämä kysely on yksi tärkeä osa suunnitelman valmistelua ja sillä pyritään saamaan tietoa jyväskyläläisten ulkoilu- ja liikuntaharrastuksista. Kartoitamme myös Teidän toiveitanne mm. rakennettavien liikuntapaikkojen järjestettävien liikuntatoiminnan sekä lasten liikunnan osalta.

Teidät on valittu tutkimukseen mukaan väestötietojärjestelmästä (Jyväskylän maistraatti, PL 253, 40101 Jyväskylä) suoritetun otannan perusteella. Vastaaminen on erittäin tärkeää, sillä näin vaikutatte Jyväskylän kaupungin ulkoilu- ja liikuntasuunnitteluun. Vastatkaa kyselyyn, vaikka ette lainkaan harrastaisi tai olisi kiinnostunut ulkoilusta ja liikunnasta. Kaikki antamanne vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja nimettöminä.

Palauttakaa kyselylomake täytettynä 12.6.1998 mennessä oheisella palautuskuorella. Postimaksua ei tarvita.

Kaikkien niiden vastanneiden kesken, jotka kirjoittavat oheen yhteystietonsa, arvotaan AaltoAlvarin kylpylälippuvihkoja.

Nimi _____
Katuosoite _____
Postinumero _____

Yhteistyöstä kiittäen

Kimmo Suomi
apulaisprofessori
p. 602 040

Pekka Sihvonen
liikuntajohtaja
p. 624 835

Sanna Vuori
Liikuntatieteiden yo.
p. 624 950

Lomakkeet on numeroitu, jotta tiedistämme kuka on vastannut. Näin säilytte uusintakyselyitä vastatessanne ajossa.

1140

numero

TAUSTATIEDOT

1. Vastajas sukupuoli nainen mies

2. Syntymävuosi _____

3. Mikä on koulutuksenne? (merkitkää vain yksi vaihtoehto)

- kansa- tai kansalaiskoulu
- keski- tai peruskoulu
- ammattikoulu
- keski- tai peruskoulupohjainen ammatillinen tutkinto
- ylioppilas
- ylioppilaspohjainen ammatillinen tutkinto
- akateeminen loppututkinto
- muu, mikä? _____

4. Mikä on nykyinen työllänteenne? (merkitkää vain yksi vaihtoehto)

- ansiotyössä
- kotitouva tai koti-isiä
- opiskelija tai koululainen
- eläkkeellä tai perustella
- sairastomalla tai ansiokyytiämysseläkkeellä
- eläkelomalla
- työttö
- varusmiespalveluksessa
- muu, mikä? _____

5. Jos olette työssä, onko työhäne pähästässä

- pähätyö
- vuorotyö
- osa-aikatyö
- muuta, mikä? _____

6. Nykyinen asuinpaikkanne?

- Kanta kaupunki (Reckwa, Marttiampelo, Mäki-Mäki, Nisala, Viikari, Taulamäki, Mennilä)
- Kyräimäki-Kortepöytä
- Kuokkala
- Halesia
- Lohikoski-Heinilampi
- Keltimäki-Myllyjärvi
- Sängäntalo
- Hahasa
- Keljo (Keljo, Keljoankangas)

7. Miten koette Jyväskylän liikuntakaupunkina henkilökohtaisesti? Mikä on teidän liikkuessanne kannalla tärkeää?

OMA VIHKOU- JA LIIKUNTAAHARRASTUS

8. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten liikuntaharrastustanne?

- Vapaa-aikamani harrastan ruumiillisesti kevyitä harrastuksia kuten lukemista, televisionkatseleua ym. Liikuntaharrastukseni on hyvin vähäistä.
- Vapaa-aikamani harrastan kevyitä ulkoilua ja liikuntaa, kuten kävelyä, pyöräilyä, kevyitä puutarhatöitä, kalastusta ja metsästystä.
- Vapaa-aikamani harrastan säännöllisesti varsinaista kuntoliikuntaa, kuten hölkämissä hiihtoa, voimistelua, pallopelejä, uimta, aerobicia tai rasittavia puutarhatöitä.
- Harrjoitelen kilpailumielessä useita kertoja viikossa joltain urheilutajaja.
- En kuulu mihinkään edellisiin ryhmiä, vaan harrastan erilaisia liikuntaa satunnaisesti.

9. Mikä on enten harrastamanne liikuntamuoto nykyään?

Kesällä: _____

Talvella: _____

Seuraavaksi Teillä tiedustellaan kevyehkön ulkoiluyrppisen liikunnan, varsinaisen kuntoliikunnan ja kilpaurheilun sekä ns. hyötyliikunnan harrastuksia. Aluksi pyydetään nimeämään harrastamanne liikunnat, toiseksi kenen kanssa (esim. yksin, kaveri, pehti, ryhmä tai urheiluseura) yleensä harrastatte kysyttä liikuntaa ja kolmanneksi harrastuksen uscus seuraavan asteikon mukaan:
 A = 1-2 kertaa kuussa tai harvemmin, B = noin kerran viikossa, C = 2 kertaa tai useammin viikossa

10. Kuinka usein harrastatte kevyitä ulkoilua ja liikuntaa?
 (esim. ilakävely, koiran ulkoiluttaminen, kevyt pyöräily ym.)

LIIKUNTAMUOTO	KESÄLLÄ	TALVELLA
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C

11. Kuinka usein harrastatte ns. hyötyliikuntaa?
 (esim. puutarhanhoito, metsästys ja kalastus, marjastus, sienestys ym.)

LIIKUNTAMUOTO	KESÄLLÄ	TALVELLA
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C

12. Kuinka usein harrastatte varsinaista kuntoliikuntaa?
 (esim. raskas kävely, hiihto, hiiliko, uinti, aerobic, pallopeili, voimistelu ym.)

LIIKUNTAMUOTO	KESÄLLÄ	TALVELLA
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C

13. Kuinka usein harjoittelette kilpailuunlelessä urheilua?

LIIKUNTAMUOTO	KESÄLLÄ	TALVELLA
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C
_____	A B C	A B C

14. Voitteko ennakoida, miten haluaisitte käyttää liikuntaan liittyvän vapaa-ajan-tulevaisuudessa?

OSALLISTUMINEN URHEILUSEURATOIMINTAAN

15. Kuulutteko tällä hetkellä yhteen tai useampaan urheiluseuraan jäsenenä?

- Kyllä, mihin seuraan/seuroihin? _____
- En, miksi? _____
- Olen kuulunut, mutta en enää. Miksi? _____

16. Jos olette urheiluseuran jäsen, millä tavoin olette toiminnassa mukana?

- Olen lainaa rasiin useampaan vaihtoon)
- Osallistun seuratoimintaan kuntoilijana
- Osallistun seuratoimintaan kilpaurheilijana
- Olen ohjaaja tai valmentaja
- Osallistun seuratoimintaan toimistijana tai luottamuseläivissä (johtokunnan, jaoston yms. jäsenenä)
- Olen "tuoltojoukoissa" (tuoleidin kujeuksista, varusteista, kahvioletoiminnosta, osallistun talkootyöhön yms.)
- Olen lähinä kannatusjäsen
- Muu, mikä? _____

17. Oletteko tyytyväinen Jyväskylässä toimivien urheiluseurojen toimintaan?

- Kyllä
- En ole. Miksi? _____
- Ei mielipidettä _____

18. Toivoitteko nykyistä enemmän urheiluseurojen järjestämää liikuntatoimintaa asuinalueellenne ja jos, niin millaista? (valittava enintään 5 vaihtoehtoa)

☐ Kyllä, jalkiekkoa	☐ Kyllä, jalkapalloa	☐ Kyllä, uiminta
☐ Kyllä, jalgapalloa	☐ Kyllä, kuntoaittoimintaa	☐ Kyllä, telinevoimistelua
☐ Kyllä, kaukalopalloa	☐ Kyllä, voimallalajeja	☐ Kyllä, aerobicia tai
☐ Kyllä, tuiselua	☐ Kyllä, kamppailulajeja	☐ Kuntovoimistelua
☐ Kyllä, pesäpalloa	☐ Kyllä, budolajeja	☐ Kyllä, naisvoimistelua
☐ Kyllä, lentopalloa	☐ Kyllä, yleisurheilua	☐ Kyllä, taussia
☐ Kyllä, sähly/selibandya	☐ Kyllä, hiihtoa	
☐ Kyllä, otujatua kävely-, pyöräily- ym.kuntotienkkejä		
☐ Kyllä, erityisryhmille järjestettyä liikuntaa (esim. vanhukset, pitkäaikaisairaat, erityisryhmiin kuuluvat vammaiset ja laitoksissa asuvat), mitää?		

Kyllä. Muuta, mitää? _____ Ei mitelipidetä

19. Järjestätkö asuinalueellanne jokin muu yhteisö liikuntaa kuin urheiluseura? (esim. työseuroja, suuskayhdistys, eläkeläis- tai vammaisjärjestö, seurakunta, puulaikijoukkue tms.)

- Kyllä, mitää? _____
- Ei järjestä
- En tiedä

Jos järjestäisi, olisiko valmis osallistumaan tähän toimintaan? (Tai jos järjestä, osallistutko tähän toimintaan?)

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

20. Miten urheilukilpailuja, pelejä, otteluita tms. käytte katsomassa kilpailupaikalla Jyväskylässä ja kuinka monta kertaa keskimäärin vuodessa?

Tapahtuma	Kertaa vuodessa				
☐ Jalkiekkoo-ottelu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Jääpalo-ottelu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Jalkapalo-ottelu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Pesäpalo-ottelu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Lentopalo-ottelu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Koripallo-ottelu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Sähly-ottelu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Yleisurheilukilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Hiihtokilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Mäkinhyppökilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Freestyle-kilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Uintakilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Uimaluokkakilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Voimistelukilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Aerobic-kilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Taitoluistelukilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Suunnistuskilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Moottoriturheilu	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Voimainkilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Kamppeilut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
☐ Budokilpailut	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
Muu _____	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
Muu _____	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	
Muu _____	☐ 1-2/vuosi	☐ 3-6/vuosi	☐ 7-12/vuosi	☐ useammin	

LIIKUNNAN HARRASTAMISEN EDELLYTYKSET JA ESTEET

21. Minkälaiset ovat ulkoilun ja muun liikunnan harrastamisen edellytykset Jyväskylässä?

- Ulkoiu eli ilakvely, koiran ulkoiluttaminen, kevyt pyöräily ym.*
- Kuntoliikunta eli rasittava kävely, hokikä, hiihto, uiminta, aerobic, pallopeli, voimistelu ym.*
- Kilpaureheilu eli kilpailumielessä harjoitettava liikunta*
- Hyödyllikunta eli puutarhanhoito, metsästy ja kalastus, marjastus, stenosy ym.*
- Erityisliikunta eli vanhuksille, pitkäaikaisairaille, erityisryhmiin kuuluville vammaisille ja laitoksissa asuville järjestetty liikuntatoiminta.*

harrastamisen edellytykset	liikuntamuoto			
hyvä	☐	☐	☐	☐
melko hyvä	☐	☐	☐	☐
kohtalaiset	☐	☐	☐	☐
melko huonot	☐	☐	☐	☐
huonot	☐	☐	☐	☐

22. Mitä puutteita koette nykyisessä liikuntapaikoissa Jyväskylässä? (Nimelettä paikkojen nimet ja puutteet)

23. Mitä uusia liikuntapaikkoja tai -aluetta toivoisitte Jyväskylään? Mihin?

Mihin	Mihin
☐ puurata	☐ ulkoilualue
☐ pyörätie	☐ lenkkeilyku
☐ hiihtolatu/kuntorata	☐ suunnistusalue
☐ pallokenttä	☐ urheilukenttä
☐ jalkikiekkokenttä	☐ tenniskenttä
☐ liikuntasali	☐ yleisurheilutila
☐ squash-tila	☐ kuntosali
☐ uimahalli	☐ keilahalli
☐ golfkenttä	☐ ratsastuskenttä
☐ jäähalli	☐ uimaranta
☐ tekojää	☐ voimallu/kamppailu/budosali
☐ ulkoilureitti	☐ retkeilyalue
☐ moottorinohjeilualue	☐ puisto
☐ annu, mikä	
☐ muu, mikä	

24. Mitkä seuraavista syistä ovat suurimpia esteitä omalle liikuntaharrastuksellenne? (voite valita useampia kohtia)

☐ liikuntatilojen tai -tietojen puute	☐ vähäinen kiinnostus
☐ ajanpuute	☐ työstä johtuva väsymys
☐ talousylt	☐ harrastuksen kalleus
☐ liikuntavaruksien tai -välineiden puute	☐ ohjaton toiminnan vähäisyys
☐ perhe-elämän vaativuus	☐ muut harrastukset
☐ loukkaantumisen pelko	☐ oma "saamattomuus"
☐ lastenhoito	☐ muiden ihmisten vähäisyys tai iva
☐ harrastusoverin puute	☐ liikuntapaikkojen puute/olaisuus
☐ tiedon puute liikuntapalveluista	☐ vaikeat kulkuyhteydet liikuntapaikoille
☐ liikuntapaikkojen huono kunto	☐ urheiluseurojen kuntoutuksellisuus
☐ urheiluseurojen kiipahteluolosuhteisuus	☐ aikaisempi tai nykyinen sairaus
☐ liikuntapaikkojen epäviihtyisyys	☐ peseytymis- ja puhtautamistilojen puute
☐ kalliit maksut	

muu, mikä _____

muu, mikä _____

25. Mistä liikuntatiloista mielestänne tulisi peritä maksua ja miten?

	Käyttäjille maksuton	Nykyistä halvempi	Nykyinen maksu	Nykyisistä kalliimpi	Ei tietoa maksusta
Montionmatalo	☐	☐	☐	☐	☐
Hippoahalli	☐	☐	☐	☐	☐
Hierjoulusjälhalli	☐	☐	☐	☐	☐
Jäähalli	☐	☐	☐	☐	☐
Uimahalli	☐	☐	☐	☐	☐
Kuokkalan Graniti	☐	☐	☐	☐	☐
Lehtisaaren kuntotalo	☐	☐	☐	☐	☐
Vitänlän liikuntapuisto	☐	☐	☐	☐	☐
Harjun kenttä	☐	☐	☐	☐	☐
Kuntoradal/ladut	☐	☐	☐	☐	☐
Laajavuoren laakeritukeskus	☐	☐	☐	☐	☐
Tenniskentät	☐	☐	☐	☐	☐
Lehtopallokentät	☐	☐	☐	☐	☐
Hiekkakentät	☐	☐	☐	☐	☐
Nurmikentät	☐	☐	☐	☐	☐
Pesäpallokentät	☐	☐	☐	☐	☐
Kuntosali	☐	☐	☐	☐	☐

26. Jos Jyväskylän liikuntatoimi perisi 100 mk liikunnan käyttömaksuja, miten ne tulisi jakaa eri ikäryhmien kesken?

Lapset _____ mk
Nuoret _____ mk
Työikäiset _____ mk
Ei-ikäiset _____ mk
Yht. 100 mk

Miten edellimmäinen 100 markkaa tulisi jakaa koululais- ja opiskelijaliikunnan, kuntoliikunnan, erityisryhmien liikunnan sekä kilpaurheilun kesken?

Koululais- ja opiskelijaliikunta _____ mk
Kuntoliikunta _____ mk
Erityisryhmien liikunta _____ mk
Kilpaurheilu _____ mk
Yht. 100 mk

TÄMÄ KYSELYN LOPPUOSA ON TARKOITETTU 7 - 14-VUOTIAIDEN LASTEN VANHEMMILLE. VASTATKAA KYSYMYKSIIN YHDESSÄ LASTENNE KANSSA.

27. Onko joku/olleet 7-14 vuotiaista lapsistanne mukana ohjatussa liikuntatoiminnassa? (esim. uimahuone, liikuntakerho, seurojen junioritoiminta yms.)

Mainitkaa toiminnan laatu, sen jäjestäjä sekä harrastusliheys eri vuodenaikoina seuraavan asteikon mukaan:

A = 1-2 kertaa kuussa tai harvemmin
B = noin kerran viikossa
C = 2 kertaa tai useammin viikossa

liikuntatoiminta	toiminnan jäjestäjä	harrastusliheys keski	talvi
_____	_____	ABC	ABC
_____	_____	ABC	ABC
_____	_____	ABC	ABC
_____	_____	ABC	ABC
_____	_____	ABC	ABC

28. Onko joku/olleet lapsistanne urheiluseuran jäsen?

- Ei ole koskaan ollut.
 On ollut, mutta ei ole enää, miksi? _____
 On ollut heikellä, kuinka moni? _____

Minkä seuran tai seurojen? _____

29. Millaisia puutteita koette lapsille tarkoitettujen liikuntatoiminnassa Jyväskylässä? Nimeä toiminto ja toiminnon järjestäjä.

30. Millaisia liikuntamahdollisuuksia lapset toivovat Jyväskylään? Nimeä paikat ja toiminta.